

**З ЖИТТЯ
В
ЦАРСЬКО-СТАЛІНСЬКОМУ
СИБІРІ**

Передрук застережений

Т. А. НЕПІДСУДНИЙ

1951

**З ЖИТТЯ
В
ЦАРСЬКО-СТАЛІНСЬКОМУ
СИБІРІ**

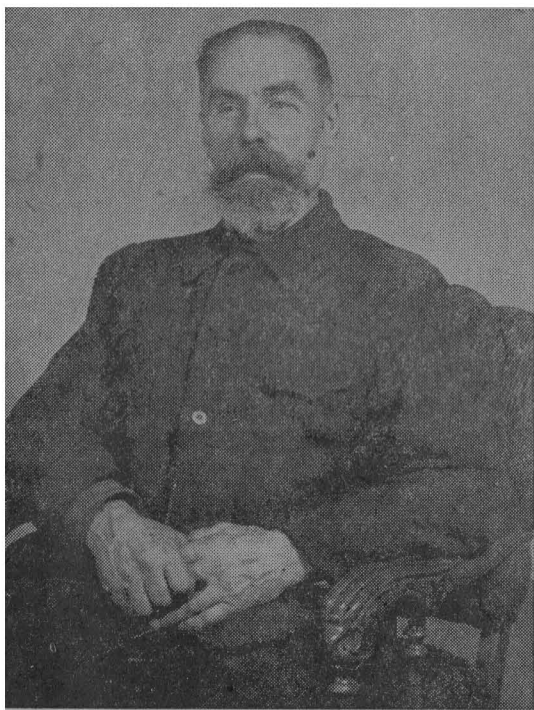

diasporiana.org.ua

Передрук застережений

Т. А. НЕПІДСУДНИЙ

1951

Т. А. Непідсудний

ВСТУП

На самім початку я хочу зазначити, що матеріялу до цієї книжки я написав так багато, що дещо його осталося для другої книжки. Коли до нього буде додано дещо більше, то буде його досить на другий том. Це є моїм наміром, однак залежатиме це до великої міри від продажу цього першого тому.

Власне в другому томі буде описано життя на Сибірі в совітських концентраційних таборах смерті. Про це в першій книжці описано мало. Що пережив я, те саме пережили сотки й мільйони українців—це переживає український нарід вже довший час.

В цій першій книжці, як читач самий довідається, описано, коли нам сибірякам, за часів царського режиму жилося незле. В цій книжці є трохи описано й романтичні події, бо кожний читач захоплюється таким матеріалом. По другому, він є доброю домішкою до навіть і більше трагічних подій. Таким матеріалом є тут описи про Лянсі. Це імя походить з китайського і є воно імям жіночим. З цим іменем звязана велика частина мого життя на Сибірі.

Назва Сибір означає тут не лише одну частину тої обширної території але й широкі простори майже цілої Азії. Також є трохи писань і про Канаду.

Ця перша моя книжка для декотрих читачів можливо буде читатись не до смаку, а головним червоним агентам. Але все те, що я в цій книжці описав, є дійсна правда. Самий я те все пережив своїм тілом й душею під червоним московським варваризмом. Знаю й те, що крім червоних знайдуться такі непосидючі людці з поміж ніби націоналістів (партійців), які можуть недолюблювати правди бо їм вона може колоти очи. Тому вони й можуть критикувати книжку.

В мене не було й нема жадного бажання зробити на цій книжці грошевий зиск. В мене є намір бодай покрити кошт видання її, а якщо буде який зиск, то я зужию його на видання другої книжки. Видаю її в наслідок того спонукання, щоби служити нашому народові. Це я роблю цю службу ще від моїх молодих літ, за що приймав удари за ударами від наших віковичних ворогів.

Цєю книжкою я хочу поінформувати український загаль про страхіття й жах, який панував і далі панує в червоно-сталінському кровавому раю. Цим я й хочу показати нашому народові правдивий шлях до правди.

Оскільки мені є відомо, часописи по прочитанню, а то лише й по перегляді, дуже скоро нищатья. А книжка в дбайливо-шануючих людей може зберегтися й десятки літ, для історичних памяток новому поколінню. На це я і звернув свою увагу і з приводу того я написав під таким ідейно-вимоговим знаком оцю книжку.

Автор

3 Моєї Біографії

Подаю свою біографію але в короткому нарисі, бо сподіюся в другій своїй книжці описати обширніше в подробицях не лише про себе але й про своїх батьків, а то й про дальших моїх предків з дуже сорокатою походження — Кирилівичів.

Мій батько був з українського козачого роду, а мама з фінського нової доби прогресу. Я народився по черзі аж дванадцятим. Всіх нас, дітей, було тринадцятеро — 7 дочок і 6 синів. Родився я 9-го березня, року 1888, в селі Качанівка, над рікою Буг, в Літінському повіті, в бувшій Кам'янець-Подільській губернії. Було це перед Боксерським Повстанням в Китаю проти білих п'явок, в році 1897. Загальне повстання відбулось в році 1900, а наступного року, 1901, це повстання було здушене.

Хотяй це повстання відбулось дуже далеко від нас, на Далекому Сході, то повстанча атмосфера запахла і в нас, на Україні, між бідолашним селянством. Повстанчий настрій був роздутий ще більше політичними летючками (проклямаціями), виданими качанівськими учителями. Я ці летючки розвозив ночами біциклом та розкидав їх по селах. При цій ділі поліція мене зловила.

В арешті в містечку Хмельнику поліція мене дуже болучо била, щоби я признався хто ці летючки видавав, але я не зрадив. Колиж мене моя любя мама привезла до дому побитого, в тім і до непізнання, то вона мої рани гоїла з сльозами в очах. А я лаяв московських наїздників на Україні.

По цім старший мій брат, 22-літній, продовжував мою роботу розкидання летючок, але й його поліція зловила, і то через пархатого жида. Брата засуджено було на п'ять літ вільного поселення в Сибірі. А мене, як малолітнього, без суду wraz з братом вигнали московські окупанти Ук-

раїни на Сибір. Оттак я опинився на Сибірі. Що сталося зі мною потім, читач вже довідається з книжки.

СИБІР

В цім недовгім описі хочу дещо бодай вкортці пояснити про Сибір — як воно в нім було за царського режиму, і що сталося за режиму червоного. Цих два режими можна порівнати до води й оливи. Вода й олива ніяк не можуть змішатися. Так і режими царський і червоний не могли ніяк змішатися в одне. Вони собі зовсім противні. Олива завжди остається на поверхні води.

В роках 1900-01 відбулося вирівнювання російсько-манджурського кордону рікою Амур з заходу на схід, від Забайкалля до міста Хабаровськ на поверх дві тисячі миль. Від Хабаровська кордон обгинає ріками манжурський суходіл прямо на південь рікою Уссурі до озера Ханко, недалеко полудневого міста Нікольськ-Уссурійськ. З Нікольська до порту Владивостоку залізницею є 65 англійських миль. Сибір тягнеться від Челябінськ до Владивостоку, а це є простір около 6,000 миль широкий. Челябінськ положений в Уральських Горах. Там Сибір починається.

Сибір поділений на три часті — західна, середна і східна. Дві часті — західна і середна, є відмінні від східної частини як територією так і людьми щодо свідомових рухів. Західний Сибір, а також і середний, від Урал до міста Іркутськ — озера Байкал, дуже зимного, це ті широкі простори, які були заселені людьми давніше, ще в тих часах, коли вони були завойовані від татар найнятими Москвою очайдухами, українськими козаками, на чолі з Закарлюгою, командантом Єрмаком Тимофеевим. Отже в тих частинах було найбільший на весь Сибір безліч худоби, коней, а що більше — овець. На полудень, в Киргізських степах, до міста Ташкенту, а відтак на схід Семіпалатинська аж до Алтайських горів, з центром шкіряної індустрії — містом Барнаулом і Бійськ. Отже се-

редна часть, а навіть і більшість Забайкалу, який граничить з Монголією, це ті землі, де було за царського режиму всего подостатком, а всякої животини в мільонах голів.

Щодо східної частини Сибіру, тобто далекого сходу, то в цю частину, як я вже згадав, був великий розгар переселення тоді, коли власне був вирівнаний кордон ріками з Манджурією. Правда, що ще й до року 1900, коли Амурщина і Приамурщина були заселені переважно українцями, то вже там було велике населення, хочай рідко. Наші українські переселенці, такі як селяни рільничихлібороби, поселювалися на широких просторах доброї землі. На далекому сході вже й тоді було найпоплатніше займатися пошукуванням за золотом. Але наші люди не дуже то цікавились золотом, хочай і знали, що на півночі, в далеких лісах Хіщники добували золото. Це були переважно москалі і вони на золоті заробляли великі гроші. Розуміється, що вони їх і пропивали на водці.

Буду говорити коротенько, що Сибір за царського режиму був без панів і без рабів, бо в нім не було жадних дідичів і рабів. Не було також жадних урядових цензур на писані слова. Працьовиті люди здобували для себе в розмірно короткім часі маєток і добре, вигідне життя. Без жадних урядових утисків, люди в Сибіру були вільні. Загально кажучи, після русско-японської війни навіть при царсько-монархістичному режимі людям жилось дуже добре, як селянинові так і робітникові. Жадного безробіття не було. Навпаки — ще й бракувало робітників підчас жнив та сезону риболовлі в гирлі ріки Амурса. В Сибіру я через довший час до приходу червоних привик не бачити гонорово-рабських панів, отже тому то вже й в Канаді дивлюсь на таких людей кривим оком, головню на долярохапів.

Коли на Сибіру запанували червоні різуні, то за около рік-два їхнього різунства все добро пощезало. З мільонів голів ріжного скоту не осталося в короткім часі нічого, і потім вони мусіли житися псами й котами. Потім за

викопане невільниками золото вони спровадили з Канади до Владивостоку кілька тисяч коней на розвід. Незабаром всі ті канадійські коні в Сибіру вигинули — від морозів. Канадійські морози легші від сибірських, а тут коней держать у стайнях. Там коней в стайнях не хоронять.

Оде так тільки дещо з життя на широких просторах Сибіру, з чого читач зможе зобразити собі загальні обставини, серед яких мені приходилось жити довгі роки.

СПОМИНИ З МОЇХ ПЕРЕЖИВАНЬ

В місяцю квітню, року 1917, підчас революції в царській Росії, при тимчасовім уряді Александра Керенського як міністра війни, я був покликаний з Далекого Сходу зі служби в міністерстві фінансів як військовик в місто Іркутськ, положене над великим і глибоким озером Байкал. Покликано мене туди для підготовчого формування іркутсько-військово-резервової залоги і відправки відділів в Європу, щоби ними доповнити армію на надійнім тоді ще російським фронті. Відділи мали творитися з українізованих на скору руку спільно російських військових частин іркутського військового гарнізону полку ім. Отамана Залізняка. Вимагалось раз на тиждень патролі з 500 вояків для самої охорони міста Іркутськ. Так як амнестеровані Керенським арештанти, яких він на свою голову випустив з тюрем, було випущено 50,000 таких арештантів з самої іркутсько-центральної тюрми на весь Сибір. З появою на волю вони собою залляли цілий Іркутськ, та ще й поза-іркутський терен, і ріжними грабунками, насиллями та убійствами поміж цивільним населенням вславились. Іркутськ був не лише центром на весь Сибір великою тюрмою, але також і центром в Сибіру жидівського кагалу, так як тут у Канаді Торонто або на Україні Київ. А вже дальше на схід від міста Чити-Забайкалля ані одної жидівської ноги не було.

Урядово заборонено було на Далекім Сході жидам перебувати через побоювання, що з часом вони моглиб

забрати всі промисли в свої руки, а головню промисли золота. Тому то на Далекім Сході жилось багато краще без жидів як з ними в інших частях Сибіру та в європейській Росії.

З цією заборною навіть вяжеться убиство міністра Столипіна в Києві. Жидам заборнено було там розвивати свое життя на ширшу скалю.

Іркутський жидівський кагал заальярмував на всі заставки з приводу поширених злочинів випущеними з тюрем вязнів. Найбільше терпіли жиди. Як у самім Іркутську так і поза ним велика більшість всякої торгівлі була в їх руках.

Одної ночі при патрулі на окраїнах міста в нічній темряві наскочила на наш патрульний відділ з сімох вояків несподівано около сотка а може й більше арештантів-волоцюг, і я був найтяжше ранений ножакою в крижі. Наші добрі товариші Залізниківці прибїгли нам на поміч, і в скорім часі закололи на смерть кілька десятков цих арештантів-волоцюг своїми багнетами.

Лікувався я таки в Іркутську, в шпиталю. За короткий час настав спокій, та лише в місті, а поза Іркутськом геть дальше ті самі грабіжники-арештанти розбрились по лісах та по байкальських горах. Та жидова, яка лише недавно перед тим так енергічно алярмувала в Іркутську о поміч від грабіжників, почала організувати тепер з тих самих грабіжників червоно-комуністичних партизанів-розбишаків, зі звірячою натурою. І ці власне розбишаки стали першим авангардом жидівсько-червоно-комуністичного завойовання і терору в Росії.

Під осінь, коли в лісах та горах стало холодно, і вже неможливо було вигріватися грабіжникам на сонці, сунуть вони на Іркутськ до бою з військами Керенського, які вже були здеморалізовані та занархізовані на комуністичний пропагандивний лад. Поки прийшло до цього зудару, я вже був в дорозі як евакуований в санітарному потягу в напрямі Амурщини, Зеленого Клина, до міста Благовіщенська. Там, в Благовіщенську я лікувався цілу зиму в

шпиталю. На весні, в місяцю березню, зауважую, що з моїх легенів вже менше крові випливає ротом, і лікар каже, що за який місяць я вже буду здоровий. А вже в місяцю травню я спокійно ловив вудочкою рибу в ріці Амур.

Під осінь зявляється з порту Владивостоку 200-тисячна інтервенційна японська армія, і розташовується по більших містах та поселеннях, від Владивостоку аж до озера Байкал. А далі на захід Семйонов, а ще далі Колчакова армія. Японська армія з початку поводитись з цивільним населенням добре, поки не надокучили її червоні партизани ріжними кровавими наскоками. Одного разу партизанські кіннотчики заманили ніби то з боєм 2,000 японців в глибокі сніги, і там всіх їх, обморожених, винищили. З їх трупів ці партизани стягали одіж і зброю, а мерзлі тіла смажили на костурах і жерли їх як голодні вовки. Про це мені оповідали самі партизани.

В другім місці, а то в селі Мазаново, червоні партизани схопили сотню японських вояків, які в тім селі тимчасово перебували, і всіх їх нараз потопили в ополонках річки Зеї. З того часу японське військове командування стало дуже жорстоким супроти цивільного населення, уважаючи всіх мешканців за большевиків. А катоване японцями цивільне населення звичайно втікало в глибокі ліси, і там приставало до червоних партизанів. Жорстоко також карали цивільне населення й Семйоновці та Колчаковці за яку будь провину або й лише підозріння, та звичайно лише за неприхильне до них ставлення. Практикою в них було давати 25 нагаїв по голому тілі. Цим жорстоким поведінням ці два причинились до того, що населення почало чимраз більше хилитись до большевиків, і збільшувати ряди червоних партизанів. До того причинилась шалена большевицька пропаганда. Більшість простої неграмотної маси, частина Распутинської Росії, була готова за бутильку водки продати жидюзі й рідного батька. Ця маса була дуже підхожа для всякої пропаганди і революційних гасел.

Жиди якраз оттакий сировий елемент винюхали в Росії на величезних просторах і почали використовувати його. Їм легко було підпалювати цілу Росію для революції під гаслом братерської рівності.

Від безділля скортіло й мене наочно побачити як то справді порядкують Семйоновці в своєму Забайкальському центрі з осідком в місті Читі. Проїжджаючи поза Читу попри памятник мені Іркутськ, я довідаюся, що Колчакова армія маліє з кожним днем та відступає перед натиском червоних чимраз дальше на схід до своєї штабної резиденції в місті Омськ. Вертаюсь з Омська до Амурщини вже без кожуха, без кафтана, рукавиць і шапки, бо Колчаковці й Семйоновці обрабували мене до сорочки, та ще й в зимову пору. Дали мені ще й 25 нагаїв кари за те, що я не хотів добровільно піддатись їхньому брутальному грабунку на собі, і за те, що я українець. Оттак моя візита в Семйоно-Колчаковців незабутною і до сьогодні осталась як мерзота.

Семйоновці та Колчаковці на ділі не були лицарським військом а розбишацько-грабунським, а також і очайдухи, різуні, червоні партизани. Тоді як Колчаковці держали фронт проти большевиків на західнім Сибіру, Семйоновці на спілку з японцями промишляли грабунками та частували населення нагаями, чого научали й самих японців. Тим вони самі для себе яму копали.

По рішенню Аліянтів японська армія вимітається з Далекого Сходу на свої жебрацькі острови з награбованим майном, і туди з ними відїхав і самий Семйонов. А Колчаковців большевики через Байкальські гори при допомозі місцевих червоних партизанів під Іркутськом оточують і ліквідують. Самого адмірала Колчака в Іркутську на площі публично розстрілюють. Тоді червоні стали паннами вже аж до портового міста Владивостоку. Нарешті показали вони своє дійсне обличчя, яке досі було сховане в солоденькій пропаганді за пролетарсько-райське життя в московсько-жидівським ССРСР. Вони принесли з собою на багнетях дійсне пекло, перед яким могли здриг-

нутись і Колчаковці, і Семейоновці, і японці, всі разом. Грабіжі, насильства, і червоний терор над цивільним населенням дійшли до найвищого кульмінаційного вершка.

Коли я вийшов з Благовіщенського шпиталю то не був ще зовсім здоровим. Топчусь на місці без ніякого заняття, як не в Благовіщенську то в Алексіївську. Все мені з рук випадає а в голові моторошно робиться від тої зіпсутої атмосфери, в наслідок заляття Амурщини червоними розбишаками. Лише приглядаюсь тому теророви та насильству і питаю себе — що з того всего вийде?

В місті Алексіївську одної ночі було на ріці Зеї партизанами порубано заарештованих поверх сто людей. Потім загортали порубані тіла на леді до ополонки враз з окровавленим снігом, затираючи за собою сліди звірського розбишацького комунізму. Між тими порубаними жертвами був також порубаний наш славний український патріот учитель з села Чернигови, Іларіон Могила, який перед революцією був бухгалтером при головній управі Амурської залізної дороги.

Хочу сказати кілька гарно-похвальних слів про гарну вдачу Іларіона Могили. Майже пів світа я пройшов а такого милого, мудрого та лагідного вдачаю чоловіка не здивав ніде як він. Ще й до сьогодні я такої іншої людини не знайшов. Іларіон Могила був не лише гарною й інтелегентною людиною, та ще до того мав і дар до співу, та і до музики взагалі. Гарно вмів грати на гитарі, мандоліні та бандурі а завершував своє мистецтво на баяні, яку самий зробив на милій Україні з віковичної сухої української верби. Коли його червоні звірі большевицькі порубали, мав він лише 35 літ, в повнім розцвіті життя. За Іларіоном Могилою я буду по вік жалувати, і не забуду його ніколи.

Проїшло кілька днів після порубання людей на леді ріки Зеї — арештують і мене під закидом, що товаришував з Іларіоном Могилою, і на підставі тих закидів та моїх листів, яких я писав до нього. Могила був ворогом партизанів і Москви лише тому, що вчив українських

дітей по українськи в селі Чернигові. Щоби краще про-
вірити що я такий є за птах, відправляють мене аж до
міста Благовіщенська до компетентних червоних товари-
шів на допити.

Там в п'ять-поверховому будинку, в канцеляріях ГПУ,
перед чекістами, заявляю про себе. Говорю до жидівки-
болгарки, літ 30, очевидно областна комісарша ГПУ в
тім місті. Коли я лише увійшов до канцелярії, то на мене
посипався жар від її лискучо шовкового (“пролетарсь-
кого”) червоного убрання з проникливо великих вибалу-
шених як цибулі, чорних очей. Схаменувшись, вона підій-
шла до мене блище, подаючи мені свою праву руку з
словами: “Здрастуй, товариш Непідсудний, прошу сі-
дати.” Подала мені крісло. Сіла й вона біля стола та взяла
в руку олівець. Ще раз мене прошила своїм суворим по-
глядом, але з усмішкою. Після такого погляду почала ме-
не випитувати: звідкіля я, яке мое минуле і т. д. Відпові-
дав я їй прямо, не закриваючи нічого.

Після випитування запропонувала вона мені ставати
на большевицьку службу. На це я почав її відповідати:
“з точки мого гуманно-морального принципу та з огляду
на терористичне поведення большевиків супроти мирно-
го цивільного населення, того не можу зробити” і т. п.
Коли я побачив, що її лице стає строго лютим, а її цибу-
лясті очи починають зиркати на револьвер, який лежав
на столі перед її носом, я змінив свій тон і з часом за-
мовк. Бачить вона, що від мене вже нічого більше не ви-
тягне, і відправляє мене в цементово-тюремний льох.

Майже кожного дня вона приходила до моєї келії з
гою самою пропозицією, щоби я ставав на службу до
червоних розбишаків. Мовляв — обвинувачень проти те-
бе нема ніяких і всі підозріння безпідставні. Однак я на
все те рішучо відмовлявся, стоячи на своїм становищі
твердо. З такою допитливою процедурою ГПУ пройшло
два тижні мого арешту і побуту в льоху Чека, під нагля-
дом і аналізою жидівки комісарши. Нарешті відправля-
ють мене під конвоєм чекістів до бувшого губернаторсь-

кого будинку, який стояв в городському саді над самою річкою Амур. Там містилася найвища адміністрація Совдепії з головною управою всіх далеких теренів комісарісімуса Лейби Молоковича.

Молокович в своїй канцелярії прийняв мене з початку делікатно, мабуть для того, щоби в моїх очах не понизити свій авторитетний престиж як комісарісімус. Він майже просив мене, щоби я погодився взяти на себе функцію як фаховець і відіхати під наглядом чекістів на зруйновані революцією золоті майни, щоби упорядкувати їх в нормальний стан для добування золота. На це я Молоковичові відповів, що з моїм принципом гуманно-моральних поглядів я цього не можу зробити, а тим більше з огляду на моє слабе здоровля. Там температура звичайно низька і я не зможу видержувати морозів. До того там нема ані лічниць, ані лікарів, “бо ваші червоні партизани,” я сказав йому, “всіх лікарів винищили, разом з всею іншою інтелігенцією. Це одне.” “По другому,” я сказав йому, “ваші червоні партизани порубали на моїх власних очах мою дружину і двоє дітей лише за те, що вона не хотіла піддатися дикому й варварському насильству.” На це Молокович вже з викривленим лицем відповів мені так: “Таке насилля було ще перед японською інтервенцією в цім краю, і ще тоді не було дійсних червоних партизанів. Це були лише якісь там собі бандити-грабунщики. Тобі, товаришу, нема чого дуже жалуватися і плакати за своєю дружиною і дітьми. Ми, червоні комуністи, тепер йдемо вперед, швидко вперед, прогресивним кроком. Жінка у вас, товаришу, буде державною власністю а не вашою власною, і тому то втрата вашої дружини дійсно не є вашою втратою, а державною. Вам треба такі втрати й удари приймати спокійніше, бо ми маємо тепер жінок досить. Ваша бувша дружина з дітьми, яких тепер нема в живих — це капля води в морю. Он подивіться (показуючи пальцем на комісаршу ГПУ, яка мене до Молоковича привела). Про супруже і несупруже життя в ССРСР нема що говорити — воно буде свобідне.”

В свою чергу я відповідаю Молоковичови так: “Ви кажете, що ті партизани, які (недержавну) дружину і дітей порубали на кусні, не були дійсними червоними партизанами а якимись там бандитами. Отже хтож тепер при вашій пролетарській диктатурі по провінціях палить села, а селян масово розстрілює? Хто вбиває тих чорних хліборобів, які вас тепер і в будучині годувати будуть?”

На ці мої терпкі слова Молокович скривив своє лице, змінився на обличчю, затрясся лихорадкою, а очи запалились як в лютого вовка. Певно йому гірка правда ввічі колола. Я замовк. Побачив Молокович, що мої аргументи такі світло правдиві, а його цинічно брудні, та що годі йому мій принцип зломити. Він пізнав, що я не лише не захоплююся його теоріями, але на все те дивлюсь з огидою. По другому, за мою непокірність перед переможцями він скипів люто, і відповів коротко: “Так, хто не з нами той проти нас. А що селяни бунтуються, то ми їх навчимо. Ви, товаришу Непідсудний, мусите відправлятися на майни і добувати золото для відбудови комуністично-пролетарської держави. За те золото ми зможемо купити всего, що лише нам буде потрібно, і без селянських бунтарів обійдемося,” показуючи крізь вікно пальцем в Манзи за кордоном через ріку Амур, на манджурсько-китайську сторону.

На це я ще раз з притиском заявив Молоковичови так: “Я з вашим реваншем абсолютно не годжусь і на північні майни не поїду, хочби ви мене й катували.”

По цім мене відставлено знову до льоху, де я попередно просидів. Думаю собі — от попав я в хамсько-жидівські руки, які хочуть моїми власними руками жар загортати та свої великі торби наповняти золотом. Червоні аж з Палестини поприїздили, щоби напихати свої торби золотом, добутим нашими мозолистими руками та нашою кровю, щоби потім ним свою жидівську комуністичну пропаганду по цілім світі голосити.

Пляную яким способом можнаб мені спасти життя. Проїшло вже майже тиждень від часу моєї візити в Мо-

локовича, і жидівка комісарша з'являється в моїй келії з такою пропозицією: Вона перебрала функцію Молоковича щодо мене, на себе, і я є в її руках.

Молокович вже відїхав був до міста Владивостока тому, що осередок комісарісімуса далеко-східних теренів повинен бути в портовому місті, по наказу з Москви. Це якраз під самим носом японського "Сходячого Сонця," звідки буде легше ширити комуністичну пропаганду. З Благовіщенська не було жадних перепон ширити комунізм в Манджурії, бо там не було китайських чинників, які спинювалиб це. Тому то ми тепер бачимо в Манджурії такий червоно-комуністичний терор.

Комісарша жидівка заявила мені з притиском, що я таки мушу відїхати до золотих майнів. Я на це знову рішучо відмовився. Вона цю мою відповідь не прийняла, але непокоїла мене тою справою кожного дня, і то разом з іншим жидівським хамством. Мое увязнення триває вже місяць часу, а червона жидівська оса все мене дошкулює і кусає ріжними підступами й спокусами. Їм треба було конечно золота, і через те між нами прийшло до фіяскового блофу. З її боку була хамська настирливість, а з мого контер-упертість. Жидівка комісарша не була дурна, лише упавша морально, і це привело її до звірських вчинків між людьми.

Одного вечера чую, що двері моєї келії гримнули небуденно, і враз з світлом з'явилась комісарша в дверях з голим револьвером в руці, а сама прикрита лише червоною свитою. Закомандувала до мене по військовому на позір, і я мусів покоритись, щоби не наразити себе на гірше. Каже вона до мене: "Я хочу до тебе стріляти, тобто цілятись, і пізнати чи я ще добре ціляю."

Це мене трохи переполохало і я збентежився, але в скорім часі опам'ятався, тоді коли зауважив її паний жарт (добрий жарт з револьвером в руці). Цілиться до мене, а мое серце в грудях тьохкає й стукотить, а в голові моторошно робиться з переляку. Просвистує попід мої вуха пять куль, а шеста куля рекошетом попадає мені в

голову, вибиваючи яму. Бризнула кров. Підбігла вона до мене, мацнула долонею волосся з кровю, і побігла за ліками. Прибігла, перевязала рану і каже: “Я дурна, що в п'яному настрою дозволила собі такими жартами ба-внитись, коли п'яна рука хибить.”

Треба було її додати — в який бік вона хибила, чи не в той бік, куди не всі кулі попали до моєї голови? А зрештою, що мені треба було сказати за те все? Лише подякувати?

Після такої чекістської мунштровки моя голова так розболілась, а серце в грудях стукотить наче молот, що не міг я в собі знайти ясної думки, (катові забавка, а миші сльози). А тут ще до того всего час від часу висувають до мене свої голови чекісти через ґратоване вікно як не жидівсько-горбаті носи, то з монгольсько-манджурськими плоскатыми носами, помахуючи до мене крісами, та ґрозячи мені стрілами. Мовляв — коли не хочеш копати золота, то будеш копати пісок на дні ріки Амур. Догадуюсь, що комісарша таке виплянувала для мене, щоби ґастрашити мене. Хоч не хоч, а мої нерви вже почали ґрати Марселези.

Минуло около тиждень від часу стрілянини комісарши до мене, коли приходять до мене два монгольські чекісти з брязкучими ланцюшками в руках. Зв'язують мої руки назад і виводять мене цементованими коридорами поміж'інші келії до великої салі. По обох боках стін около три столі від долівки були зацементовані грубі залізні кулка. Привязано мене до стіни до одного такого кулка, плечми до стіни. Чути було стухлість від людської крові та від бризків її по стінах. Нараз мене переняв такий жаль і страх, що я, хотяй не хотів показати перед ворогом свого зворушення або слабодушности, розревівся на всі заставки як мала дитина. Один з чекістів монголів підійшов до мене ближе і вдарив мене своїм дужим п'ястукком по лиці з словами: “Замолчать . . . твою мать.” Певно від такого важкого удару мій жаль зник, а на місце жалю в мене повсталала кипуча лютя. Я замовк.

Попри мене привязаного бігало багато чекістів, озброєних від голови до ніг. Бігали вони якось несамо-вито і збентежено, наче ті муравлі в розкритім муравлиську, або наче їм місця бракує і не можуть знайти його. Між ними також бігає, топчється і жидівська комісарша з своїм розмальованим на червоно товаришками красавицями. Зауважую на їх лицах ніби відважну психіку, так як в злодія боягузність перед мрачним своїм поняттям — для чого такі типи живуть? Я стою під стіною і думаю собі таке: Чи справді так багато є ще на світі людей, які в таку тяжку й трагічну хвилю можуть себе задовольяти насолодою, дивлячись на пролиття людської крові? Мені чомусь не хотілось вірити, що ось за хвилину моя кров потече по цих окровавлених цементових стінах і долівці. Тут є досить доказів по плямах крові на те, що я не буду першим проливати її. Видно, що було тут таких жертв не мало перед мною. Та-ж для того якраз мене сюди привели, приготували і привязали, і мій лоб і груди виставлені на цівкові металеві кулі.

При таких моїх думках мене ще дужче обгорнув жах — жах, і моїм тілом затрясла лихорадка так, що позаду мене забренькали ланцюхи на моїх скованих руках. Під настроєм такої сценічної жахливості, що за хвилину наступить страшна для мене смерть, в тумані такого кошмару, який висів над моєю головою, я скрикнув: “Чогож чекаєте і мучите мене? Скоріше пийте мою горячу кров, то будете ще веселішими як ви є тепер.”

А комісарша, наче попарена кипячою водою, вискочила стрімголов з поміж чекістів на переді них, і показуючи на мене своїм довгим пальцем, на котрім виблискував діамантовий перстень, перед електричним світлом, крикнула такими словами: “Ти, привязаний, замовчи, бо не до тебе пють, тож не кажи “здоров” — прошу замовчати.”

Що це є, що катівська комісарша просить мене, привязаного в'язня, замовчати? При такій пальцевій погрозі і таких слів комісарші вся її опричничка братія чекістів повітришувала на мене свої поганобрудні очи. Колиб так

я не був привязаний і не цементована долівка, то проваливсяб геть-геть далеко під землю. Такі слова комісарши піддали мені якісь для мене незрозумілі здогади. В такому жохливому стані думки мої блудять, через що я не в силі спромогтися на яснішу відгадку, а тут жити дуже а дуже хочеться.

Але над такими здогадами мої думки не довго шарпались. Дивлюсь, а ті самі монголи, які мене привели і привязали до стіни, ведуть якусь для мене незнану постать, яка дуже щиро й на голос молиться до Господа Бога. Коли очі тої постаті зиркнули на мене, може з жалю за мною за те, що я був прикований залізом до стіни, то я пізнав в ній Благовіщенського Єпископа Амурського. Він весь обріс був сивою бородою і довгим волоссям.

Один чекіст звелів єпископові клякнути лицем до стіни яких 10-15 кроків від мене, а другий, видно москаль, бо володів добре московською мовою, теж дужий, слухав як комісарша щось шептала йому в ухо. Він сказав кілька слів, поглянув на комісаршу, а відтак лицем до мене обоє сказали: Ми, комуністи прогресисти, так зробимо з всіма вами, з тими, що не з нами, як з оцим патлатим опіюним обманцем, буржуазним прислужником батюшкою.

Після таких слів затаракотіли електричні двінки на різні сумовиті лади. Нараз вбігає алярмово десь з закуліс мускулярний кат-манджур з важко-замашистим острим мечем манджурсько-старомузейного виробу, і по умовленому знаку чекістів, кат підійшов швидкими кроками до уклякнувшого старенького єпископа, вхопив лівою рукою довге волосся на голові, дужою рукою перегнув на карку голову наперед, і одним замахом меча по карку стяв єпископові голову. Держучи стяту голову за волосся в руці, на висоті своїх грудей, він повернувся на ліве плече і з розмахом кинув голову під ноги комісарши. А вона в свою чергу, наче по умовлення з катами, вхопила голову з долівки за волосся й бороду, і кинула її до обезголовненого і в конвульсіях трупа. В той самий час вона з

маніятським рухом дико на весь голос зареготалася, начеб грала свою театральну останню роллю. А тупоумні чекісти-людодіди заплескали опричніці в долоні та вигукували свої дикі вигуки в похвалу комісарші за її зрубання голови невинному єпископові. О, яка мерзота-гідота 20-го століття! Точнісінько так як жидівка Соломея в давних часах танцювала перед Іродом з відрубаною головою Івана Хрестителя.

По скінченню такої дикої оргії кат заявив, що він більше за безцінні паперові гроші стинати голови не буде, а лише за золото. В той час кат, комісарша і всі червоні чекісти іронічно з усмішкою на мене подивились. Вони знали, що я є фахівцем в золотому промислі, і тому пробували всякими способами змусити мене погодитися працювати в золотих майнах.

Коли покійний єпископ клякнув до молитви перед своєю смертю, то молився такими словами: Боже Милосердний, Ісусе і Матір Твоя — Благаю Вас і всіх святих допомогти цим нещасним христіянам, які в цьому будинку і по всій Матушці Расеї так страшно мучаться. Це всі Твої діти, і мучаться вони в ім'я Твоє. Я умираю від катівсько-діявольської руки лише за те, що не погодився працювати як опричник на услугах червоному діяволі. О, Боже, Боже, прийми мою душу до себе, і душі всіх тих, які вже тут погинули і ще мабуть погинуть за правду Твою Святу — Боже.

На слові “Боже” чекіст монгол копнув під бік єпископа, який лише тяжко застогнав. Від такої страшної сцени перед своїми очима я душився сам у собі. Я заплющував очи, щоби не дивитись. Хотілось мені кричати всіми голосами о пімсту за цей страшний нелюдський злочин, але ланцюхи мене не пускали. Я силувався кричати, але не мож було — я занімів. Я умлів і не стояв вже на ногах а висів на прикованих руках. Зрозуміло було мені, що відрубання голови єпископові зроблено лише для мого постраху і покірності. Єпископ так чи інакше мав згинуть, може й від кулі а не від меча, але якраз чекістам була

нагода таким страченням більше настрашити мене до покірного послуху.

Відв'язують мене монголи і майже непритомного відвели мене до моєї келії.

Хочу ще на часок вернутись до ідеології страченого єпископа. Ще перед моїм арештом, коли я перебував в Благовіщенську, я завжди любив бути на Богослуженню в Соборі. Там я насолоджувався гарним співом, якого вивчив і був диригентом українець, Іван Березовський. А самий єпископ своїми гарними й поучаючими проповідями наче цілющою водою годував наші душі. Його любили не лише релігійні люди, члени його Собору, але й біблійники, яких в місті було около одна-третина всего населення — 75,000. По порядку своєї чисельности найбільше було Молоканів, відтак Баптистів, а на третім місці Духоборів. Та приходили навіть і манджури-монголи послухати проповідей і співу. Їх в Благовіщенську було на тисячі, і багато з них були вчені та досить добре розуміли російську мову.

Коли єпископ не погодився на переговорах з червоними стати з своєю церквою по їх стороні, то чекісти тоді його арештували. При арешті було страшно багато людей вбитих і ранених, бо пробували визволити свого дорогого Батька від арешту. В тій визвольній акції були різні сектанти, навіть і самі біблійники. Але все було даремним, бо чекісти мали зброю, а нарід її не мав в руках. Дарма, що біблійники з православними в часі спокою ворожо ставились одні до других щодо догмів Святого Письма. В часі визволення єпископа вони всі стояли разом. Він мав дар до промови, і тому був небезпечним. І за те мусів нещасний заплатити так ганебно своїм життям. На його місце поставлено було проти волі мирян і всего населення міста Срулька, який заледво вмів читати. Його нераз обкидували каменюками, але червоні мусіли його боронити і всюди його пильнувати.

Але одного разу сталась оттака подія: одна старенька жіночка на паперті Собору, в час коли той Срулько щось

говорив до цікавих людей з хрестом в руках, в біленьких рукавичках (бо йому догматично не вільно держати хреста в рукавичках), накинулась на нього з лютою лайкою, і здерла ті рукавички та ризи. Тоді чекіст шаблею відрубав їй по лікті руки, і кров сикнула з відрубаних рук, та помалювала на червоно ті білі рукавички. Тоді той Срулько став вже справді червоним єпископом від миряно-людської крові. Потім нераз я чув на вулицях Благовіщенська як дівтора співала чекістам так: “Ох, ти яблочко, куди котишся? А в ГПУ попадеш, то звідтіля назад не воротишся.”

Так воно дійсно і було. Це був варварський і непростимий глум над людськими чеснотами. Колиб так за царської Росії було більше таких пастирів-духовників як оцей єпископ, якому чекісти зрубали голову, то певно, що не булоб такої трагедії в Росії. Та не зазнавби був її й український нарід.

Та треба мені вернути до мого увязнення. Треба з конечности вернутись і до питання з золотом. Але чому-ж на мене жидова так наперала йти копати золото? Ось чому: Всі бувші за царської Росії паперові гроші впали на своїй вартості до зера. Вони їх багато надрукували, але вартості вони не мали жадної, і за них не можливо було нічого купити загралицею Росії. Від міста Чита до Владивостоку залізницею було около 3,000 англійських миль. В цих чотирох східних провінціях було більших і менших міст десятки, а в майже кожнім з них багато склепів. До того було на цілу територію дві великих компанії, і вони мали свої склепи в багатьох містах, щось так як в Канаді компанії Годсон Бей і Ітон. Одна з них була татарсько-московська компанія “Чурип,” а друга німецька фірма, власність самого таки покійного Кайзера Вільгельма, яка прикривалась назвою “Купст і Альберст.” В них було завжди повно всяких товарів — одіжі й ріжних преріжних матеріялів. Коли запанували в далеко-східних територіях червоні грабунщики, то всі ті багатства за около місяць часу пощезали. Тоді почався брак і

недостача всего, і одежі й харчів, а це тому, що червоні грабунщики вмюють лише розтягати готове а не будувати й творити.

Приміром, коли я повернув був від Семйонців без кожуха, то ще тоді підчас японської інтервенції я купив був в Алексіївську доброго кожуха за сто паперових рублів. В часі спокою й миру такий самий кожух коштував околo 30-40 рублів, а вже в часі червоного комуністичного режіму, такий самий кожух коштував аж мільон рублів. Таких грошей я привіз з собою кілька тисяч рублів на пам'ятку.

Червоні думали зробити з Китаю московську кольонію, залежну торговельно від Москви. Але вони стукнулись своїми немудрими головами до муру, бо їх паперові гроші стали безвартісними. Лише золотом вони могли це зробити, а не своїми безвартніми паперовими рублями. Жиди добре знали ще до опанування Амурщини, що центром було саме місто Благовіщенськ. До нього можна було привозити багато золота, а звідтіля торгувати з китайцями й японцями. В Благовіщенську був головний державний центральний банк з відповідними касами до держання золота. Там були також і відповідні золото-сплавочні лябораторії. Тому то пейсачі липли до Благовіщенська наче мухи до меду. Всі адміністративні галузи уряду були там заповнені жидовою, від найвищих комісарісімусів до найнищих поліцаїв. В самому найстрашнішому ГПУ чекістів було процентово з жидови мало, а вже багато було москалів, монголів, татарів, корейців та китайських манджурів.

Кому дісталос'я найбільше золота? Найбільше його дісталос'я інтервенційним японцям. Менше попало чехословацькій армії, сформованій при Колчаківцях, начисляючи околo 40,000 разом з воєнно-полоненими при організації чеського перше полковника а пізніше то вже й генерала Гайди. Цим золотом була відбудована чехословацька республіка. Гайда прислужився до того і став

патріотично-історичним героєм в очах чеського народу.

Коли горбатоносі товариші шукали по банкових касах за золотом, то в той самий час японці з чехами наладовували у Владивостоку на свої кораблі награбоване по сибірських банках золото. Правда, що золота дісталось і червоним, але дуже мало. Знаю, що якусь скількість золота червоні затопили були в ріці Амур, коло Хабаровську, коли японці натрапили були на горячі сліди червоних, які не знали куди ховатись з награбованим золотом, і кинули його на дно ріки Амур. Недовго потім з самих заздрощів між собою червоні грабіжники самі себе перерізали. Вкінці це золото таки дісталось в руки жидови, до чого причинилась немало жидівка комісарша.

Розуміючи добре комуністичну тактику, а ще більше свою комісаршу, я почав дуже серйозно застановлятися над тим як вирятувати своє життя. Я дуже добре знав, що воно залежить від примхів комісаршої. Замкненим в клітці, фізичною силою з неї визволитися шкода було й думати, отже треба було придумувати іншого способу. Та і тяжко що будь придумати. Наоколо тюрми було багато острих багнетів, через яких втечи не можливо було ніяк. Від них пролилося вже ріки крові й сліз невинних людей. А чому те все?

Ось чому: До большевицько-комуністичного табору з початку його існування пхалось всяке дрантя — морально упавші відпадки людства, такі як алькоголики, наркотики, венерики і т. п. З поміж деяких комуністичних провідників, а головню з поміж жидови, не эле зрозумілись на тім, що морально упавша людина є гноєм, а моральна людина це прямо золото. Тому вони і затягали моральних людей до себе навіть тих, які були противні їх поглядам. А мене, як фахівця по золотому промислі, вони старались всякими способами притягнути до себе, бо таких їм тепер треба було.

Було, приміром, таке: Дадуть такій примушеній людині якийсь напрям в якійсь галузі відбудови держави, чи то господарській чи іншій. Та людина опрацьовує плян,

не питаючи навіть і їх самих та не засягаючи їх опіній. Розуміється, що в них того розуму й мало було, і не було кого питати. Не треба було й великого розуму таку систему контролювати. Як вже є підкований на всі чотири ноги кінь, тоді на нього сідає їхати Сталін чи який Срулько. А коли в дорозі одна підкова відпаде, то тому, котрий кував коня, відпаде голова, бо то “він винен,” він саботажник.

На початках заіснування червоної армії царсько-білий генерал Брусилов зреалізував був на боездатність червону армію. Також добре знаю, що з Амурської залізниці вивезено було багато фахівців до європейської Росії, а між ними й нашого національного українського патріота, інженіра Павла Мостепана, приятеля порубаного Іларіона Могили. Було таких випадків багато більше. Дніпростан був побудований не комуністами а українськими націоналістами, але комуністи примусили їх до тої праці, а потім чванились перед світом які то вони мудрі. Гнали, гнали, аж Америку перегнали . . .

Від того часу як відрубано єпископові Баталову голову, проминуло кілька тижнів. І знова я сиджу в своїй келії, коли приходить до мене раннім ранком комісарша жидівка. Прийшла вона до мене в такім чудернацькім одінню, і знову з револьвером в руці. Це мене не мало перестрашило. А вже найбільше тоді коли вона тицьнула мені револьвер під ніс і сказала — понюхай свою смерть, бо вона ось тут сидить. Здавалось мені — ось лише вхопити її в свої руки і роздавити наче хробака. Але я схамів тим, що чекісти намічених своїх жертв вистрілюють не ранками а ножами, а трупи вивозять троками. Говорить комісарша до мене дальше так: “Чого ти боїшся? Чого хочеш, що не даєш своїй згоди працювати для народу та для працюючих мас? Будеш працювати для народу, то будеш нашим товаришом і можеш брати всего чого лише захочеш, в тім і мене.”

Що кому в голові — курці просо, а жидівці золото.

Я спокійно відповів їй так: “Ти прийшла до моєї келії

з голим револьвером в руці і дивиєшся чому я навіть відмовляюсь відповідати на твої питання. Як може відповідати вязень, закований і вимучений, а до того ще й застрашений від револьвера? Прошу тебе, комісарше, кинь той револьвер і дай мені нагоду говорити до тебе все без страху і до схочу.”

Вона мені на це відповіла так: “Говори кілька й що хочеш, а я запевнюю тебе, що навіть і одного волоска не спаде з твоєї голови.”

Я думаю собі — але кров то може лятись, так як вона вже й лялась раз з того самого револьвера. Але що буду говорити — ще є надія на спасення життя, тож треба щось говорити.

І починаю я говорити. Добуваю всіх своїх останніх сил, і говорю з точки погляду гуманності і моральності. Говорю не як до одної особи, але як до масової товпи, вживаючи жестів моїх рук, і так переконуючо наче який гіпнотизер. Відкинув я вже й всі свої страхи, і говорю сміло. Аж самому стало мені дивно, що я так потрапив говорити. Вона сиділа на тапчані, який служив мені за ліжку, слухала мене і дивилась на мене своїми цибулевими очима при електричнім світлі.

Говорю я їй таке: “Ми нащадки наших дідів-прадідів, які в минувшині змагались за краще людське життя, за поступ, за свободу, і ми йдемо їх шляхом до тої мети. Аж стукнули ми тепер в мури комунізму, так як наші предки стукнули були в мур царсько-распутинський. Ось тепер ми маємо большевизм-комунізм. Але чи несе він для нас свободу? Де та свобода і для кого? Верховодять zdeгенеровані типи людей, замотують в свої сіти моральних та ідейних людей, та нищать їх морально і роблять з них бездушним і безвольним знаряддям для осягнення своїх цілей. Це не є жадний поступ. Дійсний поступ це є напрям до любови, до науки, до братерства, а не до кровопролиття. Це дикунство, не поступ. Не велика то штука зруйнувати й вбивати людей, а штука є будувати життя без крові й без рік сліз. Памятаймо, що меч від меча

гине, і що де леться людська кров, там не може бути життя, лише могили і смуток. Може і ти, комісаршо, стала тим знарядом в руках отих кровопійців? Ми бачимо тероризування й жахливий визиск тих мас zdeгенеровані садистичними типами, які насолоджуються народними муками й народною кровю. Може і ти сама дегенеруєшся і затрачуєш свою гідність людську і самопошану?”

Оттак в такім дусі я говорив з притиском до комісарши. Говорив я відважно й енергічно, весь час дивлячись в її очи. Дивлюсь, вона зіскочила з тапчану як попарена і підбігла до мене вже з мокрими очима, чого мені якраз і треба було. Вона вхопила мої руки в повітря в жестикулярнім русі перед моїми грудьми і тихесенько до мене промовила так: “годі, годі, перестань.” Я, знеможений, замовк. Потім вона почала говорити.

“А тепер позволь мені відповісти тобі на все те, що я відчула в собі від твоїх стільки високо-поучаючих ліричних слів,” вона сказала до мене.” Після таких твоїх слів, я багато пережила і багато мені дечого пригадалося.”

Вона глянула на свій ручний годинник, а потім на револьвер, який валявся на підлозі.

“Годі мені тебе називати товаришем, бо я не можу тобі товаришувати. Я зрозуміла з твоїх слів, що ти прагнеш жити дуже свобідним життям, так як той птах над морем, горами й лісами, і ти співчуваєш мені. Ох, ох, як жаль.”

З цими словами вона замовкла. Через хвилию вона зітхала, і понуро, майже зі схованими очима на мене боязливо глянула. Ми обое мовчали. Вона дивилась вділ, і наче істерично тихо хропіла, без жадних рухів тіла. Така її поза почала мене страшити. З думкою чи не вхопила вона якоїсь отруї до рота, я не міг довше на ногах стояти. Втомлено, крок за кроком, я посунувся до топчана і сів, знеможений. А все таки очи мої стали зиркати на револьвер, який на долівці валявся. Думаю я, що комісарша вже не є стрільчихою до моєї голови, бо стоїть вона понуро в

куточку, плечима до стіни, а її цибулясті очи десь сховались під схиленою вперед головою.

Така остовділа мовчанка проходить може й чверть години, а катівська кровожадна героїня стоїть в куточку нерухомо, наче та єгипетська мумія. Мабуть вона зовсім забула за револьвер і за золото. А я думаю собі — от як я зручно вибив з неї отой її інстинктовний нахил до дурноти.

Та нарешті вона наче зі сну пробудилась, і наче за той час перетворилась. Шепче вона мені до вуха: “Ти будеш вільний,” і заразже вибігла з келії. Револьвер на долівці забула. Я підсунув його ногою під топчан і прикрив його шматою від параші, бо незабаром мали принести мені снідання.

І справді принесли мені снідання, але цим разом вже правдиве снідання, з поживою. Підозріваю це і думаю собі, чи нема в цім якої штучки комісарші? Дівчина оглянула келію і питає мене чи нема тут бранзолетки, якої загубила комісарша. Я відповів, що так, і що я ту бранзолетку заховав.

Слідуючого дня, під вечір, з'являється комісарша, і виявляє мені її плян нелегальної втечі в Манджурію. Я в це не надто вірю, і думаю собі, чи не прийдеться мені ловити рибу на дні ріки Амур, та там і золото враз з піском копати?

Але іншого для мене спасення не було лише ризика за слово й діло. Отож я почав вичікувати тієї для мене майбутньої найщасливішої хвилини, коли я цей льоховий смердячий каземат покину. Тоді гляну очима й серцем та душею відчую той білий світ — сонце й зірки. Я вже через довший час того світа не бачив. Тут у цім смердячім льоху смерід нюхаю та слухаю зойк і скрегіт зубів тих жертв, яких чекісти розстрілюють ножами. А може от такі мої мрії мене дурять і остаточно зрадять? Ріка Амур глибока і риба моє тіло буде їсти. Ні, я ще хочу жити й Бога молити. Пригадав я собі того єпископа, котрий на колінах молився до Бога і всіх святих згадував, а між ними й за мене та за мою душу. А може й через ту єпис-

копську молитву Бог післав натхнення й мені, та ще й всилив комісарші крихітку людяності? А може Бог забув за нас, грішних? Може я помиляюся в тім, що моя комісарша обіцяла мені гарантію по щирості і не зрадить мене?

Оттак мої думки і мрії говорили самі з собою, наче питалися — чи буду я спасен і живий, чи ні?

За який місяць при немалій допомозі комісарши я вже був закордоном в Манджурії. Ледве через Манджурію дібрався з душею поверх тисячу миль, мандруючи піхотою на південь по лісах і горах, ховаючися від зародків червоних бандитів хунхузів аж до міста Харбін, остров білої культури в Азії.

В Харбіні перебув я кілька років. В тім часі зробив я звязок з своїм братом в Нью Йорку і при його допомозі я опинився як імігрант у Канаді.

Полюбив я цю країну, Канаду, з її широкими й просторими землями. В ній вільно жити. Колиб лише не ті довгі й студенні зими, вогкі весни та осені, та не ці безнастанні вітри в моїй околиці, Піс Ривер, то булоб ще ліпше. А то з кожним днем надщерблюється моє здоровля цим важким кліматом. Буває часом, що мариться мені каліфорнійський лагідний клімат. Ось так і хотілосьби погрітися в тій Каліфорнії. Та рівночасно насувається мені на думку те, що нема ніде в світі кращого підсоння як на нашій милій Україні. І відживає надія, що я ще таки там поживу. Росте надія, що Україна вільною ще буде, помимо того, що тепер вона закована так важко в червоні кайдани. Та й кайдани не вічні. Розлетілася біло-царська Росія, розлетиться й червона. Тоді вона своїм сонцем волі нагріватиме своїх діток, тепер нещасних рабів і бездомних вільних і невільних, по світі сухих скитальців.

ЛЯНСІ

Хочу тут описати трагізм Лянсі, який є переплетений романтичною поезією. Щоби не мучити читача, поста-

раюся пояснити його в найбільше зрозумілий спосіб. Перш всего треба пояснити значіння слова “Лянсі” та інших.

В азійських літературних творах, а особливо в китайській, Лянсі грає важну роль. Своєю душею Лянсі поновила китайську літературу.

Лянсі це жіноче імя, яке в перекладі на нашу мову означає ось що: я є людина-голуб з ангельською душею. Відчуй мене і не бійся мене. “Ю” означає: або я маю багато грошей або владу в рукаю, а “мею” означає протилежне.

Така мельодрама в літературі й на сцені в Китаю родилась і появилась 125 літ тому.

Мій опис з попередних часів був для мене тяжким, а тепер слідує поетична тема — Лянсі. Деколи це буде ще тяжшим як до тепер, але з дуже гарними переливами душевно-ясного сонця—життя. Цей опис звязує мою душу більше з трагічними моїми переживаннями. Тому то я й боюсь, чи я годен буду докінчити його в детальній повноті, бо серед дороги можу нервово випрягтися й лишитись наче на леді. Трагічно-романтична дійсність діється під наголовком “В Цепях в Китайців.” Ця тема є захоплююча але також і викликає жаль. Трагізм Лянсі з Пархомцем рівнається моєму трагізмові лише з іншого боку. Сюжет цієї поетичної теми я не вибираю як образець, а доля мого життя кидає мене з вибраного мною ідеалу мого сімейного гнізда в вир на колюче будяччя.

На початку моє серце прошивалося шовковою ниткою і доти вона в моєму серці жевріла, поки московська ненависть брудно-червоних чобіт не довідалася й перетяла цю нитку мого щастя. Одну половину мого серця вона перешила кропивляною ниткою, а другу половину варварський червоний чобіт з диким реготом вішає на колюче будяччя для круків. З болем пишу оці слова, коли нагадую собі ці події.

Пархомець був з походження українцем, матросом в чорноморській торговельній флоті, а Лянсі це була дочка китайського судді. Пархомець в китайському порті Хан-

кав за побиття одного китаїця попадає в тюрму. Був він вродливий і гарної тілесної будови. Як вязень, але з добрим поведінням, як лицар в своєму увязненню, звертає на себе увагу не лише тюремної адміністрації, але й судді, та ще й далеко дальше поза мурами тюрми. За гарне й примірне поведіння вкохується в нього дочка судді, красавиця Лянсі. Завдяки її старанням Пархомець був з тюрми звільнений, і одної темної ночі вони обоє втікають на корабель. Але в дорозі до корабля погоня поліції й сторожі ловлять його разом з Лянсі. Вони його серйозно ранять, а повернувши до тюрми при сторожі, він від упливу крові умирає, на очах його любовниці Лянсі. Тоді вона признається на колінах перед своїм батьком, що це вона помогла йому втечи з тюрми. За це вона попадає на досмертне заточення в монастир.

В мурах монастиря вона не видержує такого тяжкого удару—кари, і скаче в керницю та топиться. Коли батько довідується про трагічну смерть своєї улюбленої дочки, він поповнює самогубство.

Мій власний трагізм є трошки відмінний. Коли я втратив дві Лянсі в один час, а ще й Володимирка, то моє серце перешилось пропивляною ниткою, а ще й обмоталось нею. Рани з цих прошить я ношу на своїм серці ще й до сьогодні. Ніде не можу знайти такої Лянсі, яка булаб для мене поміччю й розрадою в моєму самотньому й скучному життю.

В НАНБАДЯНІВ

По відбуттю п'ятих років мого заслання на Сибір я попав з середнього Сибіру до міста Благовіщенськ в Амурщині. Звідти я виїхав кораблем в осені річкою Зеєю на північ, 500 миль від Благовіщенська, до золотих копалень на працю. В цім місті я заосмотрив себе кількома десятками добрих книжок. В копальняному містечку Зея я опреділився на посаду в компанійному продуктовому магазині приказчика, цебто продавцем. Тоді був я молодик, бо було мені всего 17 років.

Там я познайомився з інжиніром армянської народности, Нанбадяном. Його дружина була українка з Кубані. Мали вони одну одну донечку, в моїх літах, Александру. Була вона студенткою Томського Університету.

Одного ясно-місячного вечера я одержав прохання від Нанбадянів, щоби прийти до них в гості, в той самий час коли я розпочав читати книжку з наголовком “В Цепях в Китайців.” Я дочитався до Лянсі й Пархомця, згорнув швидко свою книжку в кишеню і гайда якнайскорше в гості до Нанбадянів. Йду я й під собою ніг не чую. Навіть не чую скрипоту під своїми ногами сибірського снігу з морозом. В інший час то хоч вуха затикай собі від того скрипоту. Йду я і з мене пара йде наче з киплячого баняка. В своїх думках уявляю собі Александру, котру я знав по московському Сашею або Шурочкою, залежно від того, як мені в даний час подобалася. Рішаю, що від нині зватиму її вже не Сашею, а Лянсі, а себе уявляю двадцять-літнім Пархомцем.

Відчиняю я двері в домі Нанбадянів і не чую навіть як хтось переступає поріг. Мій голос в словах “Добрий вечір” був вразливо небуденним. Не вспів я роздягнутися з пальта, як почув я на собі обійми старого Нанбадяна. Він тиснув мою ще молоду руку своїми дужими пальцями, наче Тарас Бульба — в моїй уяві. З веселими дотепами жартував зі мною наче мій рідний батько, бо й справді він міг бути моїм батьком. Мав він вже 50 літ. Мабуть міг він бути мені гіднішим батьком як мій батько був. Я навіть добре його не знав, бо коли мені було тільки п'ять літ, він згинув від алкоголю в жидівській корчмі. Тому я корчмів страшенно ненавидів.

Ось мене й садовлять за стіл як ту невинну квітку з морозу, розрумянену в теплій хаті. При столі було вже дванадцять осіб — чотири жінки й вісім мужчин. Були там два капітани з кораблів, один місцевий учитель, лікар і інші, мені не знані комерсанти з кораблів. Між ними був і управитель золотих копалень. Я був з найпіз-

ніших і наймолодших гостей. Мое місце не було заняте, і на нім була вишита подушечка. Для моєї Лянсі місце було лише застелене. Знайомлюся з всіми гостями. Всі вони добре попивають і закушують, а я такий пияк, що від одної чарки буду п'яний.

Надокучило мені слухати старих дотепних жартів, а ще тим більше від підпитих алькоголем людей. На стіл подають мати й дочка різні страви. Моя Шурочка час від часу, незаметно гостям, ззаду легесенько пошарпує. Я встаю від стола з просьбою господаря о вибачення. Цим я стягнув на себе від гостей цілу купу дотепних жартів, і від них аж червоніє моя Шурочка. А старий Нанбадян, піддаючи їм охоти до ще довших язиків, мене ще й поблагословив такими словами: “А тобі, хлопче, хіба за столом зимно, що хочеш від нього втікати на піч погрітись, чи що? Хіба не маєш на столі чим погрітись?”

Я викручувався сюди й туди, цим і тим, щоби не попасти в невихідне положення. Чувся я наче тим псом, на якого всі інші пси хочуть загавкати нараз. Думаю собі: оцей козарлюга випробовує свого будучого зятя, хоч і жартівливими словами. Часом буває таке, що старобувалі дотепники так дошкулюють і можуть так вдарити своїми жартами, що молодому чоловікові справді стане моторошно. Це може залишитися в його пам'яті й на ціле його життя. Отже я вивязуюся вдоволяючо так, що аж мені самому дивно з себе. Цим я став в очах Лянсі справжнім авторитетом-Пархомцем. А старому Нанбадяннові, мойому будучому тестеві, відповідаю я так: “Хоч я ще й молодик, як на язик так і на фізичний стан, а ви вже старий закарлюга, подібний до Тараса Бульбу, вагою може й до 300 фунтів, то я все таки закину вас своїми мерзлими руками геть аж під стелю грітись на піч як гурку. Сипляться на мене всякі дотепи, і то колючі, від всіх гостей наче град, так ніби всі на мене змовилися. Мої влучні відповіді бавлять їх і додають їм ще більшої заохоти до дошкульних дотепів.

Не витримує цього стара Нанбадяниха, котра зовсім не

пила алькоголю, підбігає до мене тупцем, що її й пасувало, і цілує мене в лице. Я відповідаю на це поцілунком в її руку як маму з такими думками: коли ти, стара, умієш так легесенько й гарно цілувати, то певно, що твоя дочка, Шурочка, колись і мене так гарно поцілує.

Все це робиться на очах всіх гостей. Вони мене дальше зачіпають як ще не вповні сміливого червоніючого молодика, собі на розраду. Ціла велика кімната цього компанійного дому зливається в якусь тріумфальну насолоду.

В той-же час дружина капітана Нечаєва поплескує долонями в мій бік, вискакує зза стола без ніякого позволення, і плече мене по раменах з побажанням щасливого життя. В неї було аж дві дочки. Її непокоїло очевидно те, що вона добачувала неможливість розлучити мене з дочкою Нанбадянів. Вона знала, що я брав тоді в Нанбадянів курс в теорії деспечера в промислі золото-копальні. Коли самі донечки Нечаєвих не можуть погладити мене по раменах, то бодай їх мати за них це робить. Моя Шурочка поглядає на мене наче хоче мені допомогти, а я зиркаю на неї своїми очима, пробуючи це робити незаметно для гостей. Але Нечаєха була з тих жінок, котрі вміють це добачити. Хитра була, отже й своїх вродливих дочок виховала та дала їм спромогу покінчити гімназію зі золотими медалями. Моя Шурочка не могла дорівняти їм своєю родою, однак для мене вона була Лянсі, а вони ні. Нечаєха пізніше доказала свою свідомість і шляхотний характер тим, що подарувала нам на нашім весіллі дарунків за около двіста рублів.

Я прошу гостей звільнити мене з нерівного гумористичного бою, бо я, молодик, не можу встояти проти п'ятнадцятьох бувалих дотепників і дати мені нагоду щось прочитати в канцелярії Нанбадяна. На це всі гості радо погодилися і я, як курсант, вийшов з їдальні. Нанбадян, здоровий і сильний, підбіг до мене, вхопив мене в свої дужі руки і заніс мене до своєї канцелярії, весь час жартуючи дотепно з мене. В слід за нами сміються мати й

дочка, держачись за боки наче танцюючи якийсь коза-чий танок.

В канцелярії Нанбадян показав мені купу книжок, чорнило й папір, а при пращанню сказав мені: читай що хочеш і пиши до схочу. Оставшись в канцелярії самим, сягаю своїми думками високо, та відчуваю сильне бажання бути самостійним і незалежним в своєму життю, що мені належить як людині.

Та довго я з такими думками в канцелярії не був. Вкортці зявилася моя Лянсі й каже мені таке: “Ти мій любий і милий соколе, дорогий Тарасику.”

Не сподівався я почути таких слів від неї, та приємно мені було почути їх.

Дальше вона каже мені, що не сподівалась, щоби я міг так дотепно вивязатися з гумористичних слів гостей на мою адресу. Наші гості тепер лише тебе мають на своїх язиках і дивуються, що я, такий молодик, міг дотепно вивязатися з їх натяків і жартів. Їм цікаво також те, що такі молоді люди як я можуть прибувати сюди з далеких країв, в ці тундрові ліси.

Дальше вона висловлювала на мою адресу всякі дуже компліментні похвали, на яких я, розуміється, й не заслуговував, однак вона говорила з глибини своєї враженої душі.

“Я лише дуже жалую, що ти не маєш шкільного об-разування, лише природне й начитане,” — вона каже до мене.

З того я прийшов до заключення, що вона хоче тим мені склонити голову вділ, щоби її, як любої мене, не згубити.

“Перепрошую тебе дуже, мій Тарасику,” — вона даль-ше каже, — “за таку мою сміливість до тебе та за отвер-тість. Однак коли я так говорю до тебе, то я знаю з ким маю до діла. Я є того характеру, що не люблю носитись на серці з будь якою тайною, доброю чи злою, а тим більше перед тобою. За це мене мій батько прозвав ви-родком українсько-аремянським і він побоюється, щоби я

не попала якомусь хамові в руки і щоби він не використав мене. Він сказав мені, що кращого молодця як ти тяжко буде мені знайти, і тому то я тебе так щиро полюбила. Щож ти мені на це скажеш?”

Я насторожився щось її відповісти, але вона мені перебила й сказала, що ще своєї сповіди не скінчила. Говорить вона даліше.

“Вже два місяці як ми познайомились. За той час ми вже багато наговорились і написались, отже годі мені повторювати те саме. Ми вибрали себе одне для одного розважно і з розумом, та серцем і душею. А сьогодні при столі з нашими гостями хоч і не серйозними але жартівливими словами я пізнала, що крім тебе на світі для мене нема нікого. Ти є моїм щастям і життям. Коли ти так само відчуваєшся супроти мене, то ось я перед тобою і подаю тобі свою руку з цілої щирости для скріплення наших задумань.”

Коли моя Шурочка до мене ось такі любезні слова говорила, любо було й мені. Вона мені весь час так щебетала наче рибка, а я відчув приємний жар з її тіла на своїм лиці. Я глядів на неї і спостерігав її душевну щирість і сердечність. Якщо вона уважала мене за свій ідеал, то я уважав її за два ідеали. В таким вражінню я огорнув її пухкеньку праву руку в свою долоню. Її рука була така ніжна й лагідна як її серце й душа, а горяча-горяча так, що мені хотілось поглянути в її долоню чи нема в ній якогось чарівного предмету — мабуть камінчика зі золотих копалень. Цілуючи її, я так попик свої губи, що ще й до сьогодні не загоїлись.

Глянувши в її милі очи, я побачив, що вона справді була моєю Лянсі з ангельською душею. Як жеж було мені не любити таку душу? Це булоб великим гріхом.

Трагедія моя була в тім, що пізніше червоні варвари знущалися над нею, над моєю любовою дружиною, і замордували її на моїх очах.

Мав я ще багато дещо її сказати, та в той час її покликано мати до кухні. Я остався на самоті. Дістав я з кишені

пальта цікаву недочитану мною книжку “В Цепях в Китайців.” Та незабаром вбігає до мене моя Шурочка знову і хоче переконатись, що мене заставило відірватися від веселого гурта гостей. Вхопила книжку з під мого носа і зиркнувши на неї тут і там, зауважила малюнок закованого матроса в китайські кайдани. Каже вона мені: “Чи-ж не сором тобі, Тарасику, читати такі байки? Ось маєш купу татових наукових книжок.” І шпурнула вона мені кілька книжок. Задля цікавості й делікатності я вглянув в них і побачив там технічні малюнки такі, що з моїм поняттям годі їх брати в руки.

До мого серця закралась образа, і вона це спостерігла. Питає вона мене:

“Що з тобою?”

Я відповів, що моє серце ніколи не любило на байках час проводити, а лиш на серйозних і правдивих читаннях.

Вона споважніла. Я розгорнув книжку в однім місці, де зазначено переклад з китайської на російську мову. З думкою в цім перекладі вона вповні погодилася і щиро мене перепросила, та ще й додала від себе:

“Я не думала, що нанесу якийсь смуток для тебе своєю присутністю, а хотіла лише звільнитися з кухні бо пальці собі попекла. Тепер не знаю як буду грати на гітарі.”

Мати знову кличе її до кухні, а я знову берусь до читання, в спокою. Чую, що гості готуються вже до відходу додому. Для мене не гарно було б оставатися. Треба й собі вийти. Помагаю по кавалерськи дамам вдягатися в верхнє одіння. На дворі мороз аж тріщить. Виходячи з хати гості аж ухають на мороз. Я вертаюсь до хати наче до своєї рідної. Тепер ми вже розмовляли спокійніше, без неприродного напруження. Моеї Шурочки коло мене нема. Я лише з її батьком розмовляю і думаю собі чи не попекла вона собі ще й ніг на кухні, що до нас не приходить. Дивлюсь, аж вже й світанок у вікно заглядає. Збираюсь до дому. А Шурочка на прощання зі мною вискакує з канцелярії з книжкою в руці — з “В Цепях в Китайців,” і

просить мене лишити її цю книжку для прочитання. На це я, розуміється, дуже радо погодився.

Від тоді я бував в Нанбадяна майже кожного вечера, як в свого інструктора, який вчив мене теоретичної науки про копальні золота. З ним я мав нагоду наговоритись до схочу на різні теми. А з його дочкою — коли не наговорились в її домі, то переписувались листами.

В однім своїм листі вона назвала мене “Ти мій дороженький Тарасик-хохольонок” і цим словом вона мене страшенно образила. Два дні потім я не відвідував Нанбадянів. В своїому листі я назвав її аремяшкою. Це слово має те саме значіння, що й “хохол” і однаково є образливим. Цим листом я наробив багато неприємности як собі так і Нанбадянам. А Шурочка аж захорувала. Лежала в ліжку і лікували її валеріянкою.

Аж одного дня з'являється в мене самий Нанбадян, цілує мене зі сльозами в очах і в дуже неприємному настрою. Це мене, молодого й недосвідченого любовника, страшенно перелякало. Біжу я стрімголов наче на пожар до Нанбадянів, кидаюсь до ліжка Шурочки як божевільний, а вона мене стрінула жадними очима з нервовістю. Зразу й не пізнала мене. А коли приглянулась ліпше і прийшла до себе, то несподівано кинулась мені на шию наче тигриця, хапаючи мене обома руками так міцно, що я думав, що вона хоче мене вдусити або голову відірвати. Я аж захропів в цих обіймах. Не боронився й не казав нічого бо не міг від самого страху. Аж опісля я сказав до неї:

“Прошу тебе, не души мене, моя люба голубка Лянсі з ангельською душею.”

Вона мене сейчас звільнила і скрикнула майже несамовитим голосом:

“Мій милий Тарасику, ясне сонечко, моя любов, ти моє щастя, ти моє життя. Прости мені, мій таточку, й ти мамочко, за те все, що бачите перед своїми очима.”

Я в ту мить повернувся й справді, ззаду мене стояли обоє Нанбадяни, з заплаканими очима. Я зі стиду заледво

на ногах стояв. В такому прикрім положенню не був я ще в життю. Хотів я вийти в двері від того сорому. Мати все те зауважила і заступила мені дорогу з словами:

“А ти куди, Тарасику, виходиш? Ось сядь на оце крісло, посидь і спочинь.”

Від цих слів мені стало легше і я трохи охолод. від стиду. Я сів на крісло, а старий Нанбадян заговорив до мене так:

“З чого це в вас зайшла така подія?”

До того часу я вже прийшов був трохи до себе і трясучими руками витяг з кишені листа й прочитав в ній такі слова: “Добраніч, мій дорогенький Тарасик-хохлюнок.” Я пояснив, що це слово для мене є великою образою.

Старий похитав головою й каже:

“Як я бачу, то ви одне другого дуже полюбили. А раз так, то прошу вас шанувати своїх принципів і оминайте непотрібних і образливих інцидентів, бо це на мою стару голову діє дуже неприємно.”

Шурочка, лежачи в ліжку, була дуже неспокійною бо ця розмова нервувала її. Вона підвелася на лікті й зі заплаканими очима промовила:

“Пишучи до тебе листа, я не мала на думці образити тебе, а навпаки — з щирої любови до тебе я нехотячи таке слово писнула. Це раз. А по другому — я навіть і не знала, що це слово, хохол, для українців є образливим. Отже перепрошую тебе і прошу вибачення мені. А ви, мої дорогі родичі, вибачте мені за мою щирю любов до Тараса Александровича, бо-ж і ви його любите не менше від мене. Коли нам буде суджено стати друзями в життю, то тоді ми з Божої ласки заживемо повним життям. Коли так зі мною сталось, то ви самі знаєте, що я зі слабким серцем, і що на мене вражає кожний неприємний екстаз. Я в вас одинокою дочкою і ви жиєте для мене та любите мене, так як я полюбила Тараса. Зрозумійте мене, прошу.”

Мати підійшла до Шурочки й попросила, щоби вона лягла головою на подушку, бо виглядала дуже зворуше-

ною й нервовою. Відходячи від ліжка, стара глянула на старого а потім на мене і сказала:

“Як я бачу, то в цю нашу неприємну капітель вилялась по необачности ложка дьогтю в бочку меду, а коли ми зуміємо виссати ту ложку дьогтю з бочки, то ще будемо жити.”

Це було цілком звернене до мене. Настала мертва тишина. Я в своїх думках шукаю виходу, бо натискає на мене якесь для мене незрозуміле в мойому почуттю отупіння. Мені стало жаль моєї Шурочки, що за такий наш нерозважний крок ми тепер свої гіркі сльози сушимо.

Бачучи, що вона тяжко дихає, не чекаючи на те, що батько або мати ще щось скажуть, я набрав сміливости й відваги і підійшов до її ліжка і спитав:

“Шурочко, ти спиш?”

Вона відповіла храпливим голосом, що ні. Я замнявся в словах і в сльозах і не знав, що даліше говорити. Великий стид мене гнобив коли подумав собі, що мої слова будуть пережовувати її родичі. Чую, що позаді мене зачинились двері кімнати. Я оглянувся і побачив, що батьки вийшли з кімнати. Положив я свою руку на її голову і питаю вже сміліше:

“Чи ти, Шурочка, моя люба, справді заслабла? Прохаю тебе своєю честю, що я все те добре й благородне виконаю чого ти від мене забажаєш.”

За це вона мене так гарно й солодко та горячо поцілувала, що я й до нині той поцілунок чую на своїм лиці.

Вечеряємо всі разом з батьками — веселі й здорові. Читач може лише уявити собі моє положення й ролю, яку я мусів грати, спричинивши нерозважно так багато плачу й жалю, та ще й не кому будь а свідомим батькам і їхній донечці. І все те через одне слово — хохол.

При вечері було лише нас четверо. Батько, як голова дому, заговорив поучаючими словами:

“Мої любі діточки: я, як батько ваш, повинен дечого поучити вас, і ви простіть та вибачте мені за те. Я тут служу як інжинір, в цій компанії, де працюю. Мною до-

рожать як своїм власним оком. Для них я є ніхто лише найнята людина, яка совісно виконує своє завдання. А ви, мої діточки, говорю до своєї донечки, ви для мене дорощі від всяких скарбів. Мені, як старому та ще й інтелігентові, будь перед ким, а ще більше перед вами, стидно заливатися сльозами. Хто-ж до цього доводить?”

Я зірвався з крісла на ноги, але він мене попросив сісти бо ще не скінчив своєї наукової лекції. Продовжує він даліше:

“Богу дякувати, що так сталося, що ми отут за столом всі здоровенькі і веселенькі сидимо та вечеряємо. Коли я признався, то нема мені чого ховатись перед вами з моїми старечими сльозами. Говорять люди, що сльози гіркі. Але признаюсь вам, що коли мати моєї любої донечки сказала мені перед вечерею, що моя донечка Саша еже ніколи не буде слабувати такою слабістю, то моя сльоза в теперішню хвилию буде найсолодшою в моїм життю. Я від тепер не почую вже сильного запаху валеріанки, від чого мені аж вечера не дуже смакує. А ти тепер, мій синочку, Тарасе Александровичу, будучий мій зятю, коли щось хотів сказати, то прошу. Нехай я на свої вуха чую й на очи бачу та переконаюсь, що й справді мої нинішні гіркі сльози можуть бути для мене найсолодшими в життю.”

Що я відчув в глибині свої душі в цю хвилию — неможливо описати словами на папері. Це мож лише відчути, а не висловити. Батько був так щирий і вмів своїми словами так влучно розтопити людську душу, що ніхто не міг видержати, щоби не бути зворушеному. Дочка не дуже побоювалася, що її нерозважне слово або діло когось занепокоїть, бо вона дуже добре знала, що батько її завжди вирятує. А я — безбатьківська та ще й вислана на Сибір сиротина, і не було кому за мною обстати. Я мусів рятувати сам себе як міг і як умів, бо від того мое щастя й життя залежало. Я побачив, що на мене самого припав обовязок висати ложку дьогтю з бочки меду.

Підчас батьківської поучаючої промови я своїми дум-

ками працював якби то мені найкраще вивязатися з прикрого положення. Моя Шурочка поглядала на мене і пробувала пізнати з мого обличчя що я пляную зробити, щоби не бути припертим до стіни.

Коли я встав був з крісла підчас вечері, вона аж затряслась на своїм кріслі. Цей її неспокій душевний батьки запримітили. Мені здавалось, що я бачив в ній готовість вислухати мої слова, яких я мав на думці виразити, але батько спинив мене. Аж тепер я почав говорити від себе.

“Любі й дорогі мої друзі й родичі. Попав я в ваш дім наче в рай. Хтож я є для вас, щоби ви мені отворили двері свого дому аж так широко? Ваш дім я називаю райським тому, що я ще в своїому життю не переживав такого щастя як оце з вами. Я є сиротою з потомків українського козачого вільного роду, а тепер московських рабів. Батьківської ласки я в своїм життю не зазнав, як ваша донечка, бо я став сиротою на п'ятім році життя. Попав я на висилку в Сибір дев'ять-літнім хлопчиною за політичні летючки. А тепер, як бачите, я стою перед вами як перед святими батьками.”

В моєму поняттю святим є те, котре є правдиве, благородне й добре,” — сказав я по назві. Потім:

“Щож відноситься до нинішнього неприємного інциденту, то борони нас, Боже, щоби більше такого не повторялося. Наскільки буде в моїй змозі, від тепер я до чогось подібного не допущу. Запевняю вас в цьому. Я дуже щиро вдячний вам за все те миле й любе та дороге, чого ви мені бажаєте. А що ви за ваше таке гарне виховання дочки, моєї Богом судженої будучої дружини, в моєму розумінню Лянсі з ангельською душею, заслуговуєте на глибоке признання, то я справді не знаходжу слів, щоби вам подякувати. Я можу лише так висловитися як умію й розумію. Отже дякую вам з глибини своєї душі. На знак цієї вдячності я хилю перед вами свою голову.”

Заледво я скінчив оці вислови подяки, як Нанбадян обіймив мене щиро своїми руками, наче рідний батько.

Мати й дочка також обіймають і обцілюють мене зі всіх боків наче макову ляльку. Шурочка, хлипаючи з радості, смивала моє лице своїми щиро-горячими сльозами, в той самий час виговорюючи:

“Я щаслива, я щаслива, ти моя радосте, Тарасе, ти мій.”

Серед такої люблячої сцени я справді почувався щасливим і не жалував, бо все вийшло на добре, і я тепер був в найбільшій пошані в стареньких Нанбадянів, а моя Шурочка любила мене з цілого серця й душі.

Після такого мойого висання ложки дьогтю з бочки меду я з Нанбадянами наче народилися й опинилися в новому світі. А все те через те неприємне й нерозважне слово.

З моєю Шурочкою я тепер бавився й насолоджувався як ніколи попередно, як брат з сестрою. З того дуже були вдоволені батьки. Однак непокоїло мене те, що вони до мене ставились так: я був завжди на першому місці, а їхня дочка на другому. Я уважав, що повинно бути противно — вона на першому, а я на другому. На питання моє чому це так, Саша відповідає мені:

“Ми знаємо, що коли ти сидиш на кріслі коло стола, то ти ніколи не дозволиш вилізти з ногами на стіл не лише в наших очах але й поза нашими очами. Батьки мої є далекозорі й вміють добачити птаха по його леті. А колиб ти таким не був, то годі мені з тобою десь на самоті гуляти.” Я кажу їй:

“Ні, не так ти мене зрозуміла. Я кажу, що ви для мене забагато уділяєте поваги.” Вона відповідає на це так:

“Якщо так, то щож тут є злого?”

“Злого тут нема нічого, але мене те гнобить, що моя присутність у ваших очах є якоюсь вельможою,” — кажу я.

“Ха-ха-ха. Значить, що як ти не є генералом, та ще й без титулу і убрання, то ти вже тоді й нічого не мавби значити? Ні, ми дивимося на людей інакше. Генерал навіть і з великою кишенею грошей не значить для нас ні-

чого коли в нього нема душі. Ми таких генералів не шануємо. Навпаки, людина з душею, навіть і без сорочки, є для нас святою. А ти, Тарасику мій милий, якраз такий і є, і за те ми тебе любимо й шануємо.”

Я хотів перебити її й сказати щось від себе, та вона дальше говорила:

“Нам дуже є приємно будь чим прислужитися тобі, бо ти на те заслуговуєш. Чи ти з цього вдоволений? Ще перед твоїм прибуттям сюди до нас залицявся до мене з нашої компанії один технік, Аранін, що мало коли висихав від алкоголю. Кілька разів він був у нас в хаті й ми його приймали делікатно, як доброго гостя. Але одного разу хоч він і не був п'яним, то він так поведився, що йому те не пасувало. Він вхопив мене за руку так сильно, що я аж скрикнула, і прибіг мій батько. Він, цей Аранін, ще й зажадав, щоби я йому заграла на гітарі. За те я назвала його нахалом. А батько мій сказав таке:

“Посади гостя за стіл а він за твою честь ляпне ратицею тобі аж по столі.”

Питає мене Шурочка, чи я вмю танцювати. Я кажу їй, що вмю але лише один танок.

“Який, який — скажи.”

“Подгорний амурських козаків.”

“А де ти його навчився?”

“На кораблі Зеї.”

Вчу я свою Шурочку мельодії цього танку, а вона пробує грати її на своїй гітарі. А слова — “Ти підгорна, ти підгорна, ти небезпокайся, бо-ж я любить тебе не стану, ти небезпокайся.”

Одного вечера просить мене моя Шурочка, щоби я відтанцював під її гітарову гру танок підгорний. Витанцювую я аж підлога гуде. Батько вибігає з своєї канцелярії до своєї світлиці з пером в руці, а мати з кухні з коцюбою. Глянувши на мій танок, батько з переляку опускає на підлогу перо, а в мати випадає з руки коцюба, і обоє гайда мені до помочі, хоч і не вміли танцювати, лише потоптують ногами коло мене. Батько взявся в боки

наче Тарас Бульба, хоче мене злапати в руки, а я ви-
слизкуюся як вюн.

Ось так я розраджую батьків своєю несподіванкою, а
для них це радощі без кінця.

Іншого вечера просять вони мене розвеселити їх ще
раз “Підгорним.” Цим разом я одягнувся на тілі щуп-
ліше, але зверху то в такі широкі шаравари, яких мені
Шурочка зготовила. Танцюю я й до підлоги не доторкаю.
А батько так захопився моїм танком, що не знає на котру
ногу стати. Приглядається з всіх боків.

Нараз зявився знайомий Нанбадянам лікар. Не вспів
єін сказати “Добрий вечір” як, побачивши мене в танку,
його рот отворився й так стояв отворений. Нагло ври-
вається гра на гітарі й танок. Лікар прийшов до себе й
почав жартом нарікати, що танок заскоро скінчився, бо
він хотівби був ще довше на нього дивитися. Шурочка
підбігає до нього і жартом тикнула йому гітарою під ніс
та каже:

“Хотяй ця гітара вартує сто рублів, але не пожалую
як вона розібеться на кавалки від вашої голови. Поди-
вітьсь, що з під моїх нігтів аж кров повиступала від
струн, а чуб танцюриста мокрий. А ви ще хочете, щоби ще
грати та щоби він танцював? Як мед то вже й ложкою? Ви
хіба людина без серця й душі.”

Присівши трохи на відпочинок коло моєї Шурочки,
ми почали випробовувати наші голоси до співу з гітарою.
Пробували ми пісню “Накину плащ з гітарою під полою,
розкішний сон красавиці млодой.” Потім виконуємо піс-
ню разом, як дует, і то знаменито.

Лікар знову своїм довгим московським язиком вмі-
шується й каже:

“Ви, Александро Петровна, зі своїм танцюристом, як
музикою, танком і співом, закопуєте свій талант тут у
цій холодній і пустій Амурській тундрі. Вам треба їхати
до Петербургу, в імператорські опери. Там будете здо-
бувати лаврові слави, бо ви обоє презентуєтеся дуже до-

бре. А тут — для кого ви танцюєте й співаєте? Хто тут вас оцінить?”

Коли лікар вичитував нам таку лекцію, ми в той час найбільше позиркували на батька, чого лікар не спостеріг. Батько в той час вже був неспокійний і закручував свої довжезні вуса поза вуха. З того нам ясно було, що він ось-ось вистрільє каноною з під тих вусів у голову лікаря. Шурочка помагає батькові закручувати вус за ліве вухо, а я за праве.

У відповідь лікарєві Шурочка моя відповідає так:

“Іване Івановичу, ви питаєте для кого ми тут граємо, танцюємо й співаємо. А от для оцих довгих батьківських вусів і самі для себе, та цілуємо ці вуси як свої рідні, для котрих ми й живемо. Вони-ж нас для цього й створили, а не — не — ”

Настала мертва тишина. Мати поспішила до кухні приготувати гостям перекуску. Шурочка навіть і не думає піти до кухні мамі помагати, хоч часом то вона ще й мене затагне туди ліпити сибірські пілемені. А сьогодні нас обох цікавить як то інжиніреві з лікарем прийдесться двобій між собою зводити. Ми були певні, що до такого двобою мусіло прийти.

Нарешті старий заговорив до лікаря так:

“Чого-ж ви, Іване Івановичу, не відповідаєте моїй дочці? Хіба чекаєте, щоби вам сказав ще щось танцюрист? Як моя дочка так і Тарас Александрович є ще люди молоді, і я їх уважаю за своїх дітей. Вони обоє мають стільки рокв разом як ви самий один, а я десять літ старший за вас. Як інжинірові з дипльомою а вам, як лікареві з докторатом, краще куди поговорити на тему зачепленої вами справи, не жартуючи але таки серіозно.”

“Ви піддаєте думку моїм дітям їхати в Петербург славу там собі здобувати в театральних операх прогнившого распутинського фаворитичного монархізму. Ви знаєте першоклясову співачку по операх і поза кордонами, по мужеві Вяльцеву, а по батькові полтавця Архипенка, яка навіть підчас русско-японської війни приїздила на фронт

в Харбін, в Манджурії, славу здобувати від офіцерства та головних командантів русскої армії й німецьких шпіонів Коропаткинів. Вертаючися з Харбіну, та панянка їхала в відкупленім особовім вагоні, повний грошей і то сто-рублевих, та ще й на них спала, не на подушках, а стегли її жандарми. Так вона жила. А вмерла — в притулці в чужій сорочці.”

Старий Нанбадян при цій нагоді не лише пригадав як то розвивався придворний фаворитизм в побудованому на українських кістках німецьким байстрюком Петербурзі. Петро Великий будував його а Катерина II заселила простори змочені українською кровю кольоністами й опричниками дідичами-графами. Він також пригадав йому й новітню добу, в якій важну ролю грали государственні думки з першої, а четверта довела до революції Громофонів, Керенських, Керказів та інших. Він перейшов на міністрів Фредериксів, Саблерів, Гучкових, Мілюкових, Треповця та Родзянка русофіла, як голова четвертої Думи, який пхався в президенти єдиної неділимої матушки Раєєюшки. Потім він перейшов на Амурщину — губернаторів фон-Бодугенів та градо-намесника далеко-східних теренів бувшого Штальмейстра італійця, а також німецького шпіона Гондатті. А наступника графа Муравйова амурського, котрий в році 1901, врівнюючи свій кордон з Манджурією по ріці Амур, вигнав брутальною силою з лівобережної сторони сотки тисяч манджурців і потопив їх в ріці Амур. Але все це ніде не є записане, а лише сховане від культурного світу.

Говорить дальше старий Нанбадян:

“Коли ви ще на Русі-Киї поклонялись ідолам, то нас, армян, християнів, турки, грузини й магометани вирізали до ноги. А що ми ще залишилися, то лише завдяки тодішнім густим лісам і кавказським печерам. А тепер ці грузини ніби й християнами стали, то їх немало напхалося й сюди до нас, занюхавши ті міліони, які посипались для будови амурської залізничої дороги. А чи ви думаете, що вони справді понаїздили сюди для благородної праці при

дорозі? Ні, вони по містах, наче годовані бики, гуляють з офіцерськими бабами та в найкращих готелях пухнуть в перинах. В місті Хабаровськ вони своєю шайкою в зажиточного татарина по дорозі до школи 10-літнього синка одинака схопили на викуп. Потім вони примусили його писати листи своєю кров'ю за грішми на викуп. Коли-ж військо натрапило на слід сховку на острові ріки Амур, то поліція їх і дала знати грузинам, і вони порозбігались. Зловлено лише двох при конаючій жертві. Від нас сто миль на північ, в селемжинських золотих копальнях поточного станка Кухтерін-Луг, 15 душ вирізали, в тім числі й дітей, при грабунку золота. Правда, що з тієї великої шайки лише п'ятьох козаки зловили, а решта повтікали. Це-ж спільники распутинської поліції. Отут на цьому безладдю Гондатті з фон-Бодугенами не турбуються. Але готове золото в нас, нами здобуте, вони не лишили, а як-найбільше загортали, та через державні банки впрост до Берліну слали, для розбудови армії Вільгельма.”

“Минулої осені був тут у нас з Благовіщенська самий фон-Бодуген і заохочував нас до ширішого добування золота. Чи ви чули щось про монгола Османа-Леніна та Лейбу Троцького, лідерів червоно-жидівського Карла Маркса теоретичної комуни? Підчас русско-японської війни, коли Росія хотіла японців закидати своїми шапками, народи Росії мали спроможність показати своє лице. Що-ж бракує Росії? Її бракує корінної земельної реформи та перейти з сонно-байдужної мінімальної освіти до максимальної. Коли я це говорю, то мені пригадується слова однолабочника студента жидка, який був звязаний не лише з жидівським кагалом в Росії, але й зі всесвітнім. Він казав мені так:

— Ми, сини ізраельського народу, дали вам Бога, то ще дамо й царя. А що тою кличкою ніби патріотичною, якою монархісти воюють: “Бий жидів — спасай матушку Рассеюшку” — це глупота. Коли-ж справді хочуть монархісти, а то й цілий русський нарід, спасти Росію, то не ту-поумними гаслами “Бий жидов і хахлов.” Для такого

спасення треба в першу чергу віддати селянам дідичну землю. Не в рамках неділимої а в рамках федеративно-добровільного союзу зліпків народів імперіялістичної Росії повинні бути реформи. Коли-ж такі реформи не відбудуться на час, то Росія опиниться в міжусобнім пролиттю крови.”

“Запам'ятаймо собі добре те, що жиди в своєму все-світному союзі кагалів творять силу — не фізичну, а умову й капіталістичну. Вони були не тільки першими капіталістами, але також і першими шахрайськими псевдо-соціялістами. Легко було їм провокувати темного нашого мужика-селянина різними масненькими брехливими словами й обіцянками, та голосити йому теорії соціялізму. Це вони робили, та цькували мужика на мужика, щоби цим способом вони себе взаємно винищували.

“Жиди також були першими в світі срібнолюбцями й панолубцями. Вони ніколи не любили фізичної праці, а завжди пробували бути тільки працедавцями, щоби контролювати працею й капіталом. Щож їх до того спонукувало? Те, що декотрі народи робили поступ, а це жидів боліло. Вони тоді заводили отруйні алькоголем коршми, щоби мужики запивалися і в них лишали свій тяжко за-працьований гріш і розум. Коршми були монополем в жидівських руках.

“Та це дало спонуку свідомішим нашим елементам розвинути кооперативний рух. Для жидів це було ударем. Потім прийшла заборона жидам приміщуватися в далеко-східних теренах добуття золота. Це їх вдарило ще більше болючо. Постепенно люди почали звільнюватися від жидівських визискувань. Це було жидам не до вподоби, отже вони мусіли придумати інший спосіб.

“І придумали. Взялися вони тоді до голошення теорії псевдо-соціялізму, ширення братнього марксизму, цебто комунізму. На початку, по смерті Османа Леніна, згідно з жидівськими плянами, на його місце в Кремлю мав бути ніхто інший як тільки жид, Лейба Троцький. Однак ста-

лось так, що переміг його грузин Сталін своєю лисячою хитрістю.” (Підкр. автора).

Нанбадян говорить даліше: “Отже коли хочемо вирватися з того прокляття, то нам треба освіти для темних мас темної Росії.”

“Коли я прибув в амурсько-зейські ліси для упорядкування й добуття золота, то незабаром повстало тут все, завдяки моїм старанням. Я постарався про те, що повстав зейський золотий промисл під назвою Ельцова-Лівашова Ко. А великий будинок, де я замешкую через 25 літ, збудований був також моїми власними руками. Маючи по 300 рублів місячної платні, я міг ошадним життям зложити 4,000 рублів. Тоді я навязав контакти перепискою з містом Омськ, Томськ і Іркутськ, з передовими там людьми, педагогами, з наміром заложити університет у Сибірі. Завдяки цій моїй помочі, разом з поміччю інших людей, повстав університет у Томську.

“Але один університет на цілий Сибір зовсім не вистарчало. Треба було більше їх. Отже я спонукує певні чинники до заложення другого університету в місті Владивостоку. Фундамент під той будинок розмивали дощі через довгий час, бо урядові чинники трактували цю так важну справу байдуже. Вони не мали часу на це, бо треба було їм гуляти й пиячити для розривки.

“Хочу ще й дещо сказати про те, як то жилось в часах міністерства Столипіна, Трепова та Коконцова. Була думка тоді про те, щоби всіх жидів з цілої Росії переселити в полудневий Сибір за Урали, і там нехай вони творять собі свою власну кольонію, абсолютно незалежну від нікого і відділену від усіх інших народностей. Так скоро як виринула про це думка в кабінеті, жиди про це довідалися зараз слідуячого дня. Вони мали в міністерстві своїх підкуплених людей і ці доносили їм про всякі справи, які торкались жидів. Вони проморгали своїми підкупствами на часі право даліше держати монополь коршмів в своїх руках, а від тоді стали чужнішими. Можна сказати так: коли один міністер киває в чоботі пальцем на

жидів, то другі міністри від них брали великі купи хабарових грошей. Це було для того, щоби всі інші міністри впливали на киваючого пальцем у чоботі, щоби жидів в таких плянах не зачіпати. Таким плянуючим міністром був самий таки премієр. Один такий міністер, предсідник, вперся на тім, що доконає те, що жиди будуть відділені від інших народів. А жиди, переконавшися, що й справді так може статися, в своїм кагалі зібрали великі суми грошей для закупки найдорощих бриліантів-камінів, щоби підкупити ними того впертого міністра. А чому якраз бриліантами? Тому, що годі носитися з мішком грошей, а бриліанти можна носити в маленькій калитці — вигідніше й практичніше. Так жиди вложили свої пляни.

“Тоді вони почали шукати між собою мудрого й рухливого та хитрого маклера для підкупства. Цей маклер у міністерстві підкуплює його не тільки бриліантами, але ще й великою сумою грошей в додатку до них. Підкуплено також і тих, котрі його допустили до головного міністра. А перед тим цей впертий міністер отверто заявив, що колиб до його кабінету ввійшов жид, то він з ним не буде й розмовляти, а лише пустить йому кульку в самісенький лоб.

“Колеги кажуть упертому міністрові, що жид має сказати лише три слові, а колиб він хотів сказати щось більше, то він тоді має право пустити йому в лоб кульку. Жид на цю ризику погодився. Упертий міністер думав над тими трома жидівськими словами кілька днів. Його приятелі сміються з нього кажучи, що він боїться трох жидівських слів. Але думає він так: коли жид прийде з мішком грошей для підкуплення мене, то це не буде делікатно, бож міністерський кабінет не є жидюзі сільською коршмою. Отже заледво чи він зможе підкупити мене трома словами. А кинути мені мішком з грішми між очі, або коли він скаже більше як три слові, або може й мовчки покине в мойому кабінеті мішок з грішми, то це буде для мене, як міністра, велике пониження, бо тут йде про спасення матушки Росії від жидівського визиску. Отже

вже має жид і кульку в лоб. Тай дурний той жид, що пхається з своїм хамством з мішком грошей до мого кабінету, бож заки він сюди дійде, то всі слуги міністерства будуть бачити, що він несе для когось гроші в мішку для підкупства. Коли він вийде звідси без мішка з грішми, то тоді є вже десятки свідків, що він в мому кабінеті ті гроші лишив. а це він підпаде великій карі. Ну, ну, нехай тільки він прийде до мене з мішком монетів, то вже й має він кульку в лобі.

“Слідуючого вечера по розрішенню впертого міністра з'являється маклер у його кабінеті. Вклонився до сидячого за столом міністра і підійшов блище до нього, а відтак по артистичному розгорнув шовкову хусточку з бриліянтами перед очима міністра, та сказав слова — “возьміте і молчіте.”

“А тому, що то було вечером, при електричнім світлі, то бриліянти своїм сяйвом засліпили міністра очі. За хвилину за жидом і слід пропав. Міністер від такої несподіванки перелякався, а коли прийшов знову до себе і почав розгортати рукою купочку бриліянтів, на шовковій хусточці, сказав самий до себе:

“Цеж міліоновий маєток перед мною лежить на столі.”

А потім здивовано ще й гукнув:

“Пропала, пропала матушка Расеюшка, пропала від жидівських шахер-махер рук.”

“Оттак жидівські головушки Расеюшкою торгували, аж поки своєї червоної там комуношки не заклали.”
(Підкр. автора).

Потім Нанбадян оповів лікареві ще багато з своїх вражінь про жидів, та яку вони користь приносять царській російській державі. Лікар, вислухавши все уважно, нарешті сказав:

“Дякую вам за все сказане. Правда, що я дещо й знав, але признаюся, що я того не знав, що ви мені розказали. Однак коли я москвич, то я ніяк не годжусь з деякими

вашими думками про сепаратизм. Ви не є “русской чоло-
век.”

“Так, я русский чоловік, але з армянської крові. Та-
кож і Тарас Александрович є русский чоловік але з ук-
раїнської крові.”

На цім слові затаракотів телефон і Шурочка взяла
слухавку до вуха. По хвилині каже:

“Тросять лікаря до телефону.”

Лікар, вислухавши телефону, оповіщає, що його кли-
чуть до його лікарського кабінету бо привезли до нього
обмороженого чоловіка і не знають що з ним робити, а
він лежить на санях на дворі.

Лікар біжить до дому і ми взялись за другу вечерю
по дискусії. Отака була психологія москалів.

В ТЕГЕРАНІ

Був я на своїх медових місяцях зі своєю Шурочкою в
персійському Тегерані. Там ми на вулицях здибали пер-
сійські красуні зі закритими лицами, як приказує їм ма-
гометанська традиція. Не всі вони були такими фанатич-
ками, і певно деякі з них мали й школи покінчені. Часом
ставали з боку хіднику, вечером, під електричною ламп-
кою, і приглядалися прохожим. Ось йде їх дві чи три звин-
ним і гнучко-граціозним ходом, і між собою про щось
розмовляють. Пізнавши нас і побачивши, що ми ними
цікавимось, на хвилинку пристають і ніби поправляють
свої сітки на своїх лицах, трошки ссуваючи їх на бік. І
справді їхні обличчя виглядали дуже гарними, звичайно
як красавиць. Дивляться вони на нас і наче хочуть нам
сказати: подивіться на нас, а може ми й не гірші від вас,
бо ви мабуть сюди лише для того і приїхали, щоби на
нас подивитися.

Так було давніше. Тепер там мабуть вже не так. Може
ходять вже з відкритими лицами — тому, що туди зай-
шов брудний червоний московський чобіт.

ПОШУКИ ЗОЛОТА ТА МОСКОВСЬКА ВДАЧА

Під весну, коли вже сніги на половину розтаяли, одного теплого дня при моїй праці в продуктовому магазині телефоном кличуть мене до канцелярії Нанбадяна. Там застаю я гурт людей в лиці козачого есаула Баталова, козачого ветеринаря, в чині капітана Сальникова, кілька козаків і управителя майнів. Управитель майнів попросив мене сісти на приготоване для мене крісло. Сідаю я покірно, але не знаю для чого. Нанбадян подає управителеві майнів списаний папір, з якого управитель вичитує таке:

“Тарас Александрович Непідсудний від нині перестає бути приказчиком продуктового магазину й нині-же переходить на посаду деспечера з місячною платнею 125 дублів на початок, а відтак аж до 200 рублів.” Підписані були екзамінатори мого успішного покінчення курсу теорії мінерально-копальняного промислу. Я щиро подякував всім. По обіді виходимо всі разом на двір, а там на нас ждали кілька козаків з осідланими кіньми. По команді есаула козаки виводять з гурту осідланих коней наперед. Ветеринар сказав так:

“Ці два коні є з наших двох козачих сотень, яких компанія закупила для своїх потреб. За них я ручаюсь, що вони здорові і вповні відповідні для деспечерського вжитку. Вони є вчені для цієї праці і це зараз козаки продемонструють.”

Муштровка з кіньми для мене, молодика, була захоплююча навіть і тим, що коні по наказу лягали на землю і через них стріляли. Таким дивовижем я захопився так, що навіть забув за свою Шурочку. Але вона сама дала про себе знати, шарпнувши мене ззаду за рукав. Я вмить оглянувся і остовпів бо не пізнав її як кавалериста. Питаю я її:

“А ти куди?”

“Куди ти, туди й я,” — відповіла вона мені.

“А чи вмієш ти їздити верхом на коні?”

“Так, умію.”

Вже гукають сідати на коні. Я підійшов до коней і почав їх оглядати і зауважую на одному тавро “Т.” Питаю управителя що це значить.

“Тарас,” — відповідає він мені.

Бачу, що на другому коні тавро “Л.” Питаю його що це значить. Він відповідає мені, що самий не знає що воно значить, але що цей кінь буде належати до Александри Петровни Нанбадян. Тавро “Т” має своє прізвище “Сахат,” а тавро “Л” Ізюбер. Сідаємо ми обое на коні, а нам всі заплескали в долоні. Самий Нанбадян плеще найголосніше.

Проїхали ми за містечко з десять миль, і вертаємо назад ріжно-кроковими аллюрами. Тому, що коні були манджурсько-монгольської породи, то все більше пливали качкою як в колісці. Дома батьки дуже радіють, а Шурочка аж ніг під собою не чує.

При вечері Нанбадяни за мое здоровля випивають по чарці горівки, а я, як мало пющий, від одної чарки опянів. Замість сміятися й веселитися, я розплакався з вдячності комусь. Все те я тримав в собі заперте. Батько просить мене випити ще одну чарочку і запевнює мене, що все буде в порядку. Випиваю лише половину чарки й контролюю себе, а мені здається, що я п'яний і що моя голова дуже тяжка. Всі дивляться на мене. Зауважую, що вони хочуть в мойому обличчю щось відгадати. Моя Шурочка встає з крісла і аж ніби скрикнула:

“А, я й забула. Я відкрила винахід.”

Побігла вона за гітарою. Вернулась з нею в руках та ще й з двома подушечками. Сідає вона на кушетку і кладе одну подушечку на свої коліна, та каже мені вперед через подушку на вухо заграти, певно по старшині. Лягає батько першим на подушку, а другою подушкою накриває голову і грає через подушку на гітарі. Дивлюсь я на те рівнодушно й ледве держу свою голову на карку — так хочу спати. Встає старий з під подушкової музики і не може нахвалитися гарною мельодією, яку перший раз в свойому життю чує.

По черзі лягає мама. Коли й вона вислухала музику, то я вже був такий безсильний втримати свою голову на карку, що вже стукався лобом в стіл. Старий все це зауважує й гукає до мами, щоби звільнити подушку для моєї голови. Старий підходить до мене й бере мене попід руку і укладає мою голову під гітару на подушку. Моя голова не лягає а прямо падає нестримним каменем.

Чую милозвучну мельодію і засипляю твердим, со-лодким сном. Лише при допомозі японського лікаря-пси-хольога Міозови пробуджуюсь. Дивлюсь я коло себе і бачу аж двох лікарів — Міозова й Івана Івановича, і Нанбадянів. Всі дивляться на мене наляканими й наче дикими очима. Прийшовши до себе з просоння і побачивши коло себе гурт людей, я не міг ціяк зрозуміти чого то коло мене аж два лікарі. Питає мене Міозова чи я не хочу їсти. Я відповідаю, що їсти не хочу а пити то хочу дуже. Принесли мені теплого чаю з цукром і я напився його з великим апетитом. Дивлюсь я на себе й зауважую, що я одягнений так як я лягав під музику. Не надумуючися довго, я спитав лікарів чи не спав я летаргічним сном? Відповідає мені Міозова, що так. Я тоді схопився з кушетки на ноги і питаю лікаря як я задовго спав. Міозова дивиться на годинник і каже, що я спав 39 годин. Я кажу, що мені треба було проспати ще других 39 годин, то тоді я бувби зовсім здоровим, а так то мене ще бо-лить голова.

Чують таку тверезу мою балачку Нанбадяни і повесе-лими. Лікар Іван Іванович йде собі до дому, бо він доба-чує, що його тут вже більше не потрібно. Всі ми з Міо-зовою сідаємо за стіл їсти. Старий Нанбадян зацікавився психологією і на цю тему веде розмову з лікарем Міозо-вою. Він питає мене чи я люблю солоно їсти. Я відпові-даю, що ні. Чи курю? Ні. Чи пю алькоголь? Ні. Як сма-кую квасне й солодке? Відповідаю, що квасного й соло-ного ненавиджу, а на цукрові то і спавби. Як нюх, а особ-ливо нікотинний дим? Відповідаю, що теж не переварюю.

Міозова ставив мені дуже багато питань, і мені за-

бралоб дуже довго всіх їх подати. Лікар теж випитав Нанбадяна про те, що любить а що не любить їсти його дочка. Нанбадян відповів, що те саме, що й Тарас. Міозова зауважує й каже:

“Коли вони поберуться і стануть мужем і женою, то подібної їм пари я не знаю де можнаб підшукати. Вони будуть щасливіші з найщасливіших, і вони одне другому ніколи нічим не зрадять. Їхне покоління буде здорове й характерне.”

Нанбадян запитав тоді з якої причини я підпав під летаргічний сон. Міозова відповідає:

“Від несподівано сильної душевної радості. До того причинився також і алкоголь, хочай і в малій кількості. Ті люди котрі їдять солоно, є злі й шкідливі та ненависні, і їхній темперамент є непевний.”

Старий Нанбадян був винен мойому летаргічному сну своєю підготовчою для мене несподіванкою, навіть і таврами коней, про що я абсолютно не знав.

Нанбадян переходить на політичний аспект і каже:

“Ото наші русські науковці нездари Воронцови, Дашкови, замість вчитися дійсної науки такої як психологія, геологія, національогія, астрономія й т. п., вчепились до малпових залозів нарощувати на грузинські носи, щоби ще більше людей вирізувати. Ми, кавказський нарід, не буду я говорити про інші, лише про дві національні раси — аремянську й грузинську, хоч є всі брунети, але одні від других дуже віддалені. Ви, пане докторе, пояснили нам про те, хто що смакує й їсть. Ваше твердження є зовсім правдиве й правильне. От, приміром, ми, аремяни, дуже мало вживаємо соли й алкоголю, а грузини пють його більше як чого іншого, а свої шашлики обсипають сіллю так як мукою. Сплять на тій соли так як жид на цибулі. Тож вони є тому першими різунами. Щодо середньої Європи, то там люди дуже помішані як характеристами так і краскою шкіри — брунети й бльондини. А ми, на Кавказі, майже всі брунети але вдачею ріжнимося.”

Міозова тоді каже від себе:

“Так, це правда, але я політичними догмами не люблю займатися, тільки науковими.”

Лікареві Міозові було дуже трудно в Росії займатися лікарською практикою, не лише як японцеві, але й як доброму конкурентові серед людей його знання. Коли він прибув з Владивостоку до міста Благовіщенська, а дружина губернатора, фон Бодугена, слабувала на початки туберкульози, Міозова вилічив її за короткий час. Були там різні лікарі інших народностей, але жаден з них не міг вилічити її. За те губернатор дав йому позволення практикувати в місті Зеї. Там він в короткім часі здобув для себе добру славу як лікар. До нього приїздили люди аж з Благовіщенська, віддаленого на пять-сот миль. Тому то він боявся вмішуватися в політику, навіть через те, що московські лікарі слідкували за ним так його ненавиділи, що втопили б були його в ложці води. А що Міозові це місце було досить поплатне, то він за нього не забував.

Я почав шукати грошей заплатити йому щедрий гонорар, бо він так уміло мене розбудив з летаргічного сну. Старий Нанбадян зауважує це й каже до мене:

“Ти, Тарасе, йди собі до кухні помагати нашим кухаркам ліпити пілемені, а зіси там собі й тарських пирогів, яких ти так любиш, то будеш здоровший. А я в цій справі самий вже дам собі раду.”

Прибігаю я до кухні, веселий і здоровий. Шурочка й мама питають мене, що я хочу їсти. Я кажу, що тарські гирогі. Отже їм я ці пироги в кухні з гусячим диким мясом, і то з великим апетитом, після 39-годинного сну.

Вже сніги в нашому містечку від тепла зникають. На ріці Зеї вода тече поверх льоду. В домі Нанбадяна кипить робота, бо підготовляють мене до пошукування за золотом в лісах-горах сотки миль на північ, куди маю виїхати невеличким караваном з п'ятох коней і п'ятьма людьми. Кожний кінь мав своє число — від 1 до 5. Кожний з них мав на собі також по 25 фунтів мертвого тягару, по більшій часті різні знаряди, а також харчі на три й пів-мі-

сячну подорож. Для коней жадного фуража не беремо, бо й неможливо його брати. Кінь їсть багато. Коні наші є породи манджурсько-монгольської, бо вони спеціально надаються до довгих подорожей. За поживу зимою чи літом їм нераз вистарчає звичайний лісовий мох. Від нього моху вони не то лише живуть, але ще й товстіють. В північних територіях ці мохи ростуть високо, по коліна.

Ми й для себе взяли дуже мало харчів, бо сподіємось жити більше диким мясом. В лісах є багато диких звірят і не було чого журитися в них за поживу. Є там також і багато різних диких великих птахів.

В канцелярії Нанбадяна вже все приготоване. Вибираємо коні: кінь ч. 1 з тавром "Т," це мій буланик, ч. 2 з тавром "Д" це кінь Дмитра, а з ч. 2 з тавром "Л," це Лянсі. Я протестую, щоби Шурочка зі мною не їхала в невідому й небезпечну подорож в північні ліси та багнища в снігові гори холодні. Але мене переконують, а особливо старий Нанбадян, що Шурочка мені буде помічною а рівночасно собі нічим не може пошкодити. Вона молода й здорова, понятлива і любить дуже подорожувати.

Я сказав, що не пасує одній жінчині ходити в подертих чоботах разом з чотирма мущинами по лісах і дебрах. Цим я розсмішив усіх, а старий Нанбадян так щиро сміявся, що аж в боки брався. Потім каже він з іронією:

"Тарасе, з одного боку я за це признаю тобі рацію, бо бачу, що ти розумієш добре, що тебе чекає в цій подорожі. Не для Шурочки грати там на гітарі, яка на дощі й серед густих кущів розкисне. Але знову з другого боку, нема ні тобі ні мені причини стидатися або боятися. Хочу тобі сказати, що ти не добачуєш того другого боку. Ми вже з того вирости, щоби десь далеко в лісі могли дивитися на самотню й безсильну жінчину звірськими очима. Ми розуміємо, що в твоїй подорожі ти з Шурочкою будеш поводитися так як брат з сестрою. А що інші очі будуть на вас дивитися іншим поняттям, то на це ви не звертайте уваги. Я знаю, Тарасе, що ти будеш її стерегти більше як свого власного ока. Колиб ти мав лише

один розум, який ти маєш без фізичної сили, тоді я може підійшовби до цієї справи з іншого боку. Але коли ти маєш те й друге, тож будь на своєму місці, мій орле, непохитним і йди з вірою без страху вперед.”

Старий Нанбадян так зворушливо говорив, що й забув за те, що ми вже повинні були виїхати в дорогу. Наші коні неспокійно били копитами по землі. В той час коли Нанбадян давав свої батьківські поради, я глядів на Дмитра, Івана й Василя. Підчас його слів “Ти маєш розум і фізичну силу” Дмитро весело підкручував вуса. Він був з всіх нас найстаршим бо мав вже 35 літ. Іван дивився очима — не рибою й не мясом. Василь чомусь держав своє лице скривлене так як середа на п'ятницю. Я думав собі таке: невжеж я в лісі буду боятися москалів, що вони можуть мені якесь лихо вчинити? Ні, я того не боюся хоч ще й молодий. За три й пів місяці я їх дечого навчу.

Зготовили ми пятого коника для Василя. Питає він що в оцій маленькій скринці є, що вона аж така тяжка. Я відповідаю йому, що в ній є 10 фунтів соли. Василь каже, що він самий один за три й пів місяці споживе не одну а дві таких скринки соли. Питаю я тоді Дмитра кільки соли він споживе за цей час. Він каже, що лише один і три-чверти фунта. Те саме й Іван. Кажу я тоді управителеві, що на пятьох таких як ми вистарчить соли таку скількість як ми вже маємо, але для Василя то треба шестого коня, щоби віз лише сіль для нього самого. Управитель каже, що він вишукав між робітниками одного Сарта, цебто не-москаля, котрий вживав найменше соли, а до того мав ще він і нюх орачонський, наче пес, який міг занюхати звіря на далеку віддадь. Нам такого якраз і потрібно було. Управитель приобіцяв дати нам в додатку ще й двох добре виучених псів манджурських. Тепер в нас було все в порядку.

Одного дня просить телефоном до своєї канцелярії лікаря Міозову для щеплення нас на віспу, бо в дорозі мабуть прийдеться нам стрічатися з орачонами. Це є півдикі люди, які хорують на якусь загадочну недугу.

Вщепивши нам віспи, ми були готові. Сарт вщеплення не дістав, бо він магометанин і не боїться жадної пошести та ще й має свої власні ліки, з яких головний є часник.

Сідаємо ми всі до вечері. Не обійшлося і без чарки, по християнському звичаю. Я приглядався як випивають мої супутники. Дмитро не по жіночому, Сарт по дитячому, а Іван по распутинському. Все те я беру собі під увагу, щоби в дорозі знати як треба буде з ними мені поводитися. Управитель пригадує нам, що в лісі треба дуже пильнувати коней, бо коли монгол вирветься з рук, то дуже трудно його зловити. В крайнім случаю допоможуть пси. Через трясовину коней силувати не можна, бо монгол в нім втопиться, та ще й свого їздця втопить. Треба дати йому волю і нехай він самий йде коли хоче, бо тоді він знає чи перейде чи ні.

Через тиждень ми оглянули чи все в порядку. В неділю вечеряємо всі в Нанбадяна з умовою, що завтра рано виїздимо в лісі.

В понеділок раненько йдемо від Нанбадяна до управителя, щоби відправив нас в дорогу. По дорозі туди здибаємо лікаря Міозову, який спішить також нас відпроводжувати, і дає мені п'ять фляконів медицини в формі пігулок, приготованих ним самим, з поясненням на фляконах коли й як їх заживати.

Сідаємо ми на коні, але пси за нами не хочуть йти. Управитель тоді прив'язує свою шапку до хвоста Сартового найспокійнішого коня, а тому, що Сарт дуже смердів часником, вони за ним пішли бо люблять той запах. Отже пси, нюхаючи шапку свого господаря, побігли за ним. Навіть і не спам'яталися як ми відіхали вже були від Зеї на околом двадцять миль.

Треба підкреслити те, що манджурсько-монгольські коні з початком не люблять йти повільним кроком, а все гальопним, аж поки не ослабнуть й не виб'ються з своїх сил. За день такий кінь піде й 50—60 миль.

Приглядаючися до псів, я до них говорю, бо так начав мене наш управитель. Однак вони з часом зрозумі-

ли, що їх обманено, бо нема між ними їх господаря, вони сідають на хвости, скавулять, і не хочуть з нами даліше йти. Побоюючись, щоби вони не вернулися до дому, злізаємо з коней і гріємо обід. Пси до нас не підходять. Відв'язав я шапку від хвоста коня і кинув її до них. Вони понюхали шапку і почали знову скавуліти. Ми кидаємо їм їсти, а вони лиш понюхали й не хочуть їсти, та даліше скавулять. Прийшла мені на думку валеріянка, а Шурочка каже, що ми її маємо. Я сейчас добув її, капнув кілька капель її на шапку. Пси понюхали її й позасипляли. Зробилась аж тепер мертва тишина. Сарт каже, що він чує своїм острим нюхом недалеко дику козу. Дмитро хапає кіса і з Сартом пішов у ліс в напрямку кози.

За около чверть години чуємо в лісі вистріл. Пси зірвалися на ноги й побігли в напрямі вистрілу. Побіг і я за псами. Чую, що пси недалеко мене гавкають. Став я, приглядаюся, а Дмитро з Сартом несуть вбиту козу. Ми повірізували м'які частини мяса, а решту кинули псам. Вони його знову обнюхали й почали скавуліти. Я знову капнув кілька капель валеріянки на мясо, пси його обнюхали і почали його їсти, та ще й з таким апетитом, що в скорім часі осталися тільки ніжки й ріжки. Я тоді прив'язую шапку до хвоста коня знову, з запахом валеріянки, ми їдемо даліше в ліс, а пси підбігають за нами і все в порядку.

Цей перший день був для нас теплий і гарний весняний день. Розглядаємося по мапі й на компасі та далековидами. Підшукуємо вигідного місця для табору наніч. Знаходимо таке місце близько гори, води й ліса. Натягаємо палатку і печемо на вогні шашлики. Вже й смеркається, а спати йти не хочеться. Лише один безжурний Іван хропе.

Встаємо рано і бачимо, що ціла наша місцевість окутана густим туманом, через якого не видно й на десять кроків. Чекаємо на піднесення його. Я з Дмитром лізу на гору з полудневого боку, де нема ліса лише каміння. За около одну годину ми вже були на самім верху, на хребті гори. З другого боку цієї гори, з півночі, стоїть Тустий ліс

і водяний сніг. Ще на одне коліно і туману на горі не буде. З верха гори дивимося через далековид і бачимо даліше на півночі гори білі з снігом. Злізаємо в долину, і бачимо, що там туман ще густий. Пси дали нам знати де наш табор.

Підходимо до свого табору. Іван вже поснідав і спить даліше. Шурочка коло вогню складає на дорогу шашлики, а Сарт порається коло коней.

Вже й обідаємо, а туман даліше густий. По обіді вирушуємо в дорогу на схід, бо задалеко ми вже відійшли від ріки Зеї. Попадаємо в дуже густі ліси й багна, ломи й каміння. Копаємо ями, виверчуємо діри, шукаємо золота. Вже це десятий день наш в лісах, а золота не знайшли ще ані дрібки. Погода до тепер була гарна й тепла.

Двадцятого дня нашої мандрівки вже було інакше. Був це день паруючий і горячий від самого раня. Пополудню з усіх сторін найшли темні й страшні хмари. В поспіху шукаємо відповідного місця на табор, подальше від гір і лісу. Чуємо, що недалеко від нас бють громи з блискавицями й гори перевертають. Підіхали ми до місця під горою, до котрого треба було їхати через болото. Недалеко від нас стоїть густий ліс під горою. Подув вітер і вже на нас паде дощ. Розтягнули ми палатку, щоби не бути наніч мокрими, стинаємо п'ять деревин, прив'язуємо коні, і носимо сухі патики на паливо. В поспіху робимо над вогнем з сирових патикив дах, щоби дощ вогню не погасив. Дощ вже ляє й ляє, а від громів і блискавиць сипляться з гори каміння, шумить ліс. Стоїмо в палатках мокрі як миши, коні іржать, а десь даліше від нас виють вовки. Наші пси помагають їм. Питаємо ми одні других чи маємо ми що їсти. Шурочка виложила з торбинки яких чотири-п'ять фунтів шашлику і те все. Ділимося ми всі по рівній частині. Іван свою пайку зів за один раз, а ми зіли по трошки, решту залишаючи на завтра. Я кажу Дмитрові:

“Ти, як наглядяч над кіньми, повинен допильнувати, щоби вони були добре прив'язані.” Дмитро пішов з

Сартом і попривязував коні коротко подвійними через ший сильними шнурками.

Іван вже хропе. Кому як кому, а мені не до сну. Дощ з блискавичними громами розігралися до прямо застрашуючих розмірів. Такої громовиці не бачив я ще в своєму життї. В палатці при ліхтарному світлі я поглядаю на Шурочку, а вона на мене дивиться якимсь диким поглядом. Питаю її що з нею є. Вона відповідає, що її дуже холодно. Присвічую ліхтарем і бачу, що її ноги вгрузли в мох і ступені в воді. Я сейчас настелив на верх моху сухих патикив, котрих ми наносили на паливо. Стає вона на ці патики а я зауважую, що з одного чобота видно пальці. Питаю її де другі чоботи, а вона каже, що на коні ч. 1, цебто на мойому коні. Шукаю я між іншими пакунками за своїми сухими чоботами, але не можу знайти їх. Нарешті знаходжу їх між панчолами, рукавицями й кожухами. В цих лісах без кожуха не можна ніяк бути, бо ночі дуже холодні. В день, коли нема дощу, то можна бути й в одній сорочці.

Повдягались ми в теплі й сухі убрання й чуємося ліпше. На дворі вогонь погас від зливного дощу. Громова буря не втихає, а бушує дальше з тріскотом і блискавицями.

Питаю знову Шурочки в котрім пакунку є наша подорожна медицина. Шукаємо, розглядаємо і знаходимо лік Міозови. Читаємо написи на фляконах — 1. Пігулки від холоду, 2. Пігулки від страху, 3. Пігулки для веселости, 4. Пігулки для спання й спокою, і т. д. Сарт роздобув часнику, їсть його та ще й нас щиро вчащає. Запахло в нашій палатці часником, валеріянкою й ріжними медицинами, і ще чимсь. Ну, шпиталь тай годі, хотяй не культурний або міський, не орачонський, лісний, а щось поміж ними.

Вже й по півночі а громи з дощем не втихають. Нараз над нашою палаткою як загремить і як загухотить, а ми аж поглухли. З переляку навіть Іван скочив на ноги. Пси коло коней завили, а один з них прибіг до нас у палатку зі скавулінням, наче хотів нам щось жалібногo сказати. Кру-

титься він поміж нас ніби хоче сховатись. Шукає мабуть свого господаря, але не знаходить його. Іван хотів погладити його по голові, а він з переляку чи зі злоти вкусив його в руку. Ми всі злякались, бо думали, що пес сказився. Він вхопив за кріс і хотів його застрілити, але я спинив його, бо бачив, що пес не скажений лише переляканий, так як всі ми. Пес неспокійно обнюхує Сарта, а потім притулюється до нього, зиркаючи на Івана. По короткім часі він відійшов від нього і перейшов до Дмитра, а відтак до мене. Виглядало, що він просить, щоби його пожаліти, або що він хоче щось сказати але не може. Я хотів погладити його хочби рукавицею але Шурочка на мене накричала, щоби того не робити бо пес вкусить. Пес тоді переходить від мене до Шурочки, моститься коло її ніг і хоче лягти. Я кажу, що треба нам пса викинути з палатки, бо він має в собі електрику так як і кіт, і тому в нас може вдарити грім. Шурочка каже, що громовиця вже втихає і небезпеки нема.

В цей момент прийшло мені на думку — де наш другий пес? Щож з ним сталося і чому й він не прибіг до нас? Звичайно пси не розлучуються. Чуємо, що на дворі заіржали коні. Беремо ліхтар і йдемо до коней, а поперед нас біжить пес. Він стрімголов кинувся з гавканням в куші. Блискавка освічує ціле місце і ми бачимо, що один наш кінь відірвався і бігає по кушах. Підходимо ближче до місця де були привязані коні, а вони налякано скачуть на припонах аж голови їм тріщать. Присвічуємо ліхтарем і рахуємо кілька є коней привязаних. Нараховуємо лише три стоячих. Дивимося і не віримо своїм власним очам — Іванів кінь розторощений на дві половині. Ззаду, коло нього валяється приглушений громом другий пес. Беремо цього пса на руки і несемо його до свого часникового шпиталю. Оглянувши його ліпше, ми побачили, що він не є в серйознім стані. Лише хвіст йому осмалений і задні ноги трохи спаралізовані. З переляку став він дуже покірний і безсильний. Залишаємо його в опіці Шурочки, а самі йдемо з ліхтарем ловити Дмитрового

коня. Пес держить коня до часу, а коли ми не вийдемо пісові помагати ловити коня, то він може його покинути.

Іван з нами не йде бо сказав насмішливо до Сарта, що його коня Аллаг убив нам на мясо. Сарт відповів Іванові:

“Алаверди.”

Дмитро, Сарт, пес і я бігаємо по кущах за здичилим від грому конем-монголом. В скорім часі пес припер коня до решти коней, привязаних, а я підбіг і хотів зловити його за кантар. В той момент кінь скрутився на бік і вдарив мене кованим копитом по коліні так сильно, що від болю не міг з місця рушитись. Дмитро й Сарт привязали монгола і підходять до мене, а я їм кажу, щоби підвели мене до палатки а там дали мені патик в руки, то вже я самий ввійду до середини, бо не хочу перелякати Шурочки. А що світло було досить слабе, то тим і краще.

Заходжу я до палати. Терплю великий біль але по трохи таки стаю на ногу. Шурочка глянула на мене наляканими очима і каже:

“Що з тобою?”

“Поховзнувся на камінець і втовк собі ногу,” — відповідаю. Але стояти я вже не можу. Треба сідати. Шурочка домагається, щоби я скинув чобіт. Знаю я це самий, але боюся її налякати, бо для мене й для неї буде тоді ще гірше. Кажу я, що в нас є десь у пакунках спиртус до натирання ноги. Але перш всего я хочу проковтнути для веселости Міозовських пігулок. Ковтаю кілька за раз, а Шурочка половину мое дози, а в додатку нюхаємо ще й валеріянки. Дивиться вона на мене й не може зрозуміти чому це я так роблю. Я чую, що в чоботі є кров. Нема часу на говорення — треба скорше скидати чобіт.

Дмитро стягає мені чобіт з ноги а я заціпив зуби. Підкачую я штанину а там повно крові. Шурочка побачила це і аж здригнулась, а там і залялась сльозами. Замість вмивати рану спиртусом, вона вмиває її сльозами. Сарт, також з слабим серцем, підходить до нас блище

але тому, що він не вмів говорити виразно по московськи, смішно й з поспіхом каже:

“Ви, Сарша, баросета.”

Шурочка, хлипаючи, через сльози питає його що він каже і чого він хоче. Аж я вмішався в ту справу і кажу, що Сарт називає її баронесою. Сарт це підтверджує. Це Шурочку дещо роззлостило, але й не дуже бо знає з ким вона має до діла. Все таки вона трохи обурилася і каже до Сарта:

“Яка-ж я є баронеса, коли я вам перу шмаття й варю їсти?”

Вона просить його більше такими словами її не називати. Він відповідає, що вона така гарна як баронеси, котрі часом бувають в Ташкенті як туристи. Шурочка на це відповіла, що вона не є жадна баронеса, а така сама робітниця як він. А що її батько, Нанбадян, є інжиніром, то він не побирає платні за свій титул а за свою працю й фак.

“Можете мене звати Шура, Саша або Лянсі,” — сказала вона йому.

Сарт починає випробовувати котре з тих імен йому легше вимовляти. Лянсі найлегше йому вимовити, отже запишує він це ім'я до своєї магометанської книжки, але не Лянсі, а лише Лясі, бо так йому легше вимовити.

Потім просить він нас більше не плакати, бо зараз він помолиться до свого бога, Аллаха. Сейчас він падає лицем до землі, торкаючися водяного моху, і молиться на голос — Алаверди, Алаверди.

Я почувався навіть вдоволений з Сарта, бо він своїми словами роззлостив Шурочку, і цим припинив її плач. Вона тоді могла краще побачити мою рану на носі, і краще її перевязати.

Сарт молився через около двадцять хвилин. Потім піднявся з мокрого моху і сказав до нас:

“Аллах нам допоможе і все гірке й болюче лишиться позаді, а в будуччині чекає нас краще.”

Він відтак закачав свої рукави і вийшов на двір уми-

ватися. В той час починало вже світати. Буря з громами стала.

Шурочка й я не були ніякими фанатиками, але Сарт зворушив нас до глибини душі. Він дав нам до розуміння, що людина без строгості своєї енергії може розпливатися в морю свого власного жалю.

Підчас молитви Сарта Іван весь час дивився вділ, на мох. Дмитро стояв на ногах і весь час втерав сльози з очей.

По годиннику бачимо, що вже ранок і що вже сонце повинно зійти, а тут туман такий густий, що не видно нічого. Шурочка з плачем питає мене що будемо їсти. Я кажу їй, що в нас мусить бути трохи консервів. Мабуть, що є й трохи рижу. Ми на такі випадки були приготівані, бо в дорозі все може приключитися.

Слідуючого дня моя нога так розпухла, як колода — не лише від болю але й від холоду. Хочби й не було вже туману, то я однак не міг був пускатись далше в дорогу бо не міг і рушитися з місця. Журба моя була велика, а для Шурочки ще більша. Ми були закуті в цих горах не лише туманами, а ще й морозами. Дмитро і Сарт ходять на польовання кожного дня, але геді було щось сплювати, бо на віддаль десять кроків нічого не видно. Їсти в нас вже не було нічого. Хлопці рішили їсти розторощеного громом коня. Іван почав гризти його як безрога. Сарт кривиться але їсть, бо мусить. Дмитро крутить носом і часто вонітує.

Шурочка й я не можемо їсти кінського мяса. Що лише зїмо кусок, то так зараз і вириває його з наших шлунків. Кінь був старий, а в додатку до того громова електрика надала йому якогось гумового запаху. Боїмося, щоби з такого мяса не вчепилася нас якась недуга. Ріжемо його на кусники, добре виполікуємо його в воді і довго варимо. Так привикаємо їсти кінське мясо.

Іван нажереться конини і хропе як бик. Дмитро робить для мене ліжко з патиків і лози. Нежит так мене вхопив, що заледво можу говорити. Не стало нам вже й спіртусу

до натирання. Сарт бачить мою опухлу ногу і хоче чимсь мені допомогти. Довгий час вичитує собі якісь молитви з свого магометанського молитовника.

Одного разу Сарт кудись зник. З'явився він якийсь час потім з якимсь корінням і шишками з сосни. Порубав він те все дрібненько і в баняку без води пече його над вогнем. Чуємо, що він наробив тим великого смороду. Злигає він потім його з баняка около трое горнят. Я знав від чого то цей скапітар є. Натирає мені Шурочка мою опухлу ногу, яка пекла мене як вогнем. Від натирання Сартовим ліком наробилось багато смороду так, що не було чим дихати. Мусіли ми це терпіти, бо вірили, що воно pomoже моїй нозі.

П'ятого дня туман почав підноситися, і нога моя від скапітару почала гоїтися й менше боліти. Міозовськими пігулками даємо собі раду. Маємо надію, що в скорім часі покинемо цю долину.

Того самого дня з'являється в нашій таборі два молоді орачони. З ними розмовитися було нам дуже тяжко. Сарт, побачивши їх, почав сейчас їсти часник та ще й припрошувати інших. Орачони, розкусивши часник, повикидали його з ротів. Вони занюхали в нас великий сморід скапітару і аж позакашлювались.

Орачони це півдикі племена, але не такі як з горячих країв Африки або колишніх індіанців. Вони є добродушні й нешкідливі люди. Такими є вони мабуть тому, що живуть в лісах між північними ледами й полудневими теплими територіями. Вони скорше побратаються з ескімосами ніж з полудневими індіанцями. Вагою є вони не тяжші від 150 фунтів. Живуть вони лише одним мясом і без соли. Тому то вони мають добрий нюх, наче пси, і вони нас тут у цім таборі винюхали й прийшли. Шкіри зі звірят служать їм за одяги. Ниткового полотна вони цілком не вживають. Голки до шиття вони виробляють самі з твердих кісток звірят, а нитки зі звірячих жил.

Занюхали вони найбільше розпарений скапітар на моїй нозі. Мусів я їм показати свою опухлу ногу. З жалю

помахали вони своїми головами і показали пантомімами, щоби ми звідсіля вибиралися. Вони бачили розторошеного коня.

Нараз за нашою палаткою счинилася гризня псів наших з орачонськими. Всі вибігли й розбивають їх, лише я один в палатці лежу. Прибігає Шурочка до палати і каже, що наші пси беруть верх над слабшими орачонськими. Орачони сильно бють наших псів патиками. Я гукаю до них: беріть баняки й ведра і розливайте псів холодною водою. Холодна вода допомагає але не зовсім тому, що манджурські пси є дуже люті, отже нема іншої ради тільки силою їх розривати руками. Хлопці натягнули на руки рукавиці й геть далеко одні від других порозкидали псів. Не обійшлось і без покалічення. Орачони полишались без полів а Дмитро мав скалічену руку. Вони заходили ще до палатки але в дуже поганім настрою. Псяча війна так їх розстроїла. Кажу я до Шурочки, що нам треба орачонів почастувати цукром.

Зачувши це, Іван каже:

“От ще чого не бракувало, щоби ми, русская челядь, смердячих дикунів цукром годували. Я їх зараз вижену, нехай собі летять на всі чотири сторони до чорта.”

Я бачу, що з цукру може в нас виникнути непорозуміння а то й сварка, а Іван бувби причиною того. Якраз в той час орачони вийшли з палатки до вогню і там коло нього вони занюхали на купці висипані Сартові коріння й шишок на чорно вишкварених і вложили їх по кілька кавалків до своїх шкіряних торбів. В той час Шурочка нарахувала п'ятдесят квадратних кавалків цукру і каже до Івана:

“Подивись скільки ще осталося в бляшанці кавалків цукру. Може й до трох соток. Оцих п'ятдесят кавалків цукру, це мій і Тарасів пайок, яким я хочу вгостити орачонів.”

Сарт і Дмитро дають також згоду від себе. Іван мовчить, дарма, що він і не надто любить цукор, а радше сіль. Шурочка Дмитрові сказала, що нам цукор в будуччині

пригодиться а орачони будуть і тим вдоволені.

Вона частує їх цукром. Вони по два й по три кавалки його беруть в рот і любуються ним як малі діти. Дякуючи за цукор своєю незрозумілою для нас мовою, вони з поспіхом сідають на свої маленькі коники, такі самі як і вони, і готовляться до від'їзду. Всі наші відпроваджують їх як своїх дорогих гостей. Нема між ними тільки Івана і мене — лежачого.

Івана непокоїть те, що він, як “русскаво челавек” і патріот матушки Волги, не має нагоди над маленькими орачонами позбиткуватися, так як то він хотівби — по русському-кацапськи.

Провожаючі вернулись до палатки і Шурочка мені каже, що орачони недалеко того лісу, який від нас мабуть на пів милі, застановились і махами руками показують на той ліс. Сарт стояв на високому місці й він найкраще бачив у котрім напрямі поїхали орачони. Довго не думаючи, кажу я до хлопців йти в той ліс бо там може бути яка звірина, отже булоб що їсти.

“Беріть ліхтар, компас і далековид, бо коли запізнитесь, то можете й зблудити.”

Шурочка каже, що й вона піде з ними. Так вона й зробила. З ними пішли й пси. Лишився я тільки один самий у палатці. На самоті роздумую над прикрим моїм положенням і це починає мене гнобити. Кінське м'ясо починає вже смердіти гниллю — ануж медведі занюхають його й прийдуть їсти, а коли прийдуть, то занюхають вже й валеріянку. По ній дійдуть і до мене в палатці. Де-ж мій кріс? Зиркаю по палатці і не бачу ані одного. Всі забрали вони з собою. Підтягаю я патином до себе сокиру, перехилююсь на бік, але біль в нозі стримує мене. Протягаю руки, кладу сокиру коло себе на поготові. Вбігає пес до моєї палатки і гавкає два рази, з очима, які виражують вдоволення. Я пізнав по тім, що він хоче мені дати знати, що наші вже вертаються а може й з м'ясом. Пес тому такий веселий. Я його погладив по голові а він подивився на мене задовольючо.

Нараз вибігає пес з палатки і гавкає. Я вхопив сокиру в руку. З'являється Шурочка з крісом в руках і каже до мене:

“Прости мені, мій соколе, що я тебе лишила на самоті та ще й без кріса, бо ми бачили сліди медведів, і тому я й вернулась так скоро.”

Нараз пес вибігає стрімголов на двір і починає часто гавкати трохи даліше від нашої палатки. Шурочка з крісом теж вибігла на двір, і чую, що пес накидається на когось. Я гукаю, щоби Шурочка вернулась до палати. Чую стріл один, а потім другий. Шурочка прибігає в палатку і не може ані слова вимовити з переляку. Спочивши трохи, каже вона, що убила медведя коло смердячого кінського стерва. Я радію з неї як з доброї стрільчихи, бо вже й маємо свіже м'ясо, бодай з медведя. Але одне непокоїть мене — нема пса. Я кажу до Шурочки:

“Певно ти одну кулю всадила в медведя, а другу в пса.” Вона вибігла на двір і покликала пса. Він прибіг з закровавленим писком, але не в своїй власній крові, а в медвежій. Шурочка мені каже:

“Не перебивай мені, бо я маю тобі дечого багато сказати, отже слухай, мій милий.”

“Ми попали сюди в якийсь зачароване місце, про якого я ще ніколи не читала й не чула. Під таким зливним дощем сипались кругом нас громи. Ти певно думаєш, що краще булоб тобі в продуктивному магазині мати від 50 до 100 рублів місячної платні в сухенькому місці ніж я з моїм батьком випхали тебе сюди в ці ліси й болота гроші заробляти — по 125 рублів місячно. Може воно й так, бо такі мудрагелі як лікар Іван Іванович, який приїхав сюди аж з Москви, занюхавши золото-шукателів смердячої конини, щоби заробляти собі гроші тут в наших лісових тундрах. Він у нашому містечку вже шестий рік заробляє собі не зле. Але Міозова за два роки своїм лікарським знанням підставив йому ногу тим, що він повилічував тих хорих, яких Іван Іванович відцурався. До Міозова йдуть лікуватись з віддалі 200 миль, з пів-

нічно-селемжинських копалень. Тож Іван Іванович мудрагель а дурний Макака*) Міозова й такі інші торговці білоручки-погородники приїхали до нас набивати свої кишені грішми. Вони на все готове. Коли ми тут перші протяли дорогу через ті ліси й болота, то нам належитьсья щось за те. А то ось появляються вже тут мудрагелі Івани Івановичі. Я не дивлюсь на те, щоби мати мягесеньку подушечку під головою і мати що їсти й одягнутись та вибрати собі за мужа Івана Івановича або ораніна, і спати та вставати ледащицею. Це не бувби поступ але застій і колода на дорозі. Ми маємо й тут сплюхача-ледащого Івана між собою, який нам не помагає нічим лиш завадою стає. Своєю кацапською вдачею хотівби він позбиткуватись над жичливо - бідними на культурний розвиток орачонами, які своїм розплodom не збільшують свого населення а вимирають від невідомої пошести. Отже як простому московському робітникові так і лікарям Іванам Івановичам вони їх мають лише за дикарів і те все. Душою своєї питомої гуманности вони хоч і дикарі але вище стоять від московського культурника. Отже чи ми запровадимо в ці орачонські ліси поступ культурности через золото й каміння, чи щось інше? Для мене нема ріжниці. Як не самолюбниця й ненависниця визиску хитріших, я противлюсь таким людям. Отже ти тепер лежиш з ногою як той камінь неповорушний і тобі є дуже болючо тільки фізично й духово, але запам'ятай, що я більше відчуваю в собі твою біль як ти сам. Як ти так і я рівною дорогою пішли сюди в оці орачонські ліси, наражуючи себе може й на смерть, але також запам'ятаймо і це, що ми добровільно віддаємося на вівтар нашого ідеалу. Біжучи з крісом як незагартована дівчина до медведя з отвореною пащою без страху, я це робила лише тому, що я посвятила свою душу для ідеального добра людства без ріжниці щодо кляси. Мій батько й я вибрали тебе за

*) Макака це японське слово, яке означає — малпа, з якої москалі сміються.

мійого супутника лише тому, що ти надаєшся до наших ідеальних поглядів як Геркулес. Колиж ми вернемося живими, намучені, та ще й з голими руками до свого містечка Зеї, то те, що ми тут переживаємо — про це буде знати не лише наше містечко, але й далекий Благо-віщенськ. Іван може до того ще й багато набрехати. Тоді лікар Іван Іванович і йому подібні, зайде до нас ніби на відвідини й буде іронічно насміватися з нас, а також і з пігулок Макаки Міозови. Як ти так і я мусимо стояти на своєму міцно і не звертати жадної уваги на ніщо. Я знаю наперед, що мені будуть докучати, що я зза тебе залишила університет і поїхала з тобою в ліси гуляти, але ти-ж бачиш, як ми тут гуляємо. Я залишила університет лише тому, що я є з слабким серцем і не могла бути при операціях хорих в анатомічних дослідах. А коли комісія лікарів перевірила стан мійого серця, то мені сказали так: Ти можеш мати лікарський диплом, але лікарської практики не будеш мати через своє слабке серце.

“Колиж я приїхала з Томського Університету домів, то мої батьки порадили мені залишити медичні студії. Я вибрала була медицину лише тому, що я хотіла посвятити себе для студій орачонських і ескімоських недуг. А заки я вибрала інший курс, то до нашого містечка Зеї Аллах приніс Тарасика Геркулеса, на котрого я тут в мочарах дивлюся.”

Вона замовкла. Настала мертва тишина, яка тревала з десять мінут. Я заговорив перший. Кажу я:

“Що з нами тепер є, то мусимо терпіти все лихо, а може й перетерпимо. Кажуть люди — терпи, козаче, атаманом будеш. А коли ми взялись за гужі, то не кажімо, що ми вже недужі. Так треба підходити до справи, щоби були вівці цілі й вовки ситі. Сльози нічого нам не поможуть хочби вони були й найщирішими. Правда, що коли виплачешся то воно й легше на душі робиться. В такому положенню як ми тепер є, сльози шкодять нашому здорвлю, а воно нам тепер дуже потрібне.”

Питає мене Шурочка:

“А що ми будемо їсти?”

Я відповідаю, що їсти я не хочу, бо я ситий від нашої щирої розмови, скропленої сльозами. Вона каже те саме.

Приходять хлопці без мяса. Йдуть розпорощувати медведя. Вечера з медведячого мяса смакує нам ліпше як з конячого.

Іван висипає мені під ноги каменюку около 15 фунтів гаги і каже, що він приніс мені золото з лісу. Я йому кажу:

“Положи собі його під голову, то буде тобі на нім ліпше спати, та ще й хропіти.”

Витягають Сарт і Дмитро дрібненькі камінчики з кишень і подають їх мені для аналізу. Я лише зиркнув на ці камінчики і сказав, що в тім лісі золота нема. Дмитро й Сарт оповідають, що той ліс громи так поторощили, що аж страшно на нього дивитися.

Закусуємо наніч часником, валеріянкою та пігулками і лягаємо спати.

Слідуючого дня в девятій годині рано з'являються перед нами знову ті самі орачони і третій старший, але цим разом без псів. Іван гукає до нас:

“Давайте дикунам цукру!”

Позлазили орачони з коней. Старший сміло підійшов до Шурочки і подав її руку з словами: “Здрастуй, Мовза.” (Слова “Мовза” — русский).

Шурочка силкується з ним розмовляти, але він не може говорити більше слів московщиною лише те, що він сказав — “Здрастуй.” Отже ми розмовляємо з ними пантомімами і дивуємося. Довідуємося від орачонів, що через пару днів тут будуть знову ляти дощі з громами, бо тут уже така місцевість, що притягає дощі й громи. Орачони обіцяють нас вивести до свого табору обходами поза ліси й болота за кілька годин. Шурочка прибігає швидко до палатки й просить мене вставати хочби й на одній нозі, щоби лише звідси найскорше втечи.

Старший орачон витягнув з своєї торбинки табакерку з березової кори з якоюсь мастею і на пантомімах показує, щоби я тією мастею мастив собі ногу. Я кажу до Шурочки, що я боюся орачонської зарази.

Сарт їсть часник і всіх частує. Я його вже так наївся, що аж сльози капають мені з очей. Шурочка натирає мені ногу а хлопці коні сідлають. Встаю я при помочі патика, Шурочки й орачона, і стаю на одній нозі. Шурочка щедро частує орачона цукром. Садовлять мене з великим трудом на мого найсильнішого коня, буланіка. Орачони, як провідники, їдуть впереді дуже обережно з уваги на мою болючу ногу. Дмитро й Шурочка пильнують мене, а позаді нас Сарт і Іван міняються по черзі одним конем.

Дивимосся на годинник на чистім горбі, а вже четверта година пополудні. Розглядаємо терен далековидом. Звідти було вже недалеко до орачонського табору, який розкинувся з своїми оленями на широко-довгій і чистій від лісу прекрасній леваді. Спустились ми в долину, а там так мило й гарно та чисто — квіти й трава ростуть всюди, декуди кустарник а подекуди ростуть дерева. Є також і багато комарів.

Всі ми повеселішали, а найбільше Шурочка. Ми обое аж заспівали з радості, щоби по тій леваді розвіяти свій смуток. Дмитро нам поміг. На нашу пісню орачони висипали нам на зустріч до п'ятдесять орачонських голів від старших до найменших, та ще й велику тічку вчених псів. Щоби знову не було псячої війни, один з орачонів гукнув на своїх псів, і вони вернулись назад до своїх юрт. Около 500 кроків від юрт ми привязали своїх псів під деревами. Там також привязали ми й одного коня, для товариства. З боязні від орачонської пошести ми розтаборилися трохи дальше від їхнього табору. Розтягнули ми свою палатку і вже маємо свою хатку. Розкладаємо вогонь від комарів але нема що в нас варити й пекти. Цікаві орачони обступили нас зі всіх сторін, а особливо діти, і нема навіть місця повернутися. Шурочка розглядає їх усіх, стар-

ших і молодших, а звертає головну увагу свою на їхні очі. Коли орачони мають зародки своєї пошести, то будуть у них очі червоні, а то й попухлі. Переглянули ми їх всіх, але з такими очима не було ані одного. Це нас впокоїло. Іван не помагає нам ніяк в роботі розложення табору, а пішов до орачонів і бачу як два їх бють його патиками, та ще й псами цькують. Біжить він до нашої палатки але з десять псів його таки добре гризуть. Вбіг він до палатки, вхопив за кріс і хотів стріляти псів. Шурочка крикнула до Дмитра й Сарта, щоби відібрали від нього кріс, але він не дається, та ще й назвав Сарта дурним Аллахом.

Шурочка просить мене, щоби для постраху я вжив рішучо твердого слова до Івана. За таке поведення Івана я прямо скипів з люті й забув за свій біль. Закричав я до Івана з усеї сили:

“Віддай кріс бо як не віддасиш то я з одною ногою карк тобі зломлю.”

Це йому не помагає. Він певний того, що я на одній нозі нічого йому не зроблю. Дмитро й Сарт держать в руках кріси, але Іван з своїх рук свого кріса не випускає. Шурочка підійшла до нього й взяла рукою за кріс та каже до Івана:

“Пусти, Іване, кріс, бо зле тобі буде.”

За те він назвав її зі злістю “бабою.” Я сказав до Шурочки, щоби відійшла від нього на бік. Вона мене послухала. Кажу я тоді до Сарта й Дмитра:

“Невжеж ви не подужаєте, що вас є два проти самого одного Івана? Встидайтеся.”

На них це подіلالо. Вони скрутили кріс в руках Івана, а він упав на траву й лежить, лютий як звір.

Від нашої палатки всі орачони пощезали в своїх юртах. Я тоді кажу до Шурочки:

“Коли ти переконалася, що орачони не слабують, то ти можеш сміло піти до них до юрт і там довідаєшся від них якого лиха Іван їм наробив.”

Шурочка пішла до юрт, а Сарт і Дмитро пішли на

полювання. Я сиджу під палаткою на купі кожухів і грію на яснім сонці свою ногу. Маючи коло себе один Винчестер і далековид, чувся безпечним. Дивлюся я через далековид і зауважую тічку орачонів і їх псів на горбочку, около чверть милі від нас. Вони здерають з оленя шкіру. Думаю я собі, що як не вполюють Дмитро й Сарт якої звірини то може нам вдалосьби попоїсти оленя. Але через Івана то мабуть прийдеться нам тільки слинку ковтати.

Вертається Шурочка до палатки з чередою дівтори. Говорить вона мені таке:

“Іван зачіпав 60-літну орачонку, а коли вона наробила крику, то два орачони прибігли її на поміч. Втікаючи з юрти, він вхопив під похву новенькі магаси. За це орачони зацькували його псами. Орачони дуже не люблять того, хто зачіпає їх жінок. Завдяки мене вони нам принесли оленього мяса, але лише на умові, щоби Іванові не дати ані кусничка.”

Шурочка вже готує вечеру з оленього мяса. Надходять і наші польовники але без мяса. Звірина чує орачонські пси здалека і не підходить близько.

Вечеряємо, а сонце ще досить високо на небосклоні. Кілька орачонів пильнують, щоби ми часом таки не дали Іванові мяса. Іван все це розуміє. Лежить він на траві й стогне, по грузинськи. Встати боїться він бо недалеко нього стоїть кількадесять орачонів і псів.

Орачонські діти рвуть траву й складають її на купу коло нашої палатки. Для чого вони це роблять — ми не можемо здогадатися.

Один орачон приніс і нашим псам трохи кісток з мясом, але для Івана нічого. В них він не вартує навіть і псячої кістки.

Старий орачон показав нам рукою на копицю трави, щоби ми собі постелили її в палатці для спання. Ми свою палатку розіпняли на невеличкім горбочку під кількома білими березами, де був досить сухий і твердий ґрунт. Трави вже було аж забагато для нас, отже ми наложили

її трохи на вогонь, щоби відігнати тьму комарів. До Івана дим не доходить і він мусить рухатися, не хропіти. Він матькається на голос на диких орачонів і на комарів. Шурочка каже, що треба Івана чимсь нагодувати бо-ж і він також голодний. Орачони відбирали недоїджене нами м'ясо і кидали його псам, щоби воно не попало в руки Івана.

Сарт каже до Шурочки, щоби вона не журилась за Іванів шунок, бо “ми дурні,” “ви баба” а “я Аллах.” Дмитро каже, що нехай Іван доїдає свого Сірка з медведем.

Вже стемніло й орачонська дітвора щезла від нашої палатки. Світимо ліхтар, готовимось до сну на пахучій траві. Та вже й давно як ми виспалися, і були стомлені. На думці в нас стояло: пощо-ж орачони так щиро приймають нас? Хіба-ж ми чимось прислужились їм? Ні, півдикий орачон має кращу душу як московський культурник. Коли темніє, тоді злодій сміліше діє — так і наш Іван. Приглянувшись з надвору через полотно палатки, що світло ліхтаря було в нашій кімнаті, де був я з Шурочкою, а в другому відділі палатки було темно, він заходить туди і з матьканням лягає на мягеньку травичку, якої нарвали рученята диких орачон. Це вони нарвали її для культурного московського Івана, щоби він мав де виспатися. Він своїми руками не затисав і не забив у землю ані одного кілочка. Тисала їх “дурна баба Шурочка” та ще й покалічила собі пальці. Ними вона буде завтра прати для того Івана сорочку. Він навіть не мав часу допомогти нам натягнути палатку, в яку він тепер сховався від комарів. На мягкій траві склався і хропе, хоч і голодний.

Розмовляємо ми про це й те, не звертаючи уваги на те чи він нас чує чи ні і чи це йому до вподоби чи ні. Договорились ми й до носатих грузинів, мовляв, що тут їх тепер нема, але колиб так повстали копальні золота, то їх булоб повно всюди. Розуміється, що не для роботи,

але для грабунків. Булиб тут також і білоручки-нездари, лікарі Івановичі. Мовка про вовка, а Іван і обзивається:

“Ех, ті грузини є хорошіє люди. Они умеють жить, не так как ми, дуракі, что возле мяса лежать і не кушають ево. Ех, де мої товарищі Василій, Аранін та другіє. Ми би етіх дікарей научілі почом сотня грібушков. Ми би тогда жарелі на огне не только їх алений, але й самих орачонов.”

Дмитро каже Іванові:

“А хто тобі винен за те, що ти голодний і через те не можеш спати?”

Іван обзивається:

“Ви, хахли, винуваті з Аллахами.”

Сарт каже, що не лише на Далекім Сході грузини на спілку з поліцією грабунками займаються. Вони й в нашому Ташкенті всіх і вся грабують і найкращих жінок своїми величезними кінжалами до себе пришпилюють. Сотку наших покірних Сартів два грузини кінжалами розганяють на всі боки. Дмитро в свою чергу каже:

“То правда, що ті грузини є відважні й міцні, але я одного разу бачив як на Селемжі козаки двох заарештованих грузинів нагаями сікли. Один з них був куди сильгіший як Тарас, а ніс в нього такий був як наша селянська кушка до коси з брусом. Після козачих нагаїв мало лишилось з того носа. А стогнав він і ревів від нагаїв як той бик з медвежими очима.”

Сарт каже:

“Ви, Лясі, завтра не періть шмаття Іванові бо він того не вартує. Ви-ж за це не маєте ні від компанії ні від нас ані зломаного грошика. До тепер ви це робили з доброї волі, а ми всі однаково беремо по 125 рублів місячної платні.”

- Іван знову скрикнув своїм псячим голосом:

“Замолчать, дурак.”

Слідуючого ранку кажу я до хлопців, що ми згубили десь в болотах і лісах радіус-екватор-мірідіям, і що нам конечно треба знати як далеко ми є від ріки Зеї, головної

артерії нашої стратегії. Знайшовши точку, ми з загальної мапи схематичними пунктірами змалюємо свій топографічний терен. Коли-ж ми будемо перетяті високими й довгими гірськими хребтами від ріки Зеї, то тут нема нам чого блукати. Для того, щоби далековидом можна бачити добре й на 50 миль, треба на горі, над самою Зеєю, поставити маяк з червоно-жовтого полотна. Випадає цей маяк поставити Дмитрові, Сартові й Іванові.

Слідуючого дня я з Шурочкою через далековид зауважили на горі маяк. Зміравши через нього квадратову точку більше-менше до нашої палатки, від 25 до 30 миль є ріка Зея.

Приїзджають хлопці й кажуть, що хребтових гір до ріки Зеї нема. Це значить, що це є добрий терен для розшукування за золотом. На десятий день моя нога значно поправилася й я поїхав розшукувати за золотом. До того часу ми мяса досить багато вже наплювали. Лишаємо ми Івана в збудованю з патиків буді при орачонському таборі без кріса, лише з одним фунтом цукру і мясом з двох кіз, задимленого на димі.

Около десять миль на північ від табору знайшли ми ще один табор орачон, на пів менший від нашого. Около пять миль на полудневий-захід від табору, на десятий день, наші пси знайшли три людськи кістяки. По черепах можна було пізнати, що то були білі шукачі золота. Коло них було трохи порозсипаного його. Мусіли вони згнули тут около девять років тому — від холоду, голоду або від пропасниці. При одному старої системи крісі без куль ми здогадувалися, що тут недалеко мусить десь бути золото.

І так сталося, що ми золото тут знайшли. На стовпці ми зазначили на цім місці, де золото ми знайшли, точно не лише рік, але також місяць, день, годину і мінуту та й секунду. Закопали ми такий стовпець геть з головою й ногами, щоби хтось після нас його не вкрав, бо то є одинокий в лісі свідок кому той терен золотоносної породи належить.

Вертаємося і якраз по дорозі зі заходу на схід до того орачонського табору, де ми залишили Івана, застаємо його в буді майже нагого, скусаного псами до непізнання. Довідуємося від орачонів, що він за фунт цукру хотів силою заставити всіх орачонок полюбити його — “рускаво челавека.” За таку його московську любов орачонські пси научили що то значить медвежа любов. Шурочка хоче помогти чимсь його майже мертвому тілі, бо орачони плюють на нього як на яку гадину. Іван ледви язиком повертає і просить нас усіх йому помогти. Кличе він: “братушки, братушки, допоможіть!”

Дмитро й Сарт миють його окровавлене тіло і одягають його в свою одіж як безрогу. Коли десь тільки пес гавкне, Іван трясеться лихорадкою. А я думаю собі: оце тобі наука від морально-гуманних диких орачонів. Та проклята натура московська стільки нашого українського народу винищила от такими брудними Іванами як оцеї.

Спочиваємо тут кілька днів, а Шурочка так присвоїла до себе всю орачонську дітвору, що вона себе з ними заплітає в один вінок дружби й любови. За це всі орачони полюбили її як свою богиню. Навіть доять з оленів молока й угощують нас ним. Ми те молоко переварюємо і пемо з насолодою. Понаносили вони до нашої палатки всяких своїх ляльок, музикальних інструментів і грають нам на вільному повітрі, а діти танцюють забавно. Іван на це не звертає уваги і з своєї буди навіть не гляне. Там він своє задимлене мясо “кушайоть.”

Перед виїздом домів ми хочемо орачонам чимсь віддячитися за їх щире серце супроти нас. Їм дуже сподобались наші кріси й далековиди. Пізнаємо по них, що вони хотілиб дістати бодай один кріс з кулями і один далековид. Шурочка заявила мені рішучо, що вона подарує їм один кріс і далековид хочай це є власність компанії і коштує кількасот рублів. Орачонам гроші не мають ніякої вартості. За кріс і далековид вони пхають нам силоміццю кілька лисячих шкірок, різні вишивані ними шкі-

ряні торбинки, магуси, ляльки тощо. З того всего ми хотіли взяти лише децjo, а коли ми вже сідали на коні, то вони нам силою привязували річи до сідел. Коли ми їх відв'язували й скидали їх на траву, то вони тим дуже ображувалися, а навіть і плакали. Вони нас відпровадили з цілим своїм табором, від найменшого до найстаршого з музикою барабанів. Кілька орачонів пішли до буди де Іван сидів, і побачивши, що його там нема, стали веселими. Іван знав про наш виїзд ще ранком і тому він ще перед світанком пішов у ліс у тім напрямі куди ми мали їхати.

Виїздимо ми від табору прямо на схід до ріки Зеї. Від юрт левадою до лісу було пів милі. Під лісом орачони почали з нами працатися — цілують нас і плачуть. Зрушують до плачу й нас.

Вже ми відіхали досить далеко в ліс, а Шурочка весела й весь час говорить до мене. Ідемо над самий беріг Зеї. Відділившись від своїх, Шурочка мені каже:

“От нашого Івана орачонські пси научили його так, що й не чути його ніде. Чи він є між нами? Тепер, коли приїдемо до дому, то певно нас перший відвідає лікар Іванович, та ще й зі своєю такою як він самий жінкою, москвичкою — монархісткою. Ти ще, Тарасику, не бачив тої толстихи. Вона буде тяжша вагою від мого батька, який є тяжкий не мясом, але кістьми й мускулами. В неї є пів воза сала, наче глини. Вона до нас не заходить тому, що вона не може на ногах стояти й чверть години. Вона тільки їсть за десятьох і в мягких подушках спить та нічого не робить. Має вона аж дві служниці. Він колись любив і мене зачіпати своєю московською культурою. Я йому дала відповідну відсіч пательнею в голову. Ті москалі всі однаково погані з своєю вдачею. Амурські козаки, котрі стоять у нас у нашому містечку, всі вони є демократами, але на жаль не мають освіти. Нераз вони по вулицях співають пісню “Наш Миколушка дурачок, іздал маніфест, мертвим свободу а живих під арешт.” Колиб Іван Іванович знав по чийй стороні будуть ці козаки, то він давно до мого батька причинивсяб як монархіст. А

коли ми розкажемо, що колиб не Міозовські пігулки та добродійні орачони, то ми може й не вернулисьби живими з лісів, то Івана Івановича, як лікаря, ще й монархіста, це дуже вколе.”

Вже ми й в дома. Старий Нанбадян дуже радіє з нашої знаходки. Управитель про кріс і далековид лише сказав:

“Коли буде золото, то буде все.”

На телеграму найстарший компаніон Ельцов приплив спеціально на купленій моторовій лодці, яка коштувала поверх тисячу рублів. В місті Зеї набираємо газоліни і в компанії Ельцова, Нанбадяна й інших, я з Шурочкою пливемо поверх 200 миль аж до нашого місця над рікою Зеєю. Йдемо піхотою, але орачонів на тім місці вже не було. Очевидно перенеслись в інше місце. Оглянули ми терен золотоносної породи і признали його дійсно багатим.

Вертаємо до міста Зеї де Ельцов за знаходку так багато золота дарує нам з Шурочкою моторову лодку. На ній ми проплили по ріці Зея довгу віддаль, бо я вже тоді вільний. Навчився я там перепливати ріку ногами й руками з одного берега до другого.

В такий спосіб став я атлетом і побивав я всіх і вся. Жилось нам відтак весело.

Лишається ще багато до писання — про наше одруження, медові місяці, подорож по середній Азії до гір Тибету й Алтайських. Варта написати про те, що сталося з Іваном, Василем, Араніном і лікарями Івановичем і Міозовою. Пізніше я попав до військової служби і працював при штабі корпусу в Хабаровському. Не мож забути також і про те, що мого чотиро-літнього сінка Володимира викрадали і як трагічно згинула моя дружина з дітьми а я остався в живих, і таке інше. Маю надію, що про ці події я напишу ще в другій своїй книжці.

Березня 22, 1946,
Бонанза, Алта.

ДОДАТОК ДО ПОПЕРЕДНЬОГО

Коли я ще, було, перебував на Сибірі, на Зеленому Кліні, при бушуючих жовто-темницьких ватагах червоних партизан підчас революції в Росії від року 1917 до 1922 під кермою лісного комісара на тих широких просторах тюремщика ватажка Патрушева та інших волоцюг, яких я деяких знав особисто, а головню тих, які бушували по лісно-золотих копальнях Патрушева, якого пізніше Москва перехрестила на Постишева з назначенням його головним комісарем України за його грабунсько-розбишацькі подвиги, то на Україні він наче на глум парадував у вишиваній українській сорочці, вдаючи українця.

Біографія Постишева така: Ще далеко перед революцією він учителював по сільських школах в середнім Сибірі. Але тому, що він ще з молодих літ був п'яницею й любителем насильства над молоденькими школярками, то за злі учинки він з тюрми майже не виходив.

При одній урачній нагоді він утікає з красноярської тюрми тисячі миль аж на Далекий Схід, де він піячив та промишляв за грабунками золота по лісних копальнях. Отакими достойниками Москва скріплювала свої сили.

Підчас тієї для мене ніколи незабутньої червоної революції в Росії, коли то червоні й жовті партизанські ватаги душоубів не оминали ані одного села в найдальших закутках, грабували невинних людей, знасилували жінок, дівчат і дітей та заражували їх венеричними недугами, люди гинули як мухи. Ці злочинники лишали за собою руїну й моральне знищення.

По скінченню ніпонської інтервенції всіх далеко-східних теренів, тоді ще гірше червона згряя бушувала сміло й відкрито так, що за кілька місяців венеричні недуги поширилися страшенно по селах і містах. Подекуди ці недуги поширились були так, що появилася була навіть манджурська холера — чума.

Венеричні недуги найбільше косили тих, котрі впивалися алкоголем. Червоні партизани, любуючися одним і другим, волочили їх всюди куди йшли та ще й інших заражували. Москва тоді вдарила в алярм цю заразу нищити. Отже понаїзджали з Європи товариші-лікарі, які взялись були ніби горячково гасити той венеризм. Однак на це в дійсності ліків ніяких не було, бо все було знищене революцією.

В місті Алексеєвську, де я тоді перебував, при примусових лікарських оглядинах всего населення показалося, що 75 відсотків його було заражене, включаючи навіть і десять-літніх дітей. Лише завдяки пігулковим ніпонським лікам цілий Зелений Клин спасся від заглади. Ніпонська інтервенційна армія залишила для своїх торговців-аптекарів велику скількість таких ліків попри кордон Росії на манджурській стороні. Зелений Клин заселений на 50 відсотків українськими переселенцями, в більшості з Полтавщини, Катеринославщини та інших теренів України.

Винаймаю я в місті Благовіщенську в одного мойого знайомого манджурсько-монгольського до верхової їзди коня й їду оглянути українські села, спльондровані вогнем і мечем та венеризмом. Заїзджаю в перше велике село Івановку, 40 миль від Благовіщенська, яке було на половину спалене партизанами, а мужеське населення вирізане. Невелике число втікло в Манджурію. Це село було осередком селянського повстання проти червоних різунів і лише тому червоні ватаги розбили села під С. верхньої Полтави, що селяни не мали фахових командантів та гармат, а червоні мали артилерію й досить багато набоїв.

Проїзджаючи верхом широкою й прямою як струна вулицею Іванівки, зазираю я на боки на околу пів милі на згарища селянських господарств. Доїхавши десь до середини села, де перетікаюча річка поперек вулиці блистіла на сонці, я побачив, що вона вратувала другу половину села. Видно було лише дітей і жінок, а не муштин.

Зупинив я коня й став серед вулиці, не злізаючи з

нього. З подвірків і через вікна хат неспокійно визиркують жінки й діти, певно зі здивуванням чому я не злізаю з коня й мовчу. Одна старша жінка заговорила до мене зза плота:

— Чого вам, чоловіче, тут треба?

Я відповів їй так, підхавши блище до неї:

— Шукаю я тут української душі, щоби враз з нею плакати по вашому горю та нещасній долі.

Вона відповіла мені лише гіркими й рясними сльозами. Швидко повернулась і побігла до хати. Нараз з хати вибігла ціла череда обдертих і обсмалених дітей з гіркими сльозами в очах. За кілька хвилин з інших хат набігалося з кілька десятків жінок і дітей, на чолі лише з одним дідусем.

З моєї розмови з ними вони зрозуміли, що я не є червоний шпiон, так як їм виглядало, бо самі вони пізнали вже по моїх очах. Просять вони мене зайти до хати. Я відмовляюсь тому, що знаю, що в них шаліє венерична хвороба, та й ще там якась інша недуга. Дивлюсь — одна жінка зі завязаним шматом носом відвернулась з гіркими сльозами і десь зникла з поміж жінок, очевидно від сорому, що їй ніс гонококові бакцилі відгризають. Маючи 200 пігулок проти венеризму, уділяю я їм 50 з них з поясненням, що на манджурській стороні можна купити їх в ніпонських аптиках за китайські гроші або за золото.

Іду я відтак дальше до села Катеринославки, де також уділяю людям 50 пігулок. Відтак даю те саме число їх у Великій Полтавці та в Малій Полтавці.

Може буде якийсь лікар читати про ці ніпонські пігулки і може скаже, що я брешу або не знаю що пишу. Ні, я знаю, що пишу. Тому то й говорю, що ніпонський винахідний виріб ліків є схований від білого світа. Я самий на собі переконався тим, що якби не ніпонські пігулки, то мене мабуть вже давно в живих не булоб. Пригадую я це тому при кінці моєї писанини для конклюдзії.

Не так давно отримав я лист від мого знайомого з Шангаю, який мене повідомляє як очевидець про те, що діялось тоді коли ніпонська армія в Манджурії скапітулювала після кинених на Ніпон атомічних бомб. Червона армія різунів вдерлась у відкриті двері Манджурії не для того, щоби воювати з ніпонською армією, а для того тільки, щоби пограбувати і всякими насильствами себе насолодити.

Те, що діялося і що виробляла червона армія з цивільним населенням, в порівнянні з Берліном, Віднем та Балканами, є о сто разів гірше. Червона рука тут справді танцювала й висвистувала. В місті Харбіні, де найбільше мали притулок втікачі з червоного раю, все було ограбоване до нитки й спльондроване. Харбін мав близько 200 тисяч населення, а жовтих азятів около три міліони. Харбін остався пустою. Хоч потерпів він найбільше від червоної оргії, то не оминула ця доля й інші міста. Потерпіли також Мукден, Хайлар, Ціцікар та інші, а навіть дещо трохи дісталось і столичному містови Кореї — Сеулови, звідки вивезено все, таке як різні індустриальні машини, різно-преріжного убрання та продуктів. Словом — все, про що годі й описати. Отже чи поправилось на ліпше існування поперх 25 літ диктаторського терористичного режиму, яке себе називає ССРСР? Ні, не поправилось ні в чім, а навпаки — погіршилось.

Підчас революції в Росії при тимчасовім уряді Керенського я був покликаний до армії як військовик і мав явитись з лісних копалень до військового збірного пункту в Благовіщенську. Нераз я чув пісеньку присвячену Сибірови: “Хто в Сибіру не бував, той і горя не видав.” Та годі про це говорити тут.

От пливу я по ріці Зеї вниз кораблем. Зі мною є моя родина, а це дружина і двоє дітей) — Володимирко, 5-літний, і Лянсі, 3-літна. Другого дня нашої подорожі почали ми досвітнім ранком до поштового стану С. Мазаново. На наш корабель напали пірати — червоні партизани, добре озброєні, і вони закомандували капітанові

нашого корабля, щоби він вертав назад проти струї ріки Зеї. Моя дружина зауважила, що ватажком піратів є грабунщик Патрушев і шепче мені у вухо, що на її серці й душі каменем налягає страх від цих бандитів.

Приходить Патрушев до моєї дружини і плеще її кривавою рукою по плечі, називаючи її красавицею й товаришкою. В той самий час він наступає своїми медвежими ногами на ноги моїх дітей. Діти від болю заверещали. Я підійшов блище до нього і в лагідний спосіб кажу йому:

“Прошу вас, товаришу, не каліchte моїм дітям ніг та не зачіпайте моєї дружини.”

Він тоді до мене люто закричав:

“Замолчать!”

Моргнув він до своїх товаришів, які недалеко мене стояли. З десять їх схопили мене і стали в азійський спосіб скручувати назад руки. Тому, що я був здоровий і сильний, я в одну мить порозкидав їх всіх як жаб. На мігах моя дружина й капітан корабля просили мене скочити в воду ріки. А що я був слухняним, то й зробив це бо не було коли на ліпше роздумуватися. Пливати я вмів дуже добре. Поринав і виринав я аж доки не доплив до другого берега, де була трактова дорога. По ній біжу я якнайскорше до другого поштового стану, де стояли військові речні канонірки.

Пізніше я довідався, що мою дружину й дітей бандити порубали на кусні та скидали в ріку. Вона згинула лише через те, що не хотіла дати себе запаскудити лєнінським венеризмом, а діти за те, що свою любу маму боронили від скаженої напасти.

Я опинився в шпиталю в Благовіщенську, де мене привязали до ліжка як нервово роздратованого. По якімсь часі приходжу я до трохи більше нормального стану, а до доброго здоровля в садовій пасіці дві милі від Благовіщенська, над рікою Зеєю, в двох братів українців, Огіненків, де я любувався медом і прислухувався мєльодійному співові Огіненкових гарнєньких дівчаток. В цій пасіці я й познайомився з Огіненковими приятелями, які

час від часу доїжджали до них з міста Алексеєвськ. Один з них, Мостепан, був залізнодорожним інженіром, а другий, Іларіон Могила, книговодомцем. Оба вони походили з Київщини.

Одного ранку з'являється в пасіці поліція Керенського, яка під конвоем відправляє мене потягом до війська по-верх 2,000 миль до міста Іркутськ. Там я застав самий пекучий момент, коли українці при війську українізувалися.

Одної темної ночі на краю міста Іркутська на наш патрульний відділ напало 37 гайдамак і около сотки амне-стерованих арештантів-грабіжників Керенського. Мене поранили кінжалом в груди. Кровю харкав я в Благові-щенській лічниці поверх року. З ніпонськими пігулками від венеризму для селян при переході через залізнодорож-ний міст понад ріку Зею червона сторожа мене арешту-вала. Знаючи добре чим пахне червоний арешт, я скори-став з вечірної темноти і скочив з моста в воду, около 200 стіп вділ. Цей мій скок був удачний, лише через те, що то була осінна пора і вода була досить холодна, я дістав був запалення легенів. Лежав я хорий в одного мойого знайомого в місті Алексеєвську, і вилічуюся дуже тяжко й коштовно ніпонськими пігулками.

Одержую я вістку з села Черніговки, що там червоні партизани заарештували сільського шкільного учителя, мойого доброго знайомого, І. Могилу, і з поміж около сто інших арештованих, був так само порубаний на леді ріки Зеї, а тіла їх позгортано в ополонку.

Недовго після того арештують і мене як товариша Мо-гили. Під конвоем мене відправляють до міста Благові-щенська, до цементованого салеру ГПУ, де я нераз був в протягу десятиох місяців перебування там сполоканий чужою й власною кровю; своєю від тяжких тортур, а чужою від розстрілів та від стинання голов. А що мене не розстрілювали, лише мучили, то лише тому, щоби я погодився працювати в золотих копальнях як фаховець, а якщо ні, то бути бодай для них шпіоном. Що-ж, бачучи мене перед собою, вони хотілиб були мати мене — такого

здорового й сильного атлетичного мушину, хоч вже й де-що знищеного.

Завдяки моєму здоровлю й силі, я остаточно з тюрми звільнююсь, і стаю знову свобідною людиною, хочай не зовсім.

Одного разу, коли я ще був у тюрмі, принесла мені до моєї келії обід жидівочка на червоно намальована як буряк, якась Фрейленша і чекіст-шпигунка, на посилках комісаря ГПУ, і питає мене як я почуваюся і чи смакує мені обід. Не ризикуючи собою, я завжди був замкненим і мовчазним до таких розмальованих шпигунок. Але цим разом я дозволив собі язик розв'язати, бо вплинув на мене жіночий плач, який чувся недалеко моєї келії. Чув я її рев, як вона благала на весь свій голос звернути її дитину-немовлятко, в мішаній кацапсько-українській мові. Певно була вона українка.

Жидівочка сказала до мене таке:

“То дурне бидло ще не старе, товсте й цицате, отже ми його держимо для експерименту, бо воно має в своїх грудях дуже багато молока.”

А наша комісарка дуже любить молочне м'ясо, годоване людським молоком маленьких пацят, та ще манджурсько-чорних, яких манджурці за золото або китайські таяни можуть нам доставляти велику скількість. Ми тому бидлі даємо їсти всего до схочу та ще підливаємо до її страви такої медицини субстанційної мікстури, яка дуже діє на енергію й красу. От і я тобі нині принесла кавалочок такого м'яса. Доїмо ми те молочне бидло електричними сосками, якими не раз дістаємо чверть ведра молока, а часом і більше.

Споживав я обід і слухав такого оповідання жидівочки. Хотів я кинути баняком у розмальоване її лице і враз з тим сказати їй:

“Де-ж те рівне братерство пролетарії, якого перед закованням у червоне ярмо ви так на своїх устах з піною голосили до товпи?”

Однак ради спасення свого життя я мусів вкоротити

свій язик і руки і лише сказав їй, що по ізраельському закону Богом вибраного народу заборонюється їсти свиняче м'ясо, та таким іншим подібним питанням я притиснув їй до стіни. Вона відповіла мені, що то є фанатичне, старе й дурне. На решту моїх питань, сказала вона, відповідь мені сама комісарка.

Колиж вийшла з моєї келії жидівочка, я почав роздумувати над жидівською саваофією, солімонським фаворитизмом, та взагалі про всесвітній союз жидівських кагалів, яких жиди започаткували через Андроманістичну німфоманію серед відпадків людства, ширити для них спокусливу обнову в їх тяготиючо-тілесних потребах, опоюючи та пристосовуючи своєю захоотою їм до ще більшого їх захоплення деморалізацією. Серед них відважно-стійних горлорізів хоч куди. Такими горлорізами вони й хочуть запанувати над цілим світом, стати панами над рабами.

Підкреслюю, що по мойому зрозумінню є всі ті рабами, які можуть бути фанатиками свідомо чи несвідомо. Я в цьому є вповні переконаний.

Слідуючого дня, після смачного обіду і справді з'являється в моїй келії сама комісарка в Адамовій сорочці, в дуже паскудному настрою — з револьвером в правій руці, а з нагаєм в лівій. З цими знарядями вона проходила по коритарях і казематних келіях. Без остороги почала вона стріляти до моєї голови. Потім, зривши мене, почала перевязувати мої рани та захляпала себе моєю кровю, наче та свиня брагою, В неї певно була та думка, що коли не вдасться своєю оскому зігнати на здоровому тілі, то бодай на раненому. Мої очі були засліплені цюркотючою спливаючою з моєї голови кровю. Голова так мене в той час боліла, від якоїсь внутрішньої стуканини, що я ледве-ледве міг щось путного подумати. Над мною діється такий глум!

Бачу перед собою, крім комісарки, і кількох чекістів, теж захляпаних моєю кровю. Ледви піддержував я свою голову на карку а вона похитувалася і звисала на боки.

Знав я дуже добре, що колиб я був піддався її бажанням, то вона булаб використалаб мене до схочу, а відтак вліпилаб була мені кульку в самий лоб, та потім зазіралаб за новою жертвою. Лише завдяки моїй твердій моральній стійності я перемиг ненаситну кровожадну пархату чекітку. Замість того, щоби я був упав під її ноги, вона впала була під мої.

Цю комісарку не забуду ніколи, бо це був звір у людській шкурі щодо винищування християнів.

Читачам, я думаю, зрозуміло вже з попередних описів, що на Сибірі нам жилось під царським режимом не зле.

Після висилки мене на Сибір дев'ять-літнім хлопцем я попадаю до рук такого політичного вигнання начальника станції С.З.Д. Красноярськ-Хоменка, де я під його батьківською опікою відбув п'ять років мого життя на одному місці. Потім я попадаю аж на далеку від Красноярська Амурщину, на золоті копальні коло ріки Зеї. Там я знову попав в ще кращі руки інжиніра Нанбадяна. Маючи сталу працю, я одружився з його дочкою. Жилось мені не зле. Працював я дальше над собою, щоби посунути себе дальше вперед, для кращої будуччини. Помогли мені багато добрі люди з поміж революціонерів демократів. В Сибірі говорилаб така приповідка: краще мати сто друзів ніж сто рублів у кишені.

Так воно справді було між дійсно ідейними людьми, демократами, до червоної революції в Росії а між червоними соціялістами червоного раю, то щоб вдалось, і то в найбіднішого робітника відрізати кишеню з грішми, та з його трупа здійнуть навіть подерті чоботи.

Проходять роки і через мене старий Нанбадян переписується через довгий час з начальником станції Красноярська—Хоменком, і в своїх листах не може нахвалитися мною як своїм зятем. Хоменко задумує приїхати до нас у гості на Амурщину бо дуже зацікавився ріжними природними багатствами. Бере він на три місяці відпустку і приїздить до нас у гості в літну пору. Він і Нанбадян не могли наговоритися й натішитися один другим, бо були вже з

давна добрими й близькими приятелями, ідеологами демократії. Заохочують вони мене поїхати з ними на кілька днів на полювання геть даліше в лісі від міста Зеї. Від нашого табору я, як молодий, кожного дня відходив одинцем подальше на польовання.

Отже ми відіхали кіньми в лісі поверх сто миль. Нанбадян і Хоменко вже були старші й не могли відходити даліше, а перебували близько табору.

І так одного дня, після дощу, в лісі мене, без компасу, окутав з усіх боків густий туман. Бігаю я по лісі як здичавілий кінь, щоби якнайскорше, ще перед приходом ночі, добитися до свого табору. Гукаю я, стріляю, але мені не відповідають. Значить, що я задалеко від табору загнався. Ночую під густими деревами самий. Без теплового одягу в лісі не годен спати бо холодно і комарі докучають, а вогню з собою я не мав. Слідуючого дня туман тревав цілий день. Бігаю я сюди й туди, але попадаю знову на ті самі місця де вже був. Від бігання я вже й зголоднів. Харчів при собі я не мав. Звірини в лісі є багато, але що з того? Без вогню не їстимеш сирового мяса. Живлюся лише ягодами. Думками турбуюсь, що я задалеко відбився від табору, а також і від всіх малих річок, які моглиб надати мені напрям виходу з густих лісів до ріки Зеї.

Аж на пятий день моєї блуканини вийшов я на невеличку троху з водою річку. Йду я нею по піску, аж нараз зауважив сліди невеликих ніг в магусах.

Зрозумів я, що тут недалеко мусить бути десь орачонський табор, бо сліди були досить свіжі. Йду слідом по піску але не довго, бо він звернув з річки на бік у ліс, а в лісі годі сліду триматися. Гукаю, стріляю, але мені ніхто не відповідає. Йду вже в тім самім напрямку і без слідів. Прислухуюсь, нюхаю, дивлюся. Занюхую дим. Почав я гукати і мені відповіли орачонські пси. Доходжу я до табору орачонів, який складався з п'ятох родин. Вони зрозуміли мене, що я заблудив у лісі, гарно мене прийняли і нагодували мясом без соли. Там вже й в них

ночую, а ранком молодий орачон посадив мене на осідланого коня, він самий сів на другого і поїхали ми в напрямку Зеї. Показав він мені пантомімами, щоби я зробив собі з патиків пліт і вплив малою річкою в ріку Зею. Лишив ще він мені з десять фунтів печеного мяса. Я йому за те все подякував а він самий з кіньми вернувся до свого табору. Я почав звязувати з лози пліт, а коли скінчив, поплив річкою до ріки Зеї. Плив я через два дні й дві ночі заки доплив до міста Зеї.

В дома застаю Хоменка і всю родину Нанбадянів у великій журбі за мною. Хотяй старий Нанбадян всіх підбадьорував, що Тарас в лісі не загине, бо він сильний, здоровий і витревалый, то все таки всі побоювалися за мене.

Ось так то було в Сибірі, що я за десять днів блуканини по лісі так був соскучив за людьми, що я орачонські сліди цілував на піску, для того, щоби задоволити скуку втоми і побачити живу людину.

Але якзасіяли ліси собою червоні партизани, а здибаеш десь в лісі партизанські сліди, то втікаеш від них гірше як від заразливої чуми-холери, бо партизан тебе вбе не лише за одяг людський, але і з своєї кровожадної любобопитности, як злий дух гуманно-моральних прикмет — понять, і як відпадки людства ідіотизму, які заразились може й з дитинства Андро-німфаністичними поглядами як аномалісти-неврастенники. Від таких різунів навіть оттакі добродушні півдикі орачони, зачувши по лісах своїм нюхом наповнену удушливою атмосферою червоними різунами, пішли геть дальше на північ. Оце був на Сибіру мед до появи червоно-партизанської отруї.

Орачони це є під-дикі люди, які живуть по лісах. Вони виробили між собою такі гарні гуманно-моральні прикмети почувань, що вони не знають про яке будь зло пімсти, убійство, насилля, крадіж, обманство і т. д. Орачон знає лише про добро, на яке він лише і є здібний. Людині собі подібної, будь та людина біла, чорна, жовта чи брунатна, в орачона нема ріжниць і він до них підійде з таким же добром як і сам до себе. О, якби такі в нас

були провідники то це булоби правдиве Боже братерство. А так що? Біла культура хвалиться собою, що вона має стоси й гори наукових книжок, біблій та евангелій, а через такі наукові досяги так гірко а гірко людська кров і сльози течуть. Біла культура витворилась на різних насильствах і обманствах і має орачонську за простацьку природну щирість дурних дикунів, які живуть і жадного поняття не мають про людство світа, лише живуть Божою природою по лісах. Заріже оленя для свого поживного існування, а шкіра з звірини служить для орачон за одяг та інші життєві потреби. З костей звірини зробить собі шило-голку, а з жил нитку для шиття одягу або обува. Значить, ці добродушні люди є жалю-гідні, що вони є бідні як на розум так і матеріяльно. Але за те в них є духовий гін до гуманно-моральних прикмет хоч і питомих але і високо гідної пошани, які абсолютно нічого не знають про якусь там людську цивілізацію — культуру, прогреси капіталізму-соціалізму. Тож ці убогі люди не є шкідливі під всяким зглядом. Тому вони не стоять на завадній дорозі для нікого, і їх усувати і нищити для якихсь самолюбних варіятьських соціалізмів то це є найгідніше безумія, а червона Москва це робить. А що вони не витворили з себе чи собою якихсь там для нашого теперішного поняття геніїв культур цивілізації, то за це їх з боку культурности не можна обвинувачувати. А такі поступові витвори як ми витворили, що самі себе нищать анархо-розбишацькими революціями, справді не є для добра людства прогресивно соціяльними. А про такий наш біло-культурний соціяльний прогрес не будемо згадувати давніших часів, а лише скажемо те, що на наших очах тепер діється. Німецька культура уважається культурою, але та культура на чолі з Гітлером знищила у варварський спосіб газами та іншими звірськими методами тортур міліони людей, а червона Москва в стократ більше і брутальніше, а все в ім'я якихсь одиниць-варіятів-ідіотів. В орачонських північних лісах жадна вам дєревина, береза, сосна, та інші як свідки не розкажуть про

ті новомодні гасла насильств і грабунків по таборах нещасно-добродушних орачон своїми партизансько-червоними звірськими загонами Постишевих як ватажків. А за такі постишевські грабунки-насильства Москва висула його в Києві як практичного собі рабського різуну на україно-тирана.

От і є тут оцінка біло-червоної культури, яку Москва червоним апетитом кулацько-звірський варваризм хоче поширити навіть на цілий світ. Тож і є над чим подумати. От тут оце пишу і плачу, не лише за своїм українським народом, який так тяжко Москвою поневолений, але і за такими людськими душами як орачони мають. А біло-червону культуру пятную.

Хто мені на це мігби і хотівби відповісти і сказати мені хто я є між біло-червоною культурою і добродушними орачонами, який тиснеться між Фарисеїв і Митарів, то прошу мені сказати серйозно і поважно, а не тупоумним червоним шарлатанством, взявши собі до помочі теософічно-індукційні гіпотези-індивідуальности.

ВОЛЯ І НЕВОЛЯ

З попередних моїх писань читачі можуть собі виробити в своїх думках поняття про те, як я задивляюся на правду, брехню, волю і неволю. Мені здається, що більша частина українського загалу тут у Канаді, а головню читаючі й думаючі люди, знають з історії та з інших писань про Лінколневську свободу. До появи Лінколна, як президента Америки, була в Америці для чорних негрів неволя. Це щось трохи було подібне до тієї в нас на Україні неволі, яку ми знаємо як кріпацтво. Це була неволя людей під московським обцасом а також і під польським. За тих часів ми, українці, переживали великий над нами глум.

Однак в теперішній московській неволі нашому народові переживається багато гірше ніж за часів панщини й кріпацтва. Тоді не було методичних знущань над крі-

паками, а тепер червона Москва терором, розстрілами й голодами винищує український нарід своїм новомодним комунізмом. Колиб десь у цей час існувала в світі така неволя, яка була перед часами Лінколна в Америці, то ті червоні раби під червоном Москвою виїхалиб з великою охотою під таку неволю. В тій неволі, яка була в Америці, червоний різун-чекіст не збиткувавсяб над своїми невільниками так як тепер збиткується він над бідним народом в Совітах. Вони там вистрілюють найкращих людей, які для держави потрібні, бо вони вміють думати над волею й ярмом неволі.

Самий я в червоному раю на своїй власній шкірі всі ті тортури пережив, і навіть дивуюся не раз як я залишивсь живим. Це я пригадав собі коли думав над волею й неволею та яка то велика різниця між ними. Понище буде сказано як позбутися неволі й брехні. Фінляндський нарід для нас, українців, може послужити за примір, ось як:

Ми знаємо, що при розвалі царської Росії фінці під самим носом, столицею Петербургом, звинно й швидко не по роздявляцьки нашому сплюхацькому збудували свою незалежну державу з лише трох і пів мільонів населення. А ми, українці, з 40 мільонами ще й по нинішній день волочимо за собою коршму як раби й зрадники, і куди вітер дує, туди Іван суне. Коли мені на це хтось може сказати, що умовини території Фінляндії були кращі ніж українські, то я відповім — алеж нас було 50 мільонів, а фінців лише три й пів мільона в північній території. Наші визвольні змагання показали вже нам, як також і друга світова війна, хто для нас були німці. А польська пацифікація у Галичині — хіба це не доказ, що на поляків нам нема чого орієнтуватися? Також таким самим абсурдом є думати, що Скоропадський при допомозі німецьких багнетів хотів гетьманську монархію на Україні збудувати. Він думає по ворожому щодо української справи. Отже що було на українських землях, і взагалі в Європі, те ми вже знаємо.

Однак мало знаємо ми про те, що діялось між українцями на американському континенті не так дуже давно, та між іншими народами, які теж турбуються про свої справи. Перед мною лежать дві статистики, а це: фінський часопис говорить самий за себе так: на американському континенті фінці видають у своїй рідній мові 25 часописів. Друга статистика (не знаю звідки взята) з часопису У.Г. в числі 13, на стороні 9, з року 1947, говорить, що фінці всіх часописів мають лише 20, а українці 15. Я знаю з різних добрих статистик, що українців на американському континенті є багато більше ніж фінців. Так само фінських скитальців в Європі було багато менше ніж українців. За те підрахунки в фінських часописах виказують жертв на своїх скитальців близько мільона доларів. В українських часописах я не знаходив ніде загального підрахунку скільки наш український загал бодай лише в одній Канаді пожертвував грішми на скитальців. Сумніваюсь чи ми своєю українською більшістю моглиб дорівняти фінській меншості. А тут і питання: хто з щирою посвятою віддає на вітвар для своєї батьківщини й народу то це є знаком свідомості й культурності. А чейже з культурно-народною свідомістю світ числиться. А раз воно так є, то й легше такому народові здобути свою державу, і піти вперед на інших ділянках життя.

Отже нам, українцям, треба пробудитись з сну байдужности та душею й серцем взятися за розум. Перш всего треба нам бути жертвеними, і то не лише тепер, але завжди в будучому. Це тісно звязане з нашою визвольною працею. Ми тепер завчасу мусимо подбати про це, бо без грошей, з голими руками, годі братися за яку будь народну справу. Приготовлятися треба далеко наперед, завчасу, а не вже аж тоді, коли в Варшаві янтики з ксьондзами по костелах будуть дзвонити "Наше польсьце еще не скваснели від моржа до моржа." А грамофони Керенські з новими Врангелями й Денікінами задзвонять у Москві "Єдино-неделімушки матушки Русеюшки нікакої України не било, нет і не будьот." Очевидно, що

тут треба брати під увагу не кількість, а якість.

Отут фінська єдність щирої праці може послужити нам за примір до наслідування. Вони не поборюють самі себе, а всі працюють спільно, для одної цілі, для свого народу. Чи ми хочемо чи не хочемо, а мусимо до такого порозуміння прийти. Чим скорше до того прийде, тим скорше прийде здійснення наших святих ідеалів. Всякі крутіства й обмани можуть вилізти на верх, як і сховане червоно-московське шило з жидівського мішка.

Крутіство і обман та всякі свари падають гріхом на провідників церковно-партійницького лиха. Бо-ж може бути лише одна правда й один Бог, а не десять нараз. Один у полі не є вояк, а цілий нарід.

Спонукало мене цю книжку написати те, що самолюбні партійні часописи в Канаді відмовляються містити на своїх сторінках дійсно актуальні критикуючо писані матеріали для добра нашої української визвольної справи. Такі партійно загумінкові партійці живуть тільки для свого недорослого й заскорузлого гонорового короткозорого амбітного "я." Це власне "я" заповідає велику шкоду нашій визвольній справі.

Хоч такі партійні часописи будуть розписуватися на своїх сторінках з слізки за нььку Україну, то ці сльози будуть лише крокодилячі. Кожна партія, одна перед другою, старається в своїх писаннях, а також і живим словом, десь на сходинах показати себе найщирішою для добра України. Це вони роблять для того, щоби такими партійними перегонами засліпити мало свідомий український загаль та показати себе найбільше правильними. А на ділі вони з байдужністю дивляться на те, яка користь для української справи з їх партійної гризні. Для них важне, щоби лише їх партія мала користь з їх шопкового партійного баламутства.

Цю свою книжку я видаю своїм власним коштом з великою ризикою тому, що партійці та інші задиркуваті люди можуть писаним словом скритикувати її, і на тім я можу понести втрату. Розуміється, що я жадних пооди-

ноків партій не торкаю, а говорю це тільки в загальницькому масштабі. Я не кажу котрі партії є ліпші а котрі гірші, а лише висловлюю своє огірчення з цієї партійної гризні. Обурююся тим, що партійні провідники мало свідомий наш загаль не обєднують, а розєднують. Це роздроблює цілість нашого народу на дрібні групки та ще й нацьковують одні проти других на взаїмне поборювання. З того наші вороги користають, а ми губимо на всіх ділянках.

Нам, українцям, треба всім горнутись й лучитись в одну велику родину, а не прямувати до розбрату. Обєднаною силою ми скорше здобудемо свою незалежно-самостійну українську державу. Мені здається, що булоб куди краще порушувати та висвітлювати актуальні пекучі справи без компромісового підлизнення в часописові незалежному від жадної партії, цебто в аполітичному. Але на превеликий жаль такого часопису на американському континенті нема.

В цій моїй книжці є вміщений довший лист з підпільної України від поета Марка Бєслава під назвою "Отвертий лист до українців-їмігрантів." Є це лист повстанчого поета, який може бути рідним духом до змісту моєї книжки. Цей лист Бєслава й моя книжка є рідно-братерськими. В наших писаннях ми з великим жалем звертаємося до наших братів і сестер українців з щиро-братерським проханням залишити між собою всім нам немилу партійну гризню. Невжеж можна таке виложення на папері нашого правдивого бажання добра нашому народові з лихих боків піддавати ворожій критиці кровавих сліз і мук українського народу? Скажіть, скажіть, ви партійні провідники.

Коли-ж ви, українські патріоти, скритикуєте мою книжку правди своїм самолюбством, то ви такою критикою плюнете в заплакані кровю облиті очи неньки України. Мені ваша критика не буде страшна, лише болюча. Я не живу для свого шлунка, а для української ідеї. Для української справи я наражаю своє життя ще від своїх

молодих літ. За те попав я й в Сибір, на вигнання. Тож критикуйте — собі на облудну користь а мені й Україні на загибель.

С. С. ГАРСОН ПРО СОЦІЯЛІЗМ

З кожним днем стає нам ясно, що в однім світі модерних часів боротьба за посідання людських умів є боротьбою між абсолютистичними засадами державного соціалізму з одної сторони а засадами лібералізму з другої сторони. Хотяй Ліберальна партія є, розуміється, найбільшим борцем за лібералізм, вона не є одинокою партією в противенстві до державного соціалізму. Ріжниця між ними є не в остаточній цілі, але радше в способі осягнення тої цілі. Вживання невідповідного способу для осягнення певної цілі може часом покінчитись дуже фатально. На примір, колиб ми хотіли здобути економічну свободу способом державного соціалізму, ми моглиб здобути державний соціалізм а не економічну свободу, найкращім доказом чого є система в теперішній Росії.

Ріжниця між Лібералізмом і державним соціалізмом є основною, фундаментальною, і неуступчивою. Державний соціалізм противиться свободі одйниці з тої причини, що він не може існувати як система влади коли одиниця остається свобідною. Росія, одинока дійсно соціалістична держава в світі, мусить таку систему мати. Вона не може мати сцентралізоване соціалістичне плянування без повної контролі всіх чинників, які сприяють і впливають на виконання того плянування. Це значить, що в Росії мусить бути повна контроля найголовнішого чинника — публичної опінії — а для такої повної контролі там є тайна поліція (НКВД), строга цензура і контроля преси та пропаганда.

Росія доказала вже, що соціалізм може існувати, хотяй і під залізною контролею, на лише короткий час, без свободи і без рівности. Та Росія мусить ще доказати, що соціалізм може існувати в своїм теперішнім стані через

довгий час. Досі в жадній іншій державі на світі державний соціалізм не був випробуваний.

Соціал-демократи в Британії мусять також ще доказати, що державний соціалізм може бути успішним під котрою будь системою, яка визнає нашу традиційну свободу слова, преси, віри, арбітраційного арешту, і свободу посідати й контролювати маєтком під законом.

В цій боротьбі між лібералізмом і державним соціалізмом, наші опоненти руководилися підленьким аргументом, а ми також не послугуємося найкращими доказами. Ми не доложуємо так багато зусиль як вони. Якщо ми маємо піддержати справу цієї боротьби, яка може буде вирішувати судьбу людства в недалекім часі, ми мусимо перш всего пізнати й розуміти свою власну систему і мусимо поставити її на добрий ґрунт так, щоби вона була найліпшою як вона коли була досі. Рівночасно ми мусимо розуміти й її недомагання, а також і недомагання тої системи, якій ми противні.

Ленін за свого життя отримав одного разу критику соціалістичної системи, яку він уважав за найбільше шкідливу. Він сказав, що ніхто до того часу не написав такої досконалої критики соціалізму, і може ніхто її не напише в будуччині. Ця критика була така досконала й така переконуюча, що Ленін приказав один примірник тої книжки поховати разом з його тілом коли він вмер. Автор цієї критичної книжки є канадієць. Хто знає його? Він був одним з найздібніших людей, яких Канада коли з себе видала, так як його книжка, "Соціалізм . . . Критична Аналіза" є можливо найкращою того рода критикою в котрій будь мові. Цей автор був приятелем і біографом Сер Вилфред Лорієа. Через багато років перед смертю він був приятелем, заступником і стовпом сили для прем'єра Кінга в департаменті заграничних справ. Був це ніхто інший як покійний Др. О. Д. Скелтон, один з найкращих синів Канади. Кожний добрий Ліберал повинен прочитати цю книжку задля себе самого й задля Ліберальної партії.

Її тяжко тепер дістати, бо вона вичерпана, але її можна дістати в бібліотеці.

Критика Др. Скелтона торкає й сягає самі коріння фундаментальних засад соціалістичної доктрини. Тому то вона є такою безпощадною.

Чи Ліберальна партія сьогодні наражується на критику? Певно, що так. Однак, вона має за собою деякі заслуги, про які не можна й не треба забувати. В протягу минулих 50 років вона причинилась до більшої частини поступової легісляції або ухвалення законів, які є знаками постійного поступу в цім краю. Ці закони включають робітничі та загально державні й народні ухвали, для загального добробуту канадійського населення. Найновішим з них є ухвалення Акту Канадійського Громадянства.

Поза ці Канада теж показала свої здібности в проводі підчас часу воєнного. Її державні мужі причинились дуже багато до декотрих дуже важних міжнародних угод та Актів. Все це завдяки здоровому й мудрому прововоду Ліберального правительства.

Декілька американських визначних політиків зробили замітки членам наших політичних опозиційних партій, що Канада грала й грає важну ролю в міжнародній політиці завдяки доброму урядови в Оттаві. Др. Едвард С. Ліндeman, професор Суспільної Фільзофії в Колюмбійському Університеті сказав таке про теперішнє правительство: "Канадійський уряд заслугує на багато кредиту за провід, якого він дав. Завдяки цьому прововоду Канада й канадійці тепер знаходяться в стані в котрім не мають причини боятися недалекої кризи. Їх ведено правильним шляхом."

Др. Грегорі Властас, професор фільзофії в Квінс Університеті, промовляючи на ССФ конвенції, сказав, що федеральний уряд Мекензій Кінга "ставить взірець" для цілого світа в робленню суспільного поступу.

Одна з наших опозиційних партій, ССФ, постійно критикує Ліберальну партію за це й за те, але сама вона не

висуває ніколи нічого ліпшого. Вона весь час говорить про державне плянування але сама ніколи не має нічого певного й конкретного. Ліберальна партія, навпаки, завжди плянувала свою програму діл, і їх виконує. В останніх часах ухвалено декілька законопроектів, котрі були в пляні вже давніше. Між іншими є такі як податкові угоди з провінціями, Громадянський Акт, Родинна Пенсія, і т.д.

Податкові угоди з провінціями сьогодні ще не скінчені, і тому то Канада сьогодні не має ще одної програми державної суспільної безпеки, державної програми публичних інвестицій, і оподаткування, адміністрація старечих пенсій, трикратна адміністрація допомоги, а в случаю економічної кризи аж десять ріжних урядів не дали собі ради з нею.

Тому то доміняльний уряд за минулих три роки старається всякими способами допроводити провінціально-доміняльні відносини до якогось порядку й згоди, та через опозиційні елементи цього не можна досягнути.

Ця справа для канадійців є дуже важною, бо скорше чи пізніше Канаду може навістити економічна депресія, а це тому, що вона є державою торговельною, і світові обставини дуже скоро впливають на неї економічно. Щоби не було економічної депресії, конечно мати все приготоване на такий случай, а для того потрібно мати стислу організацію між провінціями й Оттавою. Ось тут якраз відіграє ролю пропонована угода.

Заломання Ліберальної партії в Британії довело до того, що там тепер є соціалізм, який не робить поступу для загального державного добробуту, а робить економічні експерименти. Ми в Канаді не можемо дозволити собі на такі експерименти, бо їх невдача відбиласьби дуже а дуже болючо на нас всіх. Канада великий і широкий а до того молодий край, і така невдача завдала б її великого удару. Одиноким шляхом для нас тут є шлях свободи й свобідного підприємства, бо лише ця система доведе до найбільшого поступу як економічного так і політично.

КОНКРЕТНЕ ПОЯСНЕННЯ

Чому я знайшов потрібним помістити в своїй книжці промову Дост. Стюарта С. Гарсона? Бо ця його промова є дійсно ідеалістичною промовою як акт-документ для історії червоно-московського варваризму. Про цю книжку, "Соціалізм," про котру пригадав п. Гарсон в своїй промові, я чув ще в ССРСР. Осман-Ленін перед своєю смертю сказав найблищим своїм червоним товаришам, Рикову, Бухаріну, Зеновеву, та іншим так: Коли я пімру то положіть один примірник цієї книжки, написаної В. Л. Скелтоном, до мого гробу. Так було його волю й виконано. По смерті Леніна грузин Джугашвілі вже як диктатор Сталін всіх тих товаришів вимордував за книжку Скелтона. Пощож Леніну була потрібна в його гробі критична книжка про соціалізм, коли Скелтон в тій книжці актуальними аргументами скритикував червоний псевдо-соціалізм-комунізм на болото грязь Москви?

Хто вміє по фізіономістичному розпізнавати людей по обличчю, і їх вдачу, а подивиться на фото-відбитку С. С. Гарсона, вміщену разом з його промовою, то без вагання скаже, що його промова правдива. А раз воно так, то й він самий в своєму естві є ходячою правдою. Тому то й не диво, що Гарсон опинився в Оттаві як міністер судівництва. Це є поважна посада. Отже бажаю йому на цьому місті міцного здоров'я та прожити довгі роки для добра канадійського суспільства й демократичного поступу.

А тепер подивіться ви на оттаких В. Данилейків, які з своїх овечих шкірах, сховавшись за ССФ, хотілиб такий лад у Канаді запровадити, який є в червоно-кравовому сталінському раю. Та борони нас, Боже, від таких круцьверць скоки-перескоки псевдо-соціальних плянів сі-сі-ефників.

На першій стороні Канадійського Фармера, число 11 з року 1949, п. н. "В. Данилейко атакує Плян Маршала" через радіо він базікає за червоними. Тож яка тоді мо-

же бути різниця між атакуючими Плян Маршала червоними жидами, тим-бакам, і послом Данилейком?

Я є з тих, що не лише сколісив своїми ногами пів світа, але ще й з тих, що не лише торкав своїми нагнітками й руками оттой СССР рай, але й їв його кроваво заплаканими очима, той во віки проклятий мною молоса-грузинсько-жидівський пекольний рай. І не лише я той проклятий рай проклинаю, але проклинають його враз зі мною мільони невірників, запряжені в червоне ярмо, раби псевдо-пролетарсько-гадючого раю, в крові й сльозах, небувалого в історії людства визиску.

Ми тут у Канаді часто читаємо про те, що в полуднево-американських краях шаліють часто революції або революти-перевороти, на шкоду й марнотравство працюючого народу й його здобутків. В таких револьтах нищать людську працю, яка їм лише попаде під руки. Цих країн називають латинсько-католицькими країнами. А що було не так давно та ще й тепер не втихло в католицькій Італії й Франції, це те, що в них також був хаос-анархія. Там нема таких авторитетних мужів-діячів, яких має Канада, приміром таких як Сер Вилфред Лоріє, Скелтон, Твідс-мюр, Мекензій Кінг та інші. Тепер таким мужем є Гарсон, прем'єр Луї Сен Лоран та інші.

Канада хоч і мала своїм населенням, то вона може похвалитися своїми ідеальними мужами, які дбають про добробут канадійського народу. З того добробуту користають навіть і п'ятоколонники, червоно-московські наймити, як вороги Канади. Таких партій як консервативна, соціал-кредитова, а ще гірше—сі-сі-ефна, нам, українцям, треба оминати, бо це люди вузькоглядні й самолюбні. Їм не є на серці добробут народу. Нам треба вибирати до парляментів таких послів як теперішні є п. Н. В. Бачинський, спікер у манітобському парляменті, та п. Іван Дікур до оттавського доміняльного парляменту. Вони обидва є гарні й здібні працівники і національно-українські патріоти. Отже з цієї нагоди вміщення промови С. С. Гар-

сона в свою книжку як доцільно-вартісної ідеальної, даю оці пояснення.

Уважаю за доцільне й потрібне взивати й прохати канадійський уряд унезаконнити п'ятиколонників і їхню діяльність в Канаді, щоби спинити поширювання їхньої шкідливої пропаганди. Це деморалізує частину канадійського суспільства на шкоду нашого демократичного устрою.

В мойому поняттю й розумінню — коли такі дуалісти, які офіційно на папері можуть мати канадійсько-горожанське громадянство, а на ділі не є лояльними Канаді, і своїми підготовчими діями працюють в користь червоній Москві, то їм не належиться горожанство. Тож за таку шкідливу роботу вони самі себе автоматично позбавляють канадійського горожанства. Таким людям, п'ятиколонникам, нема місця в Канаді. Їх треба безцеремонно депортувати туди, в ту країну, для котрої вони лояльно працюють, а це в червоний рай Сталіна.

Покищо вони в Канаді офіційно через свого червоного псевдо-прогресивного провідника, Тим Бака, не заявили разом з такими червоними провідниками в Франції як Торез, а в Італії як Толіятті, що вони підчас майбутньої війни з червоною Москвою будуть помагати Москві. Можна сподіватися, що канадійські червоні п'ятиколонники будуть помагати Москві й без їхньої офіційної заяви — тайно, по злодійськи, по саботажному. Такі заяви були зроблені в Франції й Італії по наказу червоними головачами з Москви, щоби ними настрашити демократичних боягузів, щоби демократи вибрались з Берліну та не дуже доглядали, що виробляє Москва своєю брехливою пропагандою в Німеччині та в Азії—в Китаю.

Др. Григорій Скегар,
Галівуд, Каліф.

НА ПОХОРОНІ ГАНДІЯ

Блискавицею облетіла цілий світ новинка, що в п'ятницю, 30-го січня, 1948 року, 25-літний гіндус Натурам Годе, двома револьверовими стрілами убив старенького Могандас Карамчас Гандія в місті Нью Делгай, Індія. Зараз на другий день, в суботу, з великою урочистістю та пієтизмом спалено тлінні останки замордованого Гандія, при страшнім голосінню безчисленної товпи гіндусів. Кожний учасник похорону, вертаючись домів, брав з собою грудочку святої землиці з городу Гандія, а навіть декілька одробинок попелу, щоби це шанувати та до нього молитись.

На знак пошани смерті Гандія прапори цілого цивілізованого світу похилились до долу. Світ віднайшов Гандія в ролі нового святця, якому віддали честь приятелі, вороги, противники, прихильники, мудрі й немудрі:

* * *

В неділю рано, 1-го лютого, кличе мене телефоном князь Любецький з Галівуду, та повідомляє, що о годині одинадцятій відбудеться урочисте "спалення тіла" Гандія в гіндуській церкві при 4860 Сонсет Булевард, й чи не хотівби я поїхати та подивитися на цю церемонію.

Точно на означену годину оба ми з князем Любецьким приїхали на повищу адресу. Але стати автом ніяк не можливо було, бо на цілих два блоки довкола церкви найменші місця забрані.

— Що за біда? питаю Любецького — чи не вжеж в Галівуді є так багато гіндусів, про яких ми нічого не знаємо й ніколи про них не чули?!

З трудом знаходимо місце на авто й біжемо до церкви. Та ба! Церква битком набита. Заледво пропхалися до входових дверей: я впереді, а Любецький п'ять кроків позаду. Впорядчик при дверях робить мені місце, коли я сказав йому, що представляю українську пресу. Заводить мене під праву стіну звідки можу бачити цілу цер-

кву, престіл, веранду з лівого боку, та всьо, що діється довколо мене.

Кидаю оком по церкві й бачу, що це не є жадна церква, а є собі звичайна каплиця — якби й так можна її назвати — з вигідними 120 кріслами та килимом на долівці. Вівтар є собі звичайне підвищення на три сходи, з переду стоїть столик з живими цвітами, чотири крісла по обох боках, величезна гарфа приперта до задної стіни. На самім переді сидить гіндуський Йогі на імя Парамганза Йогананда, вбраний в червоно-помаранчевий однострій, з довгим розбурханим волосом на голові.

А публіка?! Це не є гіндуси, лише білі люди, яких Йогі Парамганза Йогананда за декілька літ проповідей навернув на гіндуську віру. Родовитих гіндусів я начислив точно сім осіб! Навіть і одна українка належить до цієї релігії, але не в Галівуді, лише в Сан Франціско!

* * *

Гіндуський Йогі Йогананда розпочав Богослуження молитвою. По молитві переповів короткий життєпис Могандаса Ганді. Між іншим сказав, що Ганді завоював цілий світ не силою, лише любовю. Ганді вірив, що коли хтось ударить його в одно лице, то треба наставити напастникови друге лице, бо лише в той спосіб можна покнати свого противника! Ось приміром, продовжав Йогананда, один ворог Гандія хотів застрілити його в Полудневій Африці, але хибив й куля лише легко зранила його. Коли поліція заарештувала напастника, то Ганді устави́вся за ним і почав переконувати поліцію, що його противник має повну рацію не погоджуватися з ним, а що він мало культурний, то замість переконувати любовю, він ужив сили. Отож його не треба карати лише вчити людськості! Поліція увільнила напастника й цей сейчас став великим його приклонником та вірним приятелем.

По промові наступила потрясаюча подія: Йогі Йогананда випростувався, хвилинку попав в задуму, а потім проголосив, що тепер відбудеться співана розмова з

духом Гандія й таку співану розмову Йогананда відспіває її до духа Гандія. Потім сів на крісло, взяв перед себе гіндуський інструмент, щось в роді великої гармонії, одною рукою перебирав клявіші, а другою неначе отворяв, неначе зачиняв повіко інструменту, а при тім сумним голосом приспівував то по гіндуськи то по англійськи по-дібну молитву:

Коли помре моє тіло —
Й душа полетить у простір,
Моя душа знайде Тебе, Оме —
Й буду я вічно Твій . . .

Потім махнув рукою, йому подано зза сцени горючих вугликів і Йогананда взяв щось з золотої мисочки та посипав по цім вогні. По салі божниці розійшовся запашний дим. Йогананда голосніше почав співати.

Коли помре моє тіло . . .

а сльози так і струмочком потекли по лиці. Цю пісню-молитву повторяв він три рази, й три рази підходили фотографі та брали знімки з цієї церемонії, як Йогі Йогананда палив тіло помершого Гандія.

Йогананда попросив публіку, щоби вона встала та з ним помолилася за душу Гандія. Ціла молитва була рецитована по англійськи, а лише тут і там, на знак його руки, всі вірні тричі вимовляли:

— Ооооооммм Свага! (Всемогуший Боже).

По молитві Йогананда виголосив другу промову, але ним разом вже про свій рідний край, Індію. Переказав, як то Ганді виборов незалежність для Індії від Англії, а при тім порівнював Гандія до нашого Христа. Сказав також, що Ганді лишив заповіт, щоби ми простили провини нашим ворогам 450 разів. По цій промові публіка залягла божницю голосними оплесками. Це дійсно було новою для мене, бо я ніколи не чув оплесків в церкві.

* * *

Довгий, предовгий ритуал інсценізованого палення тіла Гандія покінчилося, Йогананда просить нових гостей приступити до нього при престолі, бо він хоче познако-

митися з ними. Почала формуватися лінія якраз під стіною, де я стояв цілий час. Я вступив у лінію.

Прийшла на мене черга. Йогананді подав мені свою мягеньку руку, а очі його є так проникливі, що здавалось мені, що він бачить крізь мене.

— Я по народности є українець — представив себе.

— Большевицького переконання? — питає Йогі.

— Ні! Я належу до тих, які хочуть вільної України — відповідаю.

— Ти добре робиш, що противишся насильству Росії над своїм краєм!

— Коли наш протест є безсильним — замічую.

— Так воно не є! — відповідає Йогі. — На силу все знайдеться більша сила, яка поборе Першу силу. Ідея поборе найбільшу силу, бо чи можна ідею пробити ножем або прострілити кулею?! Чого ми, гіндуси, доконали то можете й ви, українці, доконати, лише держіться разом...

* * *

Вже в дома я передумав ще раз висказані думки Йогі Йогананди. Говорено було дуже мало, але яка велика сила була тих слів!! І справді, подумав я, чи можна коли ідею застрілити?? А ще ідею визволення свого народу й своєї землі з під ворожої займанщини!!

І так приходиться збирати мудрі думки навіть і від тих гіндусів, яких ми уважаємо за малокультурних. Але ті малокультурні гіндуси зуміли приїхати до Галівуду, заснувати там свою церкву, знайти нових проселітів (цебто таких, які покидають одну віру та переходять до другої), а ми, більше культурні, навіть не маємо своєї церкви!!!

МОЄ ЗНАЙОМСТВО З МАГАТМОЮ ГАНДІ

Вірю, що всім буде цікаво довідатись про моє знайомство зі славним провідником індуського народу, Магатмою Ганді. Але спочатку мушу зазначити, що всі мої

записки (мемуар) за 35 літ мого перебування в Сибірі, а між тим і моя переписка з Магатмою Ганді — згоріли в хаті на моїй фермі в Піс Ривер, Алберта. Тому пишу про цю славну людину так як це записалося в моїй пам'яті.

Не багато серед нас українців є тих, що знають, хто був Ганді. А був це, на правду, велитень духа 20-го століття і незалежний провідник свого індуського народу, що боровся за визволення Індії з чужинецького ярма.

Сам Ганді не вірив у криваву боротьбу зброєю, та проте він був замордований пострілом фанатика з намови червоних душогубів. З приводу його смерті було вислано до Індії з різних країв світа 5,099 телеграм співчуття родині Ганді, його приятелям і цілому індуському народові. Між тими телеграмами співчуття мабуть одинока була і від українського народу, яку я вислав з Канади, і на яку одержав відповідь такого змісту: "Хоч Ваша телеграма складається тільки з десяти слів, але її зміст для нас є так дорогий, як той талісман. Ми, Йоги, по вказівках нашого любого Батька — Магатми Ганді — будемо продовжувати святу ідею правди, життя для добра і щастя цілого людства. Ми знайшли в наших записках за 1909 рік про те, що Ви, пане Тарас Олександрович Непідсудний, гостювали в нас в числі 9-ох інших осіб, під подорожуючим проводом по Азії — японцем Др. Кіме Тіюї Міозавою. Отже, просимо й ще до нас загостити в нашу мило-теплу батьківщину Індію!"

Тут треба пояснити, чому індуські Йоги до мене так щиро відносяться. Ще перед першою світовою війною я з Сибіру переписувався з Ганді. Ця переписка довела до того, що в Ганді було зродилось бажання прибути до мене в гостину та оглянути холодний Сибір. Тоді я почав робити приготування і написав в цій справі до намісника Далекого Сходу Гондатті та просив його, коли Ганді прибуде на японському кораблі зі своїми товаришами до Владивостоку, щоб їх там урядово зустріти та привітати. Відповіді на мого листа від Гондатті я довго не мав. Та по якомусь часі я отримав листа від Ганді, в якому він

мене інформував, що він вже збирається в подорож до Сибіру через Японію і що в Токіо буде в російського консуля, щоб дістати візу на оглядини Сибіру. Тоді я, не гаючи часу, кидаю золоті майни і як спортовець-пливак проплив ріками Зеєю й Амуром 1900 англійських миль до міста Хабаровська, де замешкував губернатор Гондатті. Зайшовши до губернатора, повідомив його про те, що Ганді незабаром прибуде пароплавом до Владивостоку. На це мені Гондатті відповів: “Росія з дня-на-день вичікує воєнного зудару з Австрією з причини вбивства Фердинанда, австрійського престолонаслідника в Сараєві. Тому міністер закордонних справ, через своїх консулятів, заборонив візд чужинців до Росії, а тимбільш такому впливовому чужинцеві, як Ганді.” Ось через що Ганді не побачив Сибіру.

Хтось з читачів може подумати, як то я мав такий вільний доступ до губернатора Гондатті. В 1909 році, повертав я пароплавом з Індії до Владивостоку, а потім 700 миль залізницею до міста Хабаровська. Перебуваючи там в готелі, я зустрів знайомого мені офіцера. Він, довідавшись, що я вертаюсь з Індії, повідомив про це губернатора Гондатті, який з цікавості запросив нас до себе. Тут ми розмовляли про все. Гондатті просив мене приєднатись до Кадетсько-Пливацького Спортивного Клубу, на що я й погодився. А на прощання нашої розмови, Гондатті мені сказав: “Я бачу по будові вашого тіла, що ви в пливацьким спорті побете наших кадетів.” На це я йому відповів: “Коли настане весна, то на широкій ріці Амури побачимо, хто кого переможе.” У моїм зближенню з Гондатті я бачив здійснення моєї мети, а це добути права на науку українського письма по українських селах на “Зеленім Клині.” Через те, що я був непереможеним спортовцем-пливаком, став не тільки любимою людиною в очах губернатора Гондатті і високих урядовців, але й для тисяч цивільних глядачів, що подивлялися мою спритність як спортовця пливача.

Повне ім'я Ганді, так як його вимовляють індуси є:

Магандас Карамчанд Ганді. Уважають його за найбільшу постать, яку видала благородна Індія. Був це пророк-містик, який носив у своїй душі аспірацію мільонів темношкірих мешканців Сходу-Азії. Ганді, як релігійно-політичний провідник, потряс Бритійською Імперією так сильно, що Індія сьогодні є вільною країною.

Ось вам смаглявий, з похиленою будовою тіла Ганді: ходить з лисою головою та глибоко поморщеним чолом, великим носом та дуже навислими наперед вухами; темними очима, захищеними за окулярами. Як погода дозволяла, то цілий його одяг складався лише з білого полотна, що закривав його бедра та накривала на лисій голові. Взуття він не носив — ходив босий. Ганді мабуть тому був худий, бо дуже часто постив і ці довгі пости часто були протестом і зброєю в боротьбі за кращу долю його народу. Поживою його звичайно були: овочі, риж, капуста, посічена з олією, а пив лише воду, і часом козяче молоко. Майже щодня в індуській дільниці міста Бомбею він, проходячи поміж сотнями своїх індусів, з яких багато мали також прізвіща Ганді, але самого Магатму Ганді легко було здалека пізнати по його скромному вигляді.

Як бачимо, нічого надзвичайного в цій людині не було, а проте з захопленням були звернені очі цілої Європи на його морально-гуманітарну науку і поведінку зі своїми противниками. А східний світ відносився до Ганді з великим довірям і обожанням. Чому-ж? Чи Ганді був пророком, свяцем, політиком, демагогом чи шахрайським шарлатаном? Ріжні люди думали ріжно про нього. (Інтимні приятелі Ганді, з якими я зустрічався в Індії, говорили мені, що після одногодинної розмови з Ганді, вони були фізично вичерпані, так його слова захоплювали й пригнітали до покірності їхні уми). Ганді мав надзвичайно холодний розсудок і був справжнім гуманістом цілої людськості. Він, як сам казав, був “практичним політиком” і в своїх промовах виступав і говорив поважно, свобідно, ідеально і дуже приступно. За все був певний,

що має рацію. Ганді був завжди надзвичайно чемною людиною та терпеливим в стосунку до тих людей, які розумом і поведінням не дорівнювали йому.

Головною ознакою Ганді був його релігійний містицизм, на якому він розвинув і опер т. зв. “пасивний опір,” що стало його методом боротьби за політичне й соціальне визволення Індії. Сам Ганді признав, що пасивного (не насильного, не кооперативного) способу боротьби з гнобителями він навчився з Христової проповіді на горі, яка записана в п'ятому розділі Єв. від св. Матвія. А читаючи твори Тараса Шевченка і Льва Толстого, Ганді окреслив їх так: “Царство Боже є з вами, творці.” — Таким методом боротьби можуть боротися тільки ті люди, що мають велику любов до своїх ближніх, є морально дисциплінованими та посідають велику силу творчого духа, що й проявив своїм життям Ганді. Тому його одностайно й назвали йому духовий титул: “Магатма,” що значить “Великий Дух.”

Ціла європейська цивілізація, по думці Ганді, була “злою-диявольською.” Він твердив, що така псевдоцивілізація розвиває в людині всі злі прикмети. Вона робить людину агресивно-хижою, жадібною грабунку і панування, робить її нездібною для благородної праці і мирного співжиття в суспільстві. Така псевдоцивілізація витворює ненависть між народами і расами та божевільну жадобу багатства, а це все жене їх до братовбивчих воєн, диктатур і терору. В такій псевдоцивілізації виховуються народи так, що сильні держави не помагають слабшим, але сильні нації кидаються на слабших, як хижі звірі і роздерають на шматки без жадного співчуття і сумління. Тому в такій атмосфері не може розвинути ні правдиве християнство ні демократизм, ані вищого типу цивілізація.

Тому Ганді вчив, що Індія мусить відвернутися від такої варварської цивілізації, яку витворив Європейсько-Західний світ та створити власну. Він хотів і почасти запровадив кужільні ткацькі варстати по селах Індії, щоб

таким чином протиділати проти напливу машинних ткацьких виробів. Ганді домагався такого радикального опору від “Сварай” організації індуських націоналістів, бо вірив, що в такий спосіб можна буде зберегти Індію перед тією страшною судьбою, яка навістила Європу.

Ганді міг був легко викликати революцію в Індії, але він не вірив в таку методи боротьби, щоб кровопролиттям досягти благородну ціль. Та він вірив більше в “сатіє-грага,” що означало “слухне стремління” або “духовна сила.” Це була його зброя власного винаходу. Та, однак, духовна сила не лише була пасивним опором, але також позитивною річчю, бо була виявом духа народу, що палав вірою і любовю та жертвенністю. Про це говорив сам Ганді так: “Переможе той, хто є готовий зносити всякі терпіння в боротьбі за досягнення слухних своїх стремлень. Людина може виступати проти державного режиму й спричинити її упадок, коли немає страху і є готова на всякі терпіння.” Ганді дуже доцінював героїстичну відвагу, про що він так висловився: “Душі людей мусять бути свобідні вдень і вночі від страху перед королями, народами, незнаними людьми, дикими звірятами й перед самою смертю. Лише люди з благородними серцями можуть бути здібними провадити боротьбу за волю й добробут людства взагалі. А щоб розвинути свої ідеї, Ганді оснував “ашрам” — величавий семінар біля Агмедабату і там він зі своїми однодумцями навчали Гандієвої філософії, життя і діяльності. Учні були зобовязані бути правдомовними, а розуміння дійсної любови посунено до християнського ступення. — “Люби ближнього свого як себе самого.” Учні мусять мати здібність і відвагу поборювати всяке зло, заховувати піст, як духову дисципліну, не сміють мати великих маєтків та вести розкішного життя, яке звичайно ведуть багатії, тоді коли їхні бра-ти “недоторкальники” не мають що в уста вложити.

Таке навчання та особистий приклад Ганді захопило мільйонів маси індуського народу зрушило їх з вікової

стагнації застою, дало їм нову віру, надію та відвагу боротись за краще вільне життя. — Отже, Ганді не був лише провідником безкровно-моральної революції, але був він і практичним політиком-реформістом, що мало великий і благородний вплив не тільки на індуський нарід, але й народи світа, а головню на ті народи, що є поневолені чужинними імперіялістами з московсько-червоними включно, які сьогодні в дикий спосіб винищують і наш український нарід. Та хай знають тирани, що “вільного духа не скують в кайдани — він живе, він ще не вмер!”

Примітка: В мойому описові про Ганді, я згадав про Тараса Шевченка і Льва Толстого, а до того хочу ще додати: Кобзар Шевченка був переложений на японську мову 1909 року доктором Міозавою (про якого я також згадував) а весною тогож року Ганді вже читав Тарасового Кобзаря. Бо коли я весною 1909 року був в Японії, то там японці вже зачитувались Кобзарем, а головню японські жінки, що не одна з них зо сльозами оповідала мені про такі поеми Кобзаря як “Марія,” “Хатина,” “Матір,” “Дівочі ночі,” “Катерина,” “Тополя,” „Наймичка,” „Плач Ярославни” та інші.

Щож торкається праць Льва Толстого, то вони дістались до Індії в тих часах, коли славний американський письменник Брайн відвідував Толстого в його Ясній Полянці.

НЕ ВСІ ПРАВЕДНІ — НЕ ВСІ ГРІШНІ

(Зауваження до статті “Трагедія українських письменників в СССР,” “К. Ранок,” ч. 701, 1950).

Подати правдивий і повний мартиролог справжніх мучеників за українську справу, є річ тяжка, але вона є дуже потрібна і важлива. Хоч далеко не всі особи, що згинули від переслідувань радянської влади, і мені є відомими, однак у згаданому спискові бракує досить відомих і видатних безпартійних осіб, які я хочу тут подати, а саме: поет Микола Григорович Філянський; про-

фесор східних мов, Федір Демянович Пущенко; відомий мовознавець, Грицько Костевич Голоскевич; професор української мови, Іван Шаля; мовознавець, Павло Горецький; доцент української літератури, Петро Гребінник; Микола Павлушков, керівник СУМ.; відомий шевченкознавець, Микола Новицький; професор Петро Єфремов; відомий історик Йосип Гермайзе; академік Микола Слабченко; син його Тарас Слабченко; академік Степан Рудницький; драматург Лесь Курбас; професор Володимир Чехівський; лікарі М. Барбар і В. Удовенко.

Мені, колишньому старшому науковому співробітникові Інституту ім. Шевченка, більша частина осіб цього списку є добре знана з співробітництва з ними. Однак характеристика останніх трьох у цьому списку змусила мене пригадати те, чого автор (В. Шелест) згаданого допису сам добре не знає. Це стосується прізвиськ: Хвилі, Коряка, Коваленка. У статті написано дослівно так: “спочатку робили чорну роботу, а потім зрозуміли свої помилки і почали працювати для рідної літератури.” Це — абсолютно неправильно. Згадані вище три особи були відповідальними партійцями-катами, що ніколи не працювали для української справи у нашому розумінню а, будучи відповідальними партійцями, вірно служили партії і владі. Через їхнє цькування, майже половину людей цього списку було заслано, а багато було розстріляно. І це цькування вони практикували для того, щоб підвищувати свою кар’єру і здобути таким чином цілковите довіря партії.

Як-же можна однаково трактувати справжніх, відважних, чесних мучеників української мови і літератури, які своє життя віддали на вівтар української справи, були чесними і самовідданими позапартійними науковцями і літераторами (чому й треба стати в їх оборону), з цими кар’єристами донощиками, що безжалісно нищили наукових працівників виступаючи на різних вічах і зібраннях з обвинуваченням в ухилах, і подаючи неправдивий матеріал до партійних органів.

І коли приєднати до них диявола в образі людини, за-пеклого ворога свідомих українців, призвіще якого також фігурує в згаданому списку; колишнього відповідального редактора газети “Комуніст” Ф. Тарана, який писав до НКВД на всіх тих, кого вважав небезпечним для влади, тоді цілком буде ясно, хто проміж нас був і з ким ми мали до діла.

Дивно читати також такі міркування автора: “це імена тих, які йшли в житті з піднесеною головою. Вони воліли краще вмерти, стоячи, аніж жити на колінах.” До кого це стосується? До партійців типу Микитенка, Кириленка, Куліша, Кулика, Річицького, Федчишина, Гірчака, Шаблійовського, Пилипенка, Хвилі, Шумського, Скрипника, Юринця, Тарана, Коваленка, Коряка, які працюючи кожний в своїй ділянці, сумлінно виконували доручення партії. Чи може це стосується справжніх українців позапартійних, типу академ. С. Єфремова, проф. П. Єфремова, Л. Старицької-Черняхівської, В. Дурдуківського, Грицька Голоскевича, М. Зерова, М. Івченка, М. Павлушкова, Миколи Новицького, Грицька Косинки, А. Ніковського, П. Филиповича, Грицька Чупринки і багато інших.

З усього цього можна зробити висновок, що автор статті не знає, і не робить різниці поміж українців-партійців, що були під вихованням і контролем партії, і українців, скажу так, з неспаленим сумлінням, які без страху своє життя віддавали там, де це було потрібно в інтересах української справи, і не робили жадних комбінацій з партією.

Про це треба знати і пам'ятати, і тому дуже шкідливим і неправдивим є однаково трактувати ролю, працю і страждання в історії нашого народу напр. Скрипника і поета М. Вілянського, І. Кулика і О. Влизька, Кириленка і Леоніда Гребінку, Микитенка і Л. Курбаса і багато інших. Хто жив у ті часи там, той добре знає це, і ніколи не погодиться з такими неясними і загальними фразами, які нічого суспільству крім непорозумінь не дадуть.

Отже на кінці статті автор пише ще й таке: “україн-

ський народ з жалем вписує цей великий спис імен у пам'ятник національних мучеників.” Мені здається, що багато людей з цього списа, не впише український нарід, бо він їм усім ціну добре знає. Але багато людей, що приїхали до Америки, видно цього також не знають. А шкода... У цьому біда і трагедія наших людей...

Справжньою красою останнього числа вашого часопису є стаття Тараса А. Непідсудного про Магатму Ганді. У зв'язку з цією статтею, я хочу сказати кілька слів про цю людину.

У наші часи людство мало велитня духа, людину, що була невичерпаним моральним джерелом надхнення мільйонів людей, людину, скажу так, з великої літери. Індуське слово “Магатма” означає “велика душа.” Це був справжній апостол миру, свободи, волі, любови і братерства у світовому, загально-людському масштабі. Внутрішня особистість Гандія має в своїй основі фундамент глибокої релігійности. Коли в 1925 році англійський пастор запитав його, які книжки вплинули на нього найбільше, Ганді згадав у першій мірі “Новий Заповіт” і зокрема “Нагорна Проповідь Христа” (Єв. від Матвія розділ 5), справила на нього колосальне вражіння.

Закон совершеної любови є законом мого буття. Ненасилля це перша й остання засада мото життя.

У Гандія не-насилля, скажу так, була найзавзятіша боротьба, яка вимагає велитенської сили, духа, любови та добрости. Недармо Французькі Національні Збори в своєму посланні до Індії відзначили його, як мудреця, приклад якого повинен навчати людей того, що любов є сильніша за ненависть.

Бернард Шо, цей сатирик, сказав таке: “Смерть Гандія свідчить про те, як небезпечно бути добрим.”

Я дуже радий з того, що ви друкуєте ці надзвичайно цінні спогади про людину-велитня духа наших часів. Треба сказати, що автор спогадів є оригінальною людиною, яка має велику життєву мудрість.

З пошаною до Вас,

1. VII. 50, З.Д.А.

Т. Гребінка.

ОДВЕРТИЙ ЛИСТ ДО УКРАЇНЦІВ-ЕМІГРАНТІВ

Дорогі земляки!

Лукава доля давніше, чи перед кількома роками викинула Вас поза межі рідної України. Небагато сьогодні місць на широкій землі, куди не ступала б нога українського скитальця. Чую Вашу тугу, біль і жаль за Рідною Землею. Тож прийміть оце лист, як щирий привіт і любий запах із рідних нив. Прийміть його, як свого рідного брата, що через жорстокі небезпеки прийшов до Вас, щоб поділитися з Вами своїм і Вашим горем, вилляти Вам зі щирої братньої душі мрії й надії всіх Ваших братів, що в поті, болях і крові борються за волю нашої любої Матері-України.

Любі браття і Сестри в далекій чужині, промовляю до Вас рідним словом, українським серцем і братньою душею широких мас Ваших братів із рідних українських земель. Уповноважила мене написати до Вас цього листа щира українська совість. Вірю, що замість автора під цим листом не відмовить підписатися жадний український патріот.

Терпінням, що їх доводиться нам переживати “на нашій, не своїй землі,” немає рівних в історії України. Український селянин коротає вік на голодовому пайку і в проклятому колгоспі. Український робітник теж на голодовому пайку висотує свої останні жили в шахтах Донбасу або на інших експлуататорських заводах. Український інтелігент мусить кривити душею, свою щире українську душу він мусить заховати глибоко в нетрі поза своєю національною свідомістю або, коли він лиш трохи підлий, змінює її на московську душу. Українська жінка стала правдивою рабинею “соціалістичного раю.” “Чорніша чорної землі,” висушує вона свої останні поти на колгоспному лані або глибоко в темних шахтах. Українську молодь терором деправується лєнінсько-сталінськими “мудрощами.” Хто не хоче вступити до комсомолу, того викидається зі школи. Навіть малим дітям у народних шко-

лах не дають московсько-большевицькі варвари спокою. І їх насильно втягають до піонерів. Учителів, що не хочуть організувати по школах комсомольських та піонерських організацій, або ходять до церкви чи хочуть взяти шлюб у церкві, звільняється з посади.

Кращих священників давно вже по церквах немає. Їх порозстрілювали або позапроторювали на Сибір. По церквах у більшості відправляють большевицькі ставленики. Народ, вправді, побожний, але немає кому говорити до нього побожним словом. Церква тут у повній зневазі. Існує вона в більшості тільки для пропагандивних цілей.

В українських містах майже не почуєте української мови. Українська інтелігенція говорить по-московськи, бо говорити українською мовою це значить стягнути на себе підозріння властимущого МГБ і опинитися в найдикіших закутках Сибіру.

Але це ще не все. Дикий московсько-большевицький терор в Україні зріс до безкінечних розмірів. Кожний українець непевний свого завтра. Ніхто тут не спить спокійно. Кожної хвилини вночі можете почути в селі крики і плачі людей. Це як не арештують когось або вивозять кудись, то оперативник з кільканадцятьма "бойцями" перериває ціле подвіря, перевертає кожний куток у хаті, бє кого попало. Очевидно, що всякі драчки, як хлібопоставки, мясопоставки, податки, державні позички стягають теж в кожному пору дня і ночі.

Український народ зовсім ожебрачений. Від державних драчок не звільняється навіть справжніх жебраків. Де вже є колгосп, то, розуміється, в ньому розпоряджаються самі большевики. Людям за трудодні платиться голодові пайки. Визиск українських селян у колгоспах далеко переріс кріпацтво й панщину. Є дуже багато випадків, що людям платиться за трудодень менше як 300 грамів зерна. Розуміється, є в Україні кілька колгоспів для відвідувачів зза кордону або т. зв. країн народньої демократії. Це колгоспи для пропаганди і тому в них справа

представляється дещо краще.

В Західній Україні ще не вдалося більшовикам всюди зорганізувати колгоспів. Очевидно, здирства в цих селах переростають всякі людські можливості. От для прикладу село Підпечари в Станіславівській області (около 700 господарств). В 1949 році мало воно здати 6 тисяч кірців (центнерів) хлібопоставки. Розуміється самого тільки твердого зерна. До цього треба додати ще примусову закупку збіжжя та пропорціональну до цього поставку всіх інших культур, які лише може вродити земля, включно з травою й пашними рослинами. Це саме село в 1949 р. мусіло заплатити 100 тисяч карбованців державної позички. Те саме пропорційно діється в усіх інших селах.

Але це ще не повний образ нужди українського селянина. Рідко подибаєте селян, які б мали більше як одну корову. Але й від цієї нещасної корови треба здати 250 літрів молока річно, товстого не менше як 4%. Від господарства належиться державі річно 160 яець. Навіть коза від 1950 року вже не є вільна від молокопоставки (30 літрів річно).

Але нехай ніхто не думає, що від цих усіх "налогів" можна відпекатися або відпроситися. Просьби ані сльози тут нічого не вдіють. Наложені на селян поставки хліба, городини, мяса, молока, яець, меду, податку, державної позички мусяться виконати в 100 відсотках. За невиконання жде суд, а з ним, з ліпшому випадку грошева кара, а звичайно конфіскація майна й кілька, а то й кільканадцять літ Сибіру. Ось один із цілих тисячей прикладів:

Селянин Луцький Михайло зі села Боднарів, Станіславівської області, в 1947 р. на 7-ох гектарах землі, включно з лісом та пасовиськом мав здати державі 30 кірців. Треба додати, що навіть на посів не залишив собі, а про те, щоб залишити собі бодай трохи на хліб, не було й мови. Він виправдувався, просив, щоб звільнили його від 8-ох кірців, бо рішуче немає звідкіля їх взяти. Не помогло. Відбувся суд і за недодачу державі отих

8-ох корців зерна одержав 10 літ примусової тяжкої праці на Сибіру.

Такі події тут на денному порядку.

У 1949 р. платили селянам по 5 (пять) карб. за 100 кг. жита. Але 1 кг. житнього хліба в державній крамниці (інших немає) коштує 1.90 карб. Черевики на 10-літню дівчину по державній ціні коштують 80 карб. Селянин, коли немає молока, здає державі замість 250 літрів молока 10 кгр. масла. За масло платить йому держава 5.60 карб. за 1 кг. Цей самий селянин, коли хоче купити це масло і в цій самій крамниці й того самого дня мусить заплатити 35 карб. за кілограм.

Кожний селянин мусить відробити державну норму звичайно в лісі і то дуже часто кільканадцять, а то й кількадесять кілометрів від своєї хати.

Багато селян, щоб не потрапити до тюрми або на Сибір, кидає свої хати й ходить блудом.

На селах відбуваються масові людоловлі. Одних ловлять тому, що ховаються від Сибіру, чи від арешту, молодь насильно ловлять і везуть у донбаські шахти, а деяких аж до Китаю до комуністичної армії. Є вже багато листів від тих, що насильно запроторено до китайської армії.

До цього всього горя московсько большевицький хижак ще й кпить собі з українського народу. Ось кілька образків:

Хлібопоставку мусять відвозити селяни до райцентрів червоними валками. Звичайно на переді такої валки грає музика.

Чи це не кпини? Бідні люди і плачуть, бо їм останній шматок хліба зрабували сталінські бандити, а ці нелюди смарують по газетах, що народ із великим піднесенням здає хліб державі та ще й з музикою відставляє його до райцентрів.

Або ось таке: У жовтні 1947 р. в Західній Україні відбувся масовий вивіз селян на Сибір. Вивезено тоді 5-10 відсотків всього населення. Як відбувався цей вивіз, то

увявіть собі наїзд гунів або татарську облогу Києва 1240 р. До цієї роботи стягнули большевики спеціальну армію зі сходу. Крім цього в цій акції брали участь внутрішні війська НКВД, а навіть озброєна цивільна адміністрація. Вже в ночі на 21 жовтня 1947 року всі хати призначених до вивозу були обложені військом. Стрільщина, зойк, плач, рев худоби, виття собак, крик московсько-большевицьких розбійників, трупи тих, що важилися втікати — ось тільки скупий, недомальований образ із ХХ ст. у “найдемократичнішій країні світу.” Якраз тоді впав був великий сніг. На автах плакали босі й напів голі діти, жінки, старики, а навіть каліки. Ані сльози, ані кров (були випадки, що з розпуки відбирали собі життя) не зворухували цих “миротворних соціалістів.” Зі собою можна було взяти тільки те, що влізлося в один мішок, а в найкращому випадкові в два мішки.

Але безличним московсько-большевицьким брехунам нічого не зашкодило понаписувати на заготованих вагонах: “Добровільний виїзд українських селян на схід.” А в поїздах та на більших станціях ще й оркестри пригравали.

Чи це не кпини?

Багато дітей та старих по дорозі повмирало.

Коли ми вже при вивозах, то треба ствердити, що вивози відбуваються постійно до сьогоднішнього дня, тільки з тою різницею, що вони не такі масові в один час, але вивозять із поодиноких сіл, зате постійно. Це (зрештою, на одно виходить. “Або совою об камінь, або каменем в сову”). Є теж сьогодні в Західній Україні села, з яких вивезено на Сибір 20 відсотків населення. Ось наприклад, зі села Ямниця в Станиславівській області на околом 600 родин вивезено околом 100 родин на Сибір. Розуміється, в це число не входять усі арештовані (околом 70 осіб) і ті, що згинули від большевицьких куль — околом 200 осіб (з того числа околом 180 осіб згинуло в рядах ОУН-УПА). Таких сіл і з таким процентом вивезених, арештованих та побитих у Західній Україні знайдете дуже

багато. Є вже цілі села (Посіч, Майданик, Гутиська) в Станіславській області, в яких не осталося ані одної родини. Людей із цих трьох сіл покищо порозкидувано по колгоспах Східній Україні.

При кінці 1949 року аж до сьогодні терор ще скріплено. Надлюдськими терпіннями мучиться народ при організуванні колгоспів. Прелюдією до організування колгоспу в селі є вивіз і арештування. Це робиться для залякування людей. Коли й це не помагає, тоді в село заїздить гарнізон, зложений із 30-100 найгірших собак із НКВД і МГБ і починається “добровільне” організування колгоспу. Арештують людей і роблять з ними все, що є в диспозиції большевицького терору. Бють, тиснуть пальці до дверей, залякують, по кілька тижнів тримають голодних у пивницях по коліна в воді серед зими, щоб змусити підписати заяву до колгоспу. Чогось жорстокішого мабуть, на землі вже не можна придумати. Середньовічні інквізиції бліднуть перед методами большевицького терору.

Спеціальні методи терору застосували большевики до українського підпілля ОУН. Таким самим диким терором змобілізувало МГБ цілу армію агентів і сексотів, які мають слідити всі рухи українських революціонерів-повстанців. На кожних 2-3 села призначений оперативник (почавши від лейтенанта до полковника) з боївкою в числі 10-30 бійців — справжніх собак. Ці оперативники постійно роблять засідки в різних місцях та днями і ночами роблять наскоки на підозрілі хати. Крім цих постійних оперативників є спецгрупи, що роблять постійні облави на ліси, гори й цілі села. Крім цього кремлівські гади вживають усякої мерзотної пропаганди, щоб скомпромітувати українських борців перед українським народом.

Але це їм ніяк не вдається. Увесь український народ, крім большевицьких вислужників (але цих небагато), серцем і душею прикований до своїх одиноких оборонців. Ворог скаженіє, бо ніхто з повстанців не хоче здаватися живим. Хоч ніде правди діти, майже щодня падають жертви в безпощадній жорстокій боротьбі, але моральна сила

українського повстанця не тільки не слабне, але твердне. По цілому Советському Союзу могутньо гомонить українське хоробре революційне слово. Кремль скаженіє і видумує все, що тільки може видумати його бандитський вирафінований ум, щоб тільки знищити непокірний голос українського духа.

Це тільки бліденький шкіц трагічної, а zarazом героїчної, картини сьогоднішньої України. Але й оцих кілька, хоч і недоладних, але щирих картин хай зворушать совість тих усіх наших братів, що там на чужині бродять у брудній воді незгоди, сварні, або потопають у багні московсько-большевицької брехливої пропаганди.

До Вас усіх, дорогі Браття і Сестри в Далекій Канаді, Сполучених Штатах Америки, чи в інших країнах світу, що отруїлися отруйним чадом московського комунізму, звертаємося щирим українським словом: Прозрійте! Протверезіться! Не розпинайте ще більше рідного народу своєю співпрацею з тими, що так жорстоко мучать Ваших рідних братів на Вашій Землі! Коли не вірите нашим словам, то хоч на одну годину прийдіть до свого рідного села чи міста й щиро на самоті поговоріть із кимось зі своїх рідних або щирих знакомих. Вони розкриють перед Вами своє серце й скажуть Вам щиро правду. Вони Вам щиро скажуть кому Ви служите. Ми віримо, що одна кривава сльоза з їхніх очей змие з вашої душі московсько-большевицьку проказу! Не говоріть із большевицькими агітаторами й агентами, бо вони Вам ніколи не скажуть правди. Коли Ви чесні українці, шукайте правди, але не в московсько-большевицьких наймитів, а в рідному катованому народі, в жертвах і крові його Великих Синів і Борців!

Звертаємося і до Вас, дорогі Брати і Сестри на еміграції, що живете в братній незгоді. До нас доходять чулки, що українці на еміграції гризуться між собою. Чому це так? Чи політичні переконання, партія, територіяльна амбіція це щось важніше, як зов рідної української крові, як голос поляглих борців за волю України, як добро святої Матері України? Чиж партійні амбіції, чи жадоба

провідництва мають приводити до нашого національного розбрату? Скажіть! А терпіння мільонів Ваших рідних Братів у ворожій неволі, а сльози сиріт, а стогін мучених у ворожих тюрмах та на засланні і на жорстоких просторах Сибіру Ваших батьків і матерей, а зневага рідної історії, традиції, національної чести та гідності не ранять Вашого серця? Чи не краще розпалити серце гнівом до відвічного ката, як носити цей гнів, мов люту гадину в серці, до своїх рідних братів тільки за те, що вони є інших політичних переконань, як Ви.

Ех, українці, українці! Схаменіться! Та ще наш великий гетьман Іван Мазепа писав:

“Немаш любви, немаш згоди
Од Жовтої взявши Води,
През незгоду всі пропали,
Самі себе звоювали.”

Чи ж не правда? Чи свари й національний розбрат не були сьогодні й не є нашим найбільшим ворогом? Де ж Ваш правдивий патріотизм? Та ж уже маденькі народи та різні колоніальні народи виборюють собі національні держави. Та ж уже навіть слабо культурно розвинені народи, а навіть племена об'єдналися в імя своїх національних інтересів, а ми? Де ж наша українська держава? Чому ж наше українське імя так могутньо не гомонить у світі, як воно повинно гомоніти, як воно цього достойне?

В імя пролитої крові мільонів борців, в імя катованих мільонів рідних братів, в імя славного минулого Української Самостійної Соборної Держави кличемо всіх Вас, у кого бється у грудях щире українське серце, і Вас усіх, у кого десь у глибинах серця відзивається клич рідної української крові, полюбімо брат-брата, віддаймо брат-братові наше щире українське серце, помагаймо брат-братові в його недолі, боронімо брат-брата! В імя братньої любові, в імя волі України й зненавидьмо ворога — кремлівського дикого сатрапа, московсько-большевицького імперіяліста та весь той бруд, що ним забруднив він нашу українську душу й серце. В імя майбутнього Ук-

раїни, в ім'я нашого правдивого щирого зеднання усіх братів на всіх просторах світу запалить своє українське серце й гарячу душу ще більшим гнівом до московсько-більшевицького окупанта за те, що він є причиною нашого національного розбрату!

То ж ще раз кличемо Вас усіх українців на еміграції словами нашого Великого пророка Тараса Шевченка:

“Єдняйтеся, братайтеся!”

Братнім серцем відчуваємо Ваше горе й співчуваємо Вашим емігрантським злидням. Але Ваші злидні бліднуть перед горем і терпіннями українського народу на українських землях. Памятайте, що ваші обставини до праці для добра української справи багато кращі, як наші. Признаюся Вам щиро, що пишучи цього листа, що хвилі оглядаюся й наслуховую, чи не лізе кремлівський бандит із найжесточішим крісом. Нам кожної хвилини в вічі заглядає смерть.

То ж щиро відчуйте жорстоке горе рідного народу і зробіть для його визволення все, що лиш у Вашій силі... Памятайте: Ви покинули рідну землю не на те, щоб спасти життя, але на те, щоб на закордонній плятформі зробити для України те, що неможливо зробити в кігтях кремлівського упира. Не змарнуйте ані одної хвилини, щоб чимсь не прислужитися Україні! Памятайте, що терпіння і кров борців та мучеників упадуть прокльоном на Ваше сумління, коли на партійних сварнях проминуть Ваші дні!

Ми радіємо кожною доброю вісткою від Вас. Але го-стрим вістрям вбивається у кожне серце кожна Ваша навіть найменша сварня.

Памятайте, що Україна переживає сьогодні свою найбільшу трагедію, що Ваш рідний народ, осяяний сьогодні блиском найбільшого в своїй історії й у цілому світі героїзму! Тут кипить боротьба за кожну українську душу. В Україні немає дня без жертв. Тут кожне місце говорить героїською кровю. Тож будьте горді за свій героїський народ і своєю жертвенною працею, братньою любов'ю, згодою і солідарністю здобуйте йому пошану й славу між усіма народами світу!

Кожне Ваше добре діло, зроблене для України — наша радість! Кожний Ваш нікчемний вчинок, що плямить добре ім'я України новим терпінням, паде на наші душі!

Дорогі Браття й Сестри, прийміть ці слова не як зловбий докір зроблений Вам, а як щире бажання закутого Вашого рідного народу.

Пересилаю усім дорогим українцям на чужині із Рідної Землі щирий привіт і любов!

В Україні, у травні 1950 р.

Марко Боеслав

T. A. NEPIDSUDNY,
604-58TH AVE. S.W.,
CALGARY, ALTA.
(WINDSOR-PARK)